

VYBÍRÁME Z OBSAHU

"Valaško" se vrací
Čím je pro mne Valaško...

Slunce z hvězdy vyšlo

Thonet kontra Kohn?

Jak to bylo v osmašedesátém

Sto let gobelínů na Valašku

Zachováme valašskou krajinu?

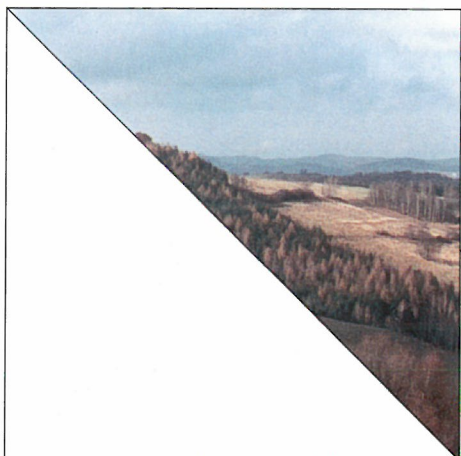
Vzpomínka na Karla Langra

Na besedě u tetičky Volkové

Co se tiskne a čte na Valašku

Příběh hory Radhošť

Písnička na závěr

1

prosinec
1998

 Valaško

V L A S T I V Ě D N Á R E V U E

DOBA VÁNOČNÍ MILÁ

Draní peří u Marie Bučkové ve Francově Lhotě, 1974

Jakmile je tu první sníh, život na venkově se zklidní. Pod bílým příkrovem odpočívá pole, ve stájích si dobytek oddychl od celoročního záprahu. I lidé při drobných pracích ve vyhřáté světnici okřejí. Přítom zbudě čas i na sousedskou besedu, vyprávění, na zpěv adventních i světských písní, na škádlení mládeže i na to starosvětské: "už to není jak lóni!"

Masky z mikulášské obchůzky, Lačnov, 1972

Radostný svátek ohlašuje blížící se Vánoce. Především na jižním Valašsku má Mikuláš početnější doprovod. A dotírající smrtky a čerti dovedou poděsit nejen dětské zlobivce, ale i odrostlá děvčata a otrlé "mládežníky". (Hlavně zatáplí si pekelníci "zevnitř" slivovici.)

Lucky z Francovy Lhoty, 1974

Na sv. Lucii domy navštěvují bytosti, dohlížející na zákaz zábav a domácí práce v pokročilé adventní době. Nemluví, jen tajemně syčí a zařezávají, stejně jako přítomně, ometají s vervou zamoučenou husí peroutkou. Jenom nefoukat do drané peří, rozpustlíci - sic poletíte bez výslužky a s křikem!

Z fotoarchivu etnografického odd. Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně vybral a textem doprovodil L.F. Piperek. Foto: M. Langer (1-5), F. Potočný (6), M. Macík (7, 8, 9).

Křížky na dveřích chléva na sv. Lucii, Karolinka-Rařkov, 1973

Obchůzkové zvyky však nebyly dříve určeny jen k zábavě. Jejich původní funkcí byla především magická ochrana hospodářství před škodou a újemnými vlivy zlých sil.

Dřevěný betlém lidového řezbáře Antonína Tlaška, Halenkov, V Černém, 1991

O Vánocích ve světnici nesmí chybět jesličky, připomínající narození Božího syna. O stále živé tradici lidového betlémářství na Valašsku se mohou přesvědčit návštěvníci zdejších muzeí, kostelů - i domácností.

Dožinkový věnec na stromě na sv. Štěpána, V. Karlovice, 1980

O vánočním čase pokoje hospodář obřadně přilepšuje nejen svým pomocníkům v chlévě, ale i nebeskému ptactvu. Stejně jako při liti olova a házení střívrce chce přítom trošičku nahlédnout do budoucnosti. Odkud přiletí zobat první opeřeneček, odtud přijde ženích; a návštěva sýrkorky či vrabce dává tušit, jaké bude pohlaví potomka v nejbližší chalupě.

Tři králové z Nového Hrozenkova, 1966

"Z daleka je cestáá našéé...". Když Tři králové dorazí ze vzdálených končin Východu až k nám, to už je konec vánočního času. Betlémy se stěhují zpět "na hůru", dozpívají se poslední koledy... Abychom se pomalu chystali na masopust!

Zabijačka, 1966

Zimní radosti zdaleka ještě nekončí! Vypálené už staříček mají, tak ještě něco na zajezení. Nezbyvá než roznést souseďům a známým výslužku: "Tož Pán Bůh požehnej a nadělí stokrát víc!" (i Vám, milí čtenáři).

Vážení čtenáři,

Vánoce jsou obdobím, kdy rádi zapomínáme na spěch a shon a dobrovolně se vracíme k tradičním hodnotám života - ožívujeme staré lidové zvyky a obyčeje, usilujeme o užší sepětí rodinného kruhu, vytváříme čisté a útulné životní prostředí, toužíme dělat radost svým bližním... A také na to rádi obětujeme stále vzácnější čas a energii. Je však všeobecná hojnost v závěru roku, často dovedená až "ad absurdum", zárukou vytouženého klidu, štěstí a lásky? Odpověď hledejme ve svém srdci a svědomí.

Mnohé odpovědi nabízí sám život, v němž je každý z nás pevně zakotven svými kořeny, jimiž čerpá ze zkušeností předků, aby je pak obohacené vlastním poznáním předával dalším pokolením. Proto tak rádi nasloucháme v tom tichém vánočním čase příběhům. Zvláště pak pamětníkům, kteří smotávají do klubička moudrosti dlouhou nit života, aby na jejím konci našli vysvětlení pro mnohé otazníky, které si všichni životem neseme.

Proto i my na několika příštích stránkách časopisu nabízíme všem, co touží důvěrněji poznat kraj, v němž zapustili své kořeny, žijí zde nebo jej jen rádi navštěvují - jeho historii, přírodu, památky, lidové tradice, umělecké trendy, turistické a kulturní možnosti - trochu toho vlastivědného čtení i vánočního povídání.

Hana Jabůrková

Valašsko

VALAŠSKO - vlastivědná revue (historie-příroda-lidé-umění-události)

Vydává Okresní vlastivědné muzeum Vsetín

Adresa redakce: OVM Vsetín, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín, tel.: 0657/611 690, fax: 0657/611 689

Zodpovědný redaktor: RNDr. Karel Pavelka

Výkonný redaktor: Mgr. Hana Jabůrková

Technický a výtvarný redaktor: Břetislav Dadák

Redakční fotograf: Miroslav Langer

Redakční rada: RNDr. Lubomír Brabec, Břetislav Dadák, Jiří Demel, PhDr. Zdeněk Fišer, Mgr. Hana Jabůrková, RNDr. Karel Pavelka, PhDr. Karel Pavlišťík, CSc., PhDr. Lubomír Piperek, Eva Urbachová, Mgr. Jiřina Veselská

Příprava pro tisk: František Valer - Týdeník Kroměřížska, TIGRIS Zlín

Tisk: TG LANŠKROUN

1. číslo vychází 4. prosince 1998 v nákladu 1000 výtisků

Vychází 2x ročně (uzávěrka příštího čísla 31. 3. 1999)

Distribuce: OVM Vsetín - zámek Vsetín a zámek Kinských ve Valašském Meziříčí, regionální agentura cestovního ruchu Beskydy-Valašsko v Rožnově p/R, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Muzeum Jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Karlovské muzeum ve Velkých Karlovicích

ISSN 1212-3382, registrováno u OÚ Vsetín VS-042/1998

Foto na 1. straně obálky: P. Veselý, L. Buzek, M. Langer, M. Požár, J. Jabůrek

OBSAH

Druhá strana obálky **Fotoreportáž: Doba vánoční milá...** (L.F. Piperek)

- 2 "Valašsko" se vrací... (H. Jabůrková, Z. Fišer)
- 3 Z galerie zakladatelů (Z. Fišer)
- 4 Čím je pro mne Valašsko... (M. Horníček, J. J. Králík, B. Novotný, K. Němečková, Z. Hajný)
- 6 Slunce z hvězdy vyšlo (barokní zdroje lidových koled) (L. F. Piperek)
- 12 Dopis z památného roku 1848 (Z. Fišer)
- 14 J. & J. Kohnové / Thonet kontra Kohn? (J. Uhlíř)
- 18 34 zapomenutých hrobů (J. Fiedler)
- 20 Jak to bylo v osmašedesátém (B. Dadák, J. Macháček)
- 24 Moravská gobelínová manufaktura - 100 let gobelínů (A. Podzemná)
- 26 Zachráníme typickou valašskou krajinu? (K. Pavelka)
- 28 Památné stromy na Valašsku: Buk v Podtatém (H. Mičkalová, F. Šulgan)
- 30 Nové paleontologické nálezy v zářezech řeky Bečvy po povodni 1997 (M. Požár)
- 33 Za profesorem Karlem Langrem (K. Pavlišťík)
- 33 Na besedě u tetičky Volkové (H. Jabůrková)
- 34 Pod naší střechou (V. Volková)
- 35 Jak si Hanička našla novou mamulku (V. Volková)
- 36 Ohlédnutí za výstavou: Ambrož Špetík na konci sochařské sezóny (A. Podzemná)
- 38 Vyznání sběratele autogramů (J. Hanibal)
- 40 Řekni mi, co čteš... aneb současný stav periodik v okrese Vsetín (H. Goláňová)
- 43 Nové publikace: "Od ogarů po staříčky" (-PK-)
- 44 Hrst amerických impresí (L. Štěpánek)
- 45 **Od všeckého trošku...:**
První jízdenka na trati Vsetín - Velké Karlovice (H. Jabůrková)
Městské muzeum Valašské Klobouky se představuje (P. Odehnal)
Pozvánka na výstavu INTERFOTOKLUB 98 (E. Lidáková)
3. veletrh muzeí ČR v Třebíči (S. Perutková)
"Kolik hlav, tolik rozumů - kolik lidí, tolik názorů" (z kroniky obce Pulčín)
- 47 Agentura Beskydy-Valašsko se představuje (P. Vašků)
- 48 Muzejní zpěvníček valašských písniček - "Páslí ovce Valaši" (Z. Kašpar)

Třetí strana obálky **V ateliéru: J.F.Kovář** (L. Piperek)

Čtvrtá strana obálky **Za tajemstvím depozitářů: K. Schlattauer - MGM Valašské Meziříčí: Vodník** (A. Podzemná)

volná příloha uvnitř časopisu:

Slovanská pouť na Radhošť (barevná reprodukce plakátu M. Kašíka z r. 1931)

Jeden z příběhů hory Radhošť (J. Klučka)

Nejnovější historie sochy Radegasta (-HJ- a -ML-)

Z PŘÍŠTÍHO ČÍSLA VYBÍRÁME:

historie a současnost valašskomeziříčské firmy Jelínek . významné barokní památky na východní Moravě . vsetínští soukeníci . papírníci v Rožnově pod Radhoštěm . stavitel a buditel Michal Urbánek . Beskydské pralesy . vyznání sběratele historických radiopřijímačů . čtení o Valašském království . historie hrou . poradna konzervátora a další zajímavé čtení ...

Valašsko se prací

Ale které?, zeptá se jistě čtenář. Periodik se stejným či podobným názvem už vycházelo skutečně více. Známe Valašsko, týdeník věnovaný veřejným otázkám z let 1904 - 1906, jiné Valašsko, nesoucí podtitul Neodvislý pokrokový orgán moravského Valašska (z roku 1926), či Valašsko, týdeník Sokolské župy valašské Františka Palackého z roku 1938. V tomto výčtu můžeme prakticky pokračovat až do dnešních dnů.

Valašsko, které máme na mysli a na něž chceme navazovat, však mělo zcela nezapomenutelnou tvář.

V mnohých veřejných i soukromých knihovnách, a to nejen regionálních, je dodnes uloženo jako potěšující a cenný vlastivědný poklad - časopis s názvem "Naše Valašsko - kulturní věstník o jeho životě a potřebách" a na něj navazující sborník z období padesátých a šedesátých let "Valašsko". U vzniku těchto časopisů stáli spisovatel František Táborský, prof. Josef Válek a dr. Vlasta Fialová. Avšak nejen oni sami, ale spolu s nimi i široký okruh spolupracovníků a dopisovatelů, významných osobností vědeckého a kulturního života, chtěli "sloužit Valašsku rozumem, srdcem i rukou". O tom, že se jejich idea zcela naplnila, svědčí fakt, že se čtenáři i badatelé k časopisu neustále vracejí.

Záhy po vydání prvního čísla si vlastivědný časopis "Naše Valašsko" získal široký okruh čtenářů z celé tehdejší republiky. Své odběratele měl nejen ve městech a obcích na Valašsku, ale i v Praze, Brně, Olomouci, i na Slovensku a Podkarpatské Rusi. První ročník odebíralo na 1 100 předplatitelů a není bez zajímavosti, že největší zájem byl ze strany pedagogů, lékařů, advokátů a umělců, ale také podnikatelů, spolků a úřadů. K prvním podílníkům (tzn. že na časopis přispěli minimální částkou 50,- Kč) patřili i umělci F. a E. Hlavicovi, J. Heřman, B. Jaroněk, spisovatelé J. Kalus, Č. Kramoliš, F. Táborský, M. Jahn, učitelé a profesori M. Kašík, O. Mach, J. Rous, B. Sovová, farář G. A. Ričan, továrník J. Bubela, redaktor Milotického hospodáře A. Dadák, lékárníci PhMr. K. Puszkailler, PhMr. J. Cizmář a mnoho dalších. "Naše Valašsko" vycházelo čtvrtletně ve 14 ročnících v období let 1929 až 1951, do roku 1932 ve Vsetíně, od roku 1938 ve Valašském Meziříčí a od roku 1946 v Brně - s přestávkami let 1933-1937, 1942, 1945, způsobenými nepříznivou finanční situací. K obnově vydávání časopisu po dlouhé přestávce v r. 1938 přispěla podpora peněžních ústavů, které projevily vzácné pochopení pro kulturní potřeby kraje. Na základě doporučení ministerstva informací a osvěty došlo na společné poradě ve Velkých Karlovicích dne 30. 12. 1951 ke sloučení dvou regionálních časopisů - "Našeho Valašska" s mladší "Dolnou Úrgatinou", a tím také ke sjednocení tematickému, lokálnímu i autorskému. Vznikl tak nový vlastivědný sborník s názvem "Valašsko" (vycházel do r. 1968), které se stalo pokračovatelem v tradici uchovávání odkazu minulosti i obrazem přítomnosti, respektujícím charakter a jedinečnost zdejšího kraje a lidu. Starost o politiku a běžné denní zprávy přenechávalo jiným tiskovinám.

V tomto smyslu se k odkazu dávných zakladatelů časopisu i k jeho vysoké obsahové hodnotě a kvalitní formální stránce plně hlásí obnovené Valašsko se svou redakční radou. Chceme být periodikem, vycházejícím dvakrát ročně. Chceme být kulturně historickou revu, seznamující s minulostí našeho kraje, ale neztrácející se ani sledování různých stránek současného života. Na stránkách tohoto časopisu budeme přinášet pestře a zajímavě čtení z dějin a přírody Valašska, jak v něm lid žil, co tvořil, jak dnešek navazuje na tyto tradice a odkazy - tedy i dokumentovat současnost pro paměť budoucím generacím.

Myslíme si, že Valašsko - region stále ještě specifický po mnoha stránkách - si podobný časopis zaslouží. Věříme, že se nám práce bude dařit a že nám při vytváření podoby časopisu pomůžete i vy, jeho odběratele a čtenáři. A proto své redakční prohlášení končíme stejnými slovy, jako je končil již vzpomenuť František Táborský v prvním čísle původního Našeho Valašska: „Všecky lidi dobré vůle a zdravých myšlenek zveme ke společné práci“.

Redakce

Valašské hory

František Táborský

„A ty naše hory,
Bože, to sú hory!
Na nich prozpěvují
archandělské sbory.

Ach, dyby to byly
archandělské kůry,
věru že by nebe
protrhlo se z hůry.

A to tam slunečko
samým smíchem svítí:
děvčata slunečka
zpívají jak kvítí.

Tak by nezazpíval
skřivan ani kosi,
dyž už vypil z rána
sto kalíšků rosy.

Tak žádný pan rector
zpívat nenaučil,
dyby svoje husle
tisíc let by mučil.

A mě moje milá
už tak učí zpívat,
dyž mi na srdečku
večír dá sa zhrívat.

To mi předzpěvují
všeckých svatých sbory,
a dyž od ní vyjdu,
zpívají mi hory.

Hory, naše hory,
co ste vy za hory!
Do samého nebe
pnú se vaše jedle,
pnú se vaše bory!”

Ze sbírky Melodie, 1893

Z galerie zakladatelů

ZDENĚK FIŠER

Profesor Josef Válek

Z dvojice původních zakladatelů „Našeho Valašska“ je méně známý Josef Válek. Jeho současníci jej charakterizovali jako člověka čistého charakteru, povzneseného nad všechno hmotářství, zisk i slávu.

Narodil se 31. srpna 1871 na Vsetíně, vystudoval gymnázium ve Valašském Meziříčí a filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1899 - 1905 působil jako profesor na obchodní akademii v Brně, nervová choroba jej však záhy a na dlouhý čas vyřadila z pedagogické práce. Uchýlil se na samotu Bařiny u Hovězí, kde se v staromládenecké klauzuru věnoval své největší životní zálibě, poznávání lidové kultury a života Valašska.

Svému zájmu dal výraz už v době studií, kdy se účastnil příprav Národopisné výstavy československé v roce 1895 v Praze. Tehdy také začal publikovat o regionu Valašsko. Čas od času pak bylo možno jeho příspěvky nalézt v denním tisku i odbornějších časopisech. Mnohé z nich si uchovávají faktografickou hodnotu dodnes, např. obsáhla stať „Poznámky k mapě moravského Valašska“, zveřejňovaná na pokračování v Časopise Moravského zemského muzea v letech 1907 až 1911.

Valašsko znal skutečně do všech detailů, ovšem své poznatky prezentoval navenek poměrně málo, uzavíraje se před lidmi i společenským a politickým ruchem. Bylo velkou zásluhou Františka Táborského, že jej získal pro myšlenku vydávání specifického časopisu věnovaného regionu Valašska. Prof. Válek se také následně podílel na redakční práci spojené s vydáním prvních tří ročníků Našeho Valašska v letech 1929 až 1932.

A ještě jednu významnou aktivitu Josefa Válka je nutno připomenout. Totiž jeho podíl na vzniku muzea ve Vsetíně, o jehož založení spolu s dalšími vlastivědnými pracovníky usiloval po dlouhá léta. Když se 4. listopadu 1934 konala ustavující schůze Muzejního spolku, byl prof. Válek po právu zvolen jeho místopředsedou. Muzeu nakonec odkázal celou svou pozůstalost, včetně bohaté knihovny a domu, v němž léta žil. Shrnuto, všechna Válkova snaha se nesla jen za jedním cílem, jak bylo výstižně připomenuto v nekrologu v Našem Valašsku po jeho smrti 19. prosince 1937: Aby Valašsko, které tak miloval, povznesl mravně, kulturně i hospodářsky.

Básník František Táborský

Pedagog, básník a spisovatel František Táborský byl vlastním zakladatelem časopisu Naše Valašsko, jeho skutečným duchovním otcem. Ač většinu života prožil v Praze, srdce jej táhlo neustále k rodišti a vůbec k celému kraji, v němž byl zakořeněn a v němž svou prací vyoral mohutnou duchovní brázdu.

Narodil se 15. ledna 1858 v Bystřici pod Hostýnem. Studoval na Slovanském gymnáziu v Olomouci a posléze češtinu a němčinu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 1884 působil po dvacet šest let jako profesor a následně dalších deset let jako ředitel na Vyšší dívčí škole v Praze, kde si získal pověst horlivého a svědomitého učitele, jemuž vychovatelský úřad byl skutečnou potřebou srdce.

Táborský byl svým zaměřením vysoce společenskou osobností jemného chování a vytříbeného vkusu, zanícenou pro vše dobré a krásné. Soustavně se účastnil práce v různých kulturních, literárních a lidumilných organizacích. Všude si dokázal získat mnoho přátel, ctitelů a obdivovatelů, nakonec i pro svou rozsáhlou tvorbu literární. Byl autorem více básnických sbírek, historických studií, odborných a popularizačních statí o umění a umělcích, kdy měl blízko zejména k malířům Adolfu Kašparovi, Františku Ondrůškovi a Hanuši Schwaigrovi. Připomenout musíme i jeho lásku ke knižní kultuře, jejímž vrcholem bylo bibliofilské vydání Komenského „Kšaftu“ v roce 1908.

Byl rovněž významným stoupencem spolupráce všech Slovanů, jak nakonec svědčí celá řada studií, zvláště z ruského prostředí, např. o Puškinovi či překlady Lermontova a Gribojedova.

Miloval rodnou Moravu a zvláště Valašsko, kam se pravidelně vracel do svého rodiště při každoročních prázdninových pobytech. O hloubce jeho poznání a pochopení ducha tohoto svérázného kraje a jeho lidu nejlépe svědčí kniha „Rusava“, výstižný pokus o zachycení minulosti a každodenního života jedné valašské obce (vyšla v Olomouci 1928). Snad při práci na ní se zrodila myšlenka založit tematický časopis, který by svým obsahem dokumentoval život Valašska z různých stránek. A protože u něj nebylo nikdy daleko od slov k činům, podařilo se mu získat okruh spolupracovníků, s nimiž v roce 1929 vydávání časopisu zahájil.

František Táborský zemřel 21. června 1940 v Praze. Je smutným dokladem nevšimavosti naší odborné i laické veřejnosti, že po více než půl století po jeho odchodu jedna z nejvýraznějších osobností Valašska dodnes postrádá svou biografii, v níž by byl zhodnocen jeho mnohostranný přínos.

Historička Vlasta Fialová

Obsahová i formální tvář Našeho Valašska (od roku 1951 jen Valašska) je nedílně spjata také s osobností PhDr. Vlasty Fialové. Po smrti prof. Josefa Válka a na vyzvání Františka Táborského se v roce 1937 ujala spoluredigování časopisu po několikaleté přestávce v jeho vydávání, zaviněné nedostatkem finančních prostředků. Byla to šťastná volba, neboť rodačka z Holešova (nar. 5. 6. 1896) vtiskla periodiku kultivovanou tvář a obětovala mu v době složitých politických zvratů množství energie v boji za jeho uchování i zvýšení odborné úrovně. Za ní také došlo ke změně formátu časopisu (na A 4), který z Valašska učinil spíše kulturněhistorickou revui určenou pro širokou odbornou i laickou veřejnost. Jako vedoucí redaktorka nesla tíhu odpovědnosti až do roku 1958, kdy, odváděna od jeho redigování jinými úkoly, jej převedla z Brna zpět k vydávání do Vsetína pod tamní Okresní vlastivědné muzeum.

Vlasta Fialová získala v roce 1935 doktorát z filosofie na Masarykově univerzitě v Brně. Po mnohaletém pedagogickém působení se od roku 1949 stala zaměstnankyní Moravského muzea v Brně, aby o tři léta později stála u zrodu jeho historického oddělení. Na zmíněném pracovišti proslula zejména výzkumem tvrže v Kralicích, spojeném s unikátním nálezem čtyř tisíc originálních liter a ozdob, týkajících se činnosti tamní tiskárny Jednoty bratrské, jimiž byla v letech 1579 až 1594 tištěna slavná Bible kralická, skvost české literatury a českého jazyka zvláště. S Kralicemi je pak spojeno i její úspěšné usilování o vybudování Památníku Bible kralické.

K dějinám Valašska přispěla zejména v mladších letech řadou vynikajících článků. Připomenout je však nutno především dvě monografie, v nichž přiblížila pohnuté osudy jí milovaného kraje a jeho obyvatel v době tak kruté, jako byla třicetiletá válka. Už v roce 1935 vyšla její knižka Jan Adam z Víckova, zachycující životní osudy slavného vůdce vzbouřených Valachů na Moravě v letech 1620 - 1628. A ve dvou vydáních (z let 1940 a 1967) editovala Kroniku holešovskou, pozoruhodné písmácké zápisy obyvatele Holešova z let 1615 až 1645, v nichž se odráží bída celé tehdejší doby i nezdolná lidská chuť přežít všechno nastalé utrpení.

Hodnotíme-li vcelku dílo Vlasty Fialové, pak jejím hlavním badatelským zájmem bylo období 15. - 17. století. Nejvíce přispěla k poznání husitského hnutí, české reformace, kralické tvrže a v neposlední řadě rodného Valašska.

Vlasta Fialová zemřela 6. února 1972. Pohřbena je na hřbitově v Bystřici pod Hostýnem.

Čím je pro mne Valašsko?

Miroslav Horníček, herec:

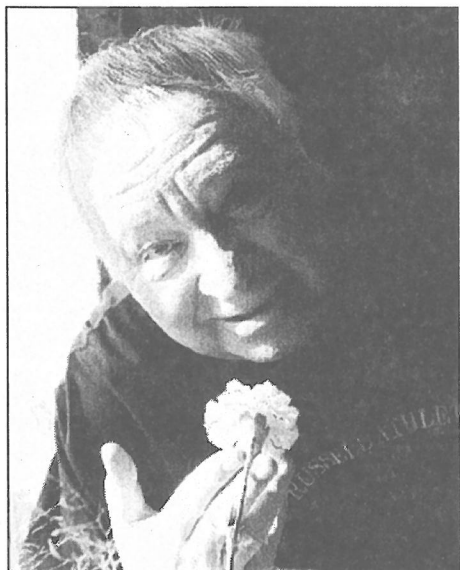
O začátku: v roce 1944, kdy jsem byl členem činohry Městského divadla v Plzni, zavřeli němečtí okupanti divadla a já - dříve než jsem byl nasazen do dílny v továrně na dětské kočárky, jsem se vydal na výlet na kole. Z Plzně na Radhošť. Dodnes nevím proč. Proč právě tam. Dostal jsem od jednoho redaktora adresu na pobyt, dojel tam, ale tam mi řekli, že jsem sice vítán, ale dům už je obsazen dalšími turisty. Dali mi tedy další adresu, kdesi nad Bečvou - až na svahu Radhoště - a já se stal hostem dvou stařečků kdesi na kotárech. Přespál jsem, nechal tam kolo a vydal se pěšky dál. Vysvětlovali mi cestu na Radhošť, ale já chtěl vědět jedině: směr. Ukázali mi kamsi nahoru a já se vydal spíše necestou než cestou, stoupal jsem a došel.

Pak jsem v těch horách pobyl asi čtyři dny, chodil po nich a po té době jsem se opět vrátil k té chaloupce a našel svoje kolo.

Cestou tam jsem projel Valašským Meziříčím, netuše, že tady žije a v té době tu prochází ulicemi dívka, kterou si o čtyři roky později vezmu za ženu a dožiju se s ní - letos v březnu - zlaté svatby. Netušil jsem, tušit jsem nemohl - muž je tvor bez citu a fantazie, ale nechápu, že ona při tom mém průjezdu se nezachvěla pocitem: právě tudy projíždí mé budoucí štěstí.

Nezachvěla.

Pak jsme se tedy vzali a já se tak stále častěji očitál v onom Meziříčí mezi dvěma Bečvami a našel jsem tam v plném smyslu slova i druhé

rodiče. Jezdil jsem tam i nadále - i když už oba její rodiče odešli, ale žije tam dodnes její sestra, jejíž muž, profesor Götzel, se stal mým nejen švagrem, ale průvodcem a objevil mi další mou lásku v tom kraji: kopec Soláň.

A pak jsem se v Rožnově pod Radhoštěm seznámil s Jarmilou Sulákovou. Točili jsme tam pořad při živáňské a já byl dotázán, jestli bych nenatočil s Jarmilkou rozhovor. Proč ne? Znal jsem její písničky, viděl jsem ji osobně poprvé, ale proč ne? Zapnul kameru, já se s ní posadil ve skanzenu a vzpomínal na to, že kdysi zpívala v pražské Lucerně.

"Ano, ale to už je dávno."

"Vím. A měla jste tehdy za živůtkem kytičku konvalinek."

"To je možné, my na Valašsku si dáváme za živůtek květiny."

"Ale vy jste měla konvalinky. Proč právě konvalinky?"

"Protože mi je tehdy poslal někdo do šatny."

"Ano? A kdo to byl?"

"Nevím."

"To jsem byl já."

Byla to pravda a Jarmila se před kamerou dojala. Slzy.

Pak mi přijela zazpívat na oslavu mých padesátin na jeviště plzeňského divadla a od té doby se občas vidáme. Spíš ji slychávám a vždycky žasnu před silou a čistotou jejího hlasu.

A pak: ze Vsetína je Vlasta Brodský, který mě v roce 1945 dostal do Prahy a našel nejen angažmá ve Větrníku, ale i byt. Bydleli jsme na společné chodbě v Praze VII a jeho maminka nám říkala: ogaři.

Chtěl bych se vrátit. Do těch let, na svahu Soláně, na Radhošť, na břehy Bečvy. Mám ještě dodávat, čí m je mi Valašsko?

Nedávno jsem při televizním pořadu, kdy jsem byl uváděn do tak zvané "dvorany slávy", řekl, že jednou budu dožít v Rožnově a v jeho skanzenu budu hrát "spícho Valacha", abych té ložnici dodal ještě větší autenticitu. A Brodský se přidal, že bude vedle mne hrát Valacha hovořičiho, protože je Vsacan a dovede to.

Tož - odestýlejte, prosím.

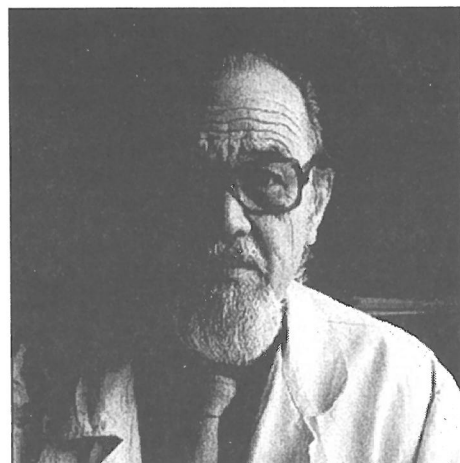
Váš

květen 1998

Jaroslav J. Králík, akad. malíř:

Většinou teprve v dospělém, ne-li v pokročilém věku si plně uvědomujeme svůj vztah k rodnému kraji, který se ovšem nezrušitelně vytváří v raném dětství. Nezbyvá, než jím začít.

Nejstarší vzpomínky mám na rokytenskou dolinu, kterou mě babička vodila k Muchům. Nizká, jakoby ze země vyrostlá chalupa se z dálky ohlašovala vůni rozkvetlé lípy, v zimě dřevěným kouřem z pece, v níž stařenka Muchová pekla chléb. Nádobím, kabáty, hrnci a sušenými bylinami obložená pec byla zabydlena rarášky a strážnými duchy, jak je vykouzil baladickým vyprávěním stařeček Mucha, písmák a spiritista s pronikavými uhrančivými očima pod hustým obočím, vyprávěním v tichu, odměřovaném tikotem starých pendlovek. (Ty babiččiny mi tikají v ateliéru dodnes.) Vzpomínám, že u něho poprvé jsem slyšel jméno J.A.Komenský. Pak přišla nejmilejší kniha mého dětství "O zbojníkoch

a pokladoch" od Jana Kobzáně. (Mimočodem dodnes nedoceněný literární a grafický skvost sui generis.) Dostal jsem ji k Vánocům od otce spolu s houslemi od dědečka. Nikdy později jsem již nezažil takový pocit radostné závratě z dárků, jako byly první chvíle nad Kobzánovými dřevoryty a tóny dědečkem naladěných skřípek. Dárky, které mě ostatně poznamenaly na celý život. Maminka mně musela číst z knihy do únavy, sám jsem to ještě neuměl, zato jsem úporně ničil čtvrtky papíru v marné snaze nakreslit svět svých představ. Všechny skončily v kamnech. Jen jednu kresbu jsem měl dlouho schovanou - začouzenou pec u Muchů, ale i ta se k mé lítosti ztratila.

Je tomu už více než půl století, kdy jsem s tímto světem v sobě přišel poprvé po boku Franty Hlavici na Soláň, horu, která byla do té doby pro mne legendou. To ještě na Cartáku - "odrazišti bohů" - gazdoval Jura Vašut, hostitel Janáčkův, Novákův a bratří Kříčkových - dnes již také legenda. Cesta z Jezerného po "Staré" mně tehdy připadala jako procházka snem, šel jsem tudy poprvé, ale měl jsem dojem, že tu horu znám, právě tak, jako chalupy u Pavelků, Korytářů a u Adamců. Bylo to koncem léta, kdy celý kraj ovládal zlatistý tón pasínek s jehlany jalovců, roztroušenými smrků a obrovskými bodláky. Ten důvěrný pocit domova se časem násobil po všechna ta léta, kdy jsem pak nespočetněkrát bloudil horami se skicákem v ruce, sedával u stolu v jizbách, na pasínku se stařečkem Valovým, na chatě ve výčepu s Pepou, Janem Krabicou, Bukovjanem a Jurou Skalnackým při řečech v oparu borovičky. Všichni již odešli, i ti o generaci starší druhové z valašského Barbisonu, s nimiž jsem o věcech spíše mlčel, také při borovičce - terpentýnu, jak říkal Alois Schneiderka. I o té krásné chvíli, kdy jsem poprvé stál

uprostřed zimy pod shlukem soláňských chalup. Lidská obydlí se tehdy připomínala jen komíny, na nedozírné bělosti kreslily stromy letin ostře své barokní tvary a sněhový příkrov zavál milostivě teplo jizeb, chlěvů a ovčínů, i mráкотnou paměť starých chalup. Pestré stužky na smřčích před chlěvy vytvářely jediný barevný akcent, našedlá běloba spojovala bez přechodu zemi s oblohou a nekonečnem. Kosmická krajina, plná tajemství, jak by ji snad namaloval Breughel. Ta opojná chvíle a barevná tónina zůstaly ve mně snad navždy a s údivem jsem je objevoval později v obrazech, vzniklých z jiných prožitků a souvislostí, jak je přinášel čas. To už přicházela zase jiná okouzlení nad netušenými objevy lidského ducha a historickými zvraty v tempu, které lidský rod dosud nepoznal, aby stavěla před umění a naši generaci nové otázky.

Teď po letech, v horečnatém dnešku ovládném chamtivostí vteřiny, si stále více uvědomuji souvislosti se světem svého dětství, baladickým Valašskem, jak je někdy udiveně čtu, podvědomě zakódovány ve svých obrazech nekonečného prostoru, těhotného věčně krásnými tajemstvími.

Jestliže ti, jimž jsou určeny, čtou v nich také znaky souvislosti s našim domovem, nebyly udělaný zbytečné.

V Praze, 19. června 1998

Kornelie Němečková

**prof. Břetislav Novotný,
primářiis Kvarteta města Prahy:**

Čím je pro mne Valašsko? Odpověď je velmi prostá: je to kraj, v němž jsem se narodil, prožil dětství a mládí a to už samo vypovídá mnoho. Jeho nádherná příroda, lidé, přátelé z dětství, dokonce i nářečí, vše je hluboko a nesmazatelně v mém srdci a v mých vzpomínkách. Dodnes se chlubím, že jsem dosud nezapomněl "mluvit povalasky".

Praha, 4. září 1998

*Srdce má odramí Van
Břetislav Novotný*

Kornelie Němečková, akad. malířka:

Teprve z pohledu člověka, který už má větší část života za sebou a v sobě naskládáno nepřeberně zlých i dobrých zkušeností, se dětství jeví jako velký zázrak.

Jak by také ne. Zvlášť je-li prožíváno v lásce a bezpečí rodiny. Když k tomu připočtu tu nádhernou náruč kopečků, které obklopovaly naše Potůčky, ten samotný horský potok, který byl tak průzračný..., nemohu jinak, než se tam vrátit. Vím však, že už je všechno jinak. Chyběli by mně tam především rodiče. Chtěla bych se jich teprve teď zeptat na věci, které mne dříve nenapadaly. Tehdy to byl přístav lásky, laskavosti a bezpečí.

Měl na mne však hluboký vliv i celý náš kraj. Hory na Vsacku se mně zdají tak líbezné a útulné. Možná proto, že jsou tak oblé a mnohde obdřelané až do samých vršků. Že jsou zabydlené. Že v nich sídlí nepojmenovatelná poezie, která se nám přelévá do duše. Každý máme tyto zážitky z dětství hluboce v sobě otištěny. Jsou tam i otisky našich kamarádů, s nimiž jsme si

VALAŠSKO / 1
5

hráli, učitelé, kteří se nám věnovali, ale i příhody a pověsti, které se vyprávěly při draní peří, obírání lipového květu, na výpravách za jahodami nebo pěší cestou na pouť do okolních vesnic.

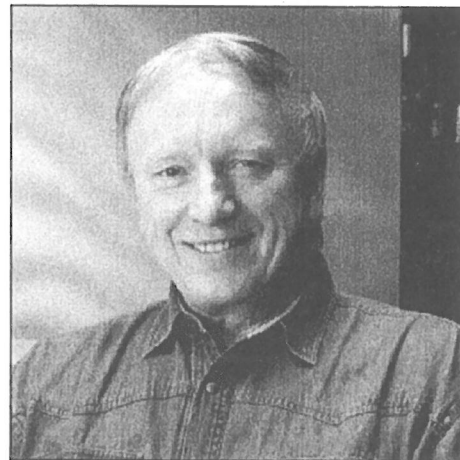
To všechno jsme my, to všechno jsem já.

Kornelie Němečková

**Zdeněk Hajný, výtvarník a majitel
galerie Cesty ke světlu:**

Jsou to především vzpomínky na dětství a mládí v Hošťálkové, Hovězí a na Vsetíně. Sumí tam stále hovězský splav, Dubčí a Kapitánka. Naskakuji obrázky letících raket konstruovaných se spoluzákem na jedenáctiletce Kadulou, ale i první obrázky malované za vedení opravdového Pana profesora Janovského.

Prostě místa zrození a prvního objevování jsou obrysy Valaška a to "vtiskávání" máme se zvířátky společné. Kdo nebo co zapůsobilo, bylo

jako cejch natrvalo vtištěno. Jako na tom chodníčku s otisky dlaní v betonu.

Ale Valašsko je i připomínkou k tomu, co dělám teď. Krajane přichází a neúplatně sledují, jak si to vedeme v galerii, jestli je to vůbec cesta ke světlu a zdali to své malování nevlákám.

A tak Vás také zvu, abyste to přišli zkontrolovat nebo jen tak nahlédnout, jak se spojují hvězdy z obrázků s těmi vesmírnými z Hubbleova dalekohledu.

Krajansky Vás zdraví

Zdeněk Hajný

Praha, 20. srpna 1998

Panna Maria Provodovská, lidový obraz na skle

Barokní zdroje lidových koled

LUBOMÍR FILIP PIPEREK

I. VESMÍR A DUŠE

Jaké by to byly Vánoce bez koled! Tyto radostné zpěvy pronikly do povědomí veřejnosti tak hluboko, že je dnes slyšíme, bez ohledu na jejich prvotní určení, ke konci roku téměř všude. Často si ani neuvědomíme, že tyto, dnes populární vánoční melodie, deroucí se s vervou z ampliánů na vánočních trzích a ohlušující koupěchtivý dav v supermarketech, byly původně skládány pro účely bohoslužby - ke mši svaté na slavnost Narození Páně. Dnešní "zlidovění", či spíše už komercializace vánočních koled vede povytce k tomu, že ztrácejí svůj duchovní rozměr. Mizí hudební rámec radostné velebnosti a očekávání, jáсотu a naděje z vánoční radostné zvěsti. (Evangelium je řecky totéž, co "radostná zpráva".) Soudobé instrumentální úpravy učinily z většiny těchto skladeb jen sentimentální, sladkobolné a vyumělkované popěvky - jak to například z koledy anglického varhaníka 17. století, Johna Redinga, *Adeste fideles* ("Jdou zástupy věrných s jáсотem a slávou...") učinila operetní interpretace Karla Gotta. Přes tyto vý-

tky, spolu s betlémy, se slavnou půlnoční, s rozzářenými stromky, patří koledy stále k neodmyslitelnému koloritu těch pravých moravských a českých Vánoce.

Nejstarší písně, oslavující narození Božího Syna, už ani neznáme. Upadly do stejné hlubiny zapomnění jako ti, kteří je před staletími zpívali. Skladby ze 13. a 14. století, zachované dodnes ojedinele v rukopisných sbornících, mají většinou i své latinské paralely. Je proto často velmi těžké i pro odborníka rozhodnout, která z oněch dvou verzí je starší - ta česká nebo cizí?

Mezi nejstarší mariánské písně (z období kolem roku 1300) patří skladba *Na čest Panně*. Je zapsána v rukopise, obsahujícím české modlitby kazatele Miliče z Kroměříže (narozeného se vši pravděpodobností v Tečovicích na Zlínsku). I v ní je obsažena zmínka o narození Vykupitele:

*"Milá Matko
to děťátko
tvé porozenie,
ukojíš je,
ať nám přeje
své smilovanie"*¹

Prastará je také skladba *Stala jest se věc divná*. Prostá vánoční píseň jednoduchými slovy líčí příběh betlémské noci. Nechybí v ní ani zmínka o známých pastýřích, zcela ve stylu pozdějších renesančních a barokních výtvorů. Koleda pochází z přelomu 13. a 14. století. Jí podobná latinská skladba *Patrata sunt miracula* je nepochybně mladší; chybí v ní totiž celá řada veršů, které obsahuje česká verze. A i tato drobná ukázka několika málo strof dává tušit, jak daleko do historie církevního zpěvu sahá tradice české lidové koledy:

*"Stala jest se věc divná
Panna Syna porodila
beze všie strasti tělesné,
toť jest divné a nové.*

*Pastuškám se anjel zjevil
a jim noviny pověděl,
že se narodilo Dietě,
jež vládne po všem světě.
Kto slýchal divy také,
by přijeli tři králové
od východa slunce k němu
dávající dary jemu?
Radujme se, veselme se,
v Betlehemě, malém městě,
Buoh narodil se."*²

Za druhou nejstarší výlučně vánoční píseň, která vznikla na našem území, je označována koleda *Vizmež pacholička*. Pozoruhodná skladba, vyjadřující radost nad příchodem Boha na svět čistou lyrickou formou, obsahuje i sloky, v nichž autor Narozeného prosí o obnovení jednoty církve. Je jí tedy možno datovat přesněji, do doby papežského schizma v roce 1378. I v tomto dílku jsou uchovány motivy, v koledách obsažené dodnes:

*"Vizmež pacholička
ať v jesličkách leží,
jeho milost tak velká,
kdož chce tenť utěži.*

...
*Blazě, že jsme dočekali
té milosti nové
ještoť jsú dávno žádali
starší prorokové.*

...
*Radujme se s anjely
děkujíc z milosti,
zpievajíc Budiž chvála
Bohu na výsosti."*³

Narození Páně, lidový obraz na zrcadle

Útěk svaté Rodiny do Egypta, lidový obraz na broušeném zrcadle

Jako poslední z těchto vrcholně středověkých zdrojů vánoční zpěvné tradice zmíním baladickou píseň o svaté Dorotě. Vždyť předvádění lidové hry o mučednici patří neodmyslitelně k zimní tradici moravského a českého venkova. Na Valašsku byla tato hra hojně předváděna (podle pamětníků) ještě v letech po první světové válce, byť již jen v rámci folklorismu. Zpět do lidového prostředí ji uváděly především organizované skupiny katolické mládeže - a hrávaly ji údajně i ve vlaku na lokální trati Valašské Meziříčí - Zubří - Rožnov pod Radhoštěm. K divadelní produkci patřilo neodmyslitelně veršované říkání, zakončené zpěvem o skonu svaté panny. Jeho archetypem je skladba *Doroto, panno čistá*, objevená v rukopisech Kapitulní knihovny v Praze. Jde o obsáhlý umělý výtvar s dvanácti trojdielnými strofami a s latinskou paralelou *O Dorothea beata*. Česká píseň vznikla v první polovině 14. století a nikoliv až v době Husově, jak uvádí Zdeněk Nejedlý ve svých *Dějinách husitského zpěvu*.⁴

Koledy, které slyšíme dnes, jsou mladšího data. Ty starší vznikly v pozdní renesanci, za dob, kdy byl chrámový sborový zpěv pěstován laickými literátskými bratrstvy. Jak napovídá název, původně tyto spolky sdružovaly jen lidi vzdělané, znalé umění literárního; brzy však do nich pronikl hudbymilovný živel z prostředí méně vzdělaného (většinou negramotného) drobného měšťanstva a venkova. Zámožný soukeník z Hradce Králové, Jan Franus, dal v roce 1505 na svůj náklad napsat a skvostně vyzdobit kancionál pro své zpěvné bratrstvo. V tomto zpěvníku jsou zaznamenány písně dodnes zpívané. Například adventní *Co již dávní proroci* a jedna z nejoblíbenějších vánočních, *Narodil se Kristus Pán, radujme se*. Z renesančního období se zachovala i celá řada vokálních skladeb. Ty ovšem úplně nezlidověly a dnes je můžeme slyšet spíše z kostelního kůru v podání schol cantorum nebo na vánočním koncertě. Zdrojem je především poslední čistě renesanční zpěvník (či lépe hudební sborník), vydaný Jiřikem Šípářem v Praze roku 1642 pod názvem *Český deka-chord*.

Největšího rozkvětu doznala česká duchovní vánoční píseň v době baroka. Z té doby tak zvaného "temna", o jejíž skutečné duchovní temnotě pochyboval už Josef Pekař i F. X. Salda, pocházejí nejnámější a nejrozšířenější české koledy. Oslavě Kristova narození byly věnovány i zvlášť komponované pastýřské mše a kratší instrumentální vložky pro potřeby liturgie - pastorely. Tato hudba byla skládána většinou venkovskými učiteli, faráři, sbormistry a varhaníky. Tito lidé, mající své kořeny v prostředí venkova, v své tvorbě bohatě využívali lidovou hudbu. Dílo, které vytvořili z podnětů zpěvnosti moravského a českého lidu, se mezi lidové vrstvy zase vrátilo. Jimi uměle zkomponované skladby, písně, koledy a pastorely, využívající starší tradice, zlidověly a dostaly se do širokého povědomí veřejnosti - zpíváme je dodnes.

Mezi nejnámější autory z oněch časů patří jindřichohradecký hospodský, varhaník a učitel hudby, Václav Adam Michna z Otradovic (1600? - 1676). Jeho zpěvníky *Maryánská muzyka* (1647) a *Svatořeční muzyka* (1661) obsahují řadu nám důvěrně známých koled. My bychom je ale v oněch foliantech hledali obtížně. Jejich původní názvy jsou barokně květnaté a stejně košatý je i jejich rozměr - v současnosti se z oněch desítek slok každé písně zpívá jen několik. Známa koleda *Chtíc, aby spal, tak zpívala* se původně jmenuje *Vánoční noc*; ne tak známá *Vítej, Pane Jezu Kriste* nese nadpis poněkud záhadný: *Vánoční magnét a střelec*, a podobně. Nejdůležitější pro vývoj lidové duchovní písně a ve své době nejrozšířenější byl kancionál Matěje Václava Šteyera, vydaný roku 1683. Z pera tohoto Otce Tovaryšstva Ježíšova a upřímného vlastence (1630-1692) vyšlo, mimo koledy, mnoho dodnes zpívaných adventních písní: *Aj, slyšte znenadání, Ejhle, přijde Pán a Bůh náš, Zavítej k nám Stvořiteli ...* Z celé řady jsou snad nejhezčí ty o Panně Marii; jako by se v nich zcela stíral rozdíl mezi umělou skladbou básnickou a lidovou poezií. Jedna z nich začíná:

*"Jak růže krásná z Jericha
když v ranní rose oddychá,
tak Matka Páně na nebi
svou krásou Boha velebí,
je spanilá."*

Stejně známé skladby obsahuje i koledníček s poněkud obsírným názvem *Jesličky, staré a nové písničky v nově narozenému Králi Ježíši Betlehenskému za dar nového léta připsané*; vytištěný byl v pražské jezuitské koleji roku 1658. Autorem je profesor poetiky a rétoriky v Klementinu, horlivý kazatel a misionář, Jan Bedřich Bridel. Narodil se roku 1619 ve Vysokém Mýtě a zemřel roku 1680, nakažen morem. Když v Kutné Hoře vypukla zhubná epidemie, vyzádal si od svých nadřízených souhlas, aby směl ošetřovat nemocné, a to se mu stalo osudným. (Kromě něj padli četné smrti tehdy za obět ještě tři další kněží z Tovaryšstva Ježíšova.) Jeho skladby *Zdrávo bud', ó nemluvítko, Zavítej k nám Dítě milé, Toto malé Děťátko* a především nejslavnější *Veselé vánoční hody*, není třeba představovat. I zde je patrný přímý vliv autora na vývoj české lidové písně:

*"O, Ježíšku, tys slunýčko,
tys krása, hvězdičko,
med, cukerkander, perličko!
Spívej, ó rodičko!
Vítej stredová studýnko,
vítej, bílá konvalinko,
vítej, dozralá meruňko,
mé hlavy korůnko!"*

Zato chci zájemcům o českou literaturu doporučit jeho téměř nepublikovanou veršovanou předlohu k onomu zpěvníku. Básník ji nazval *Rozjímání o nebi v noci na jitřní Božího narození* a obdařil ji podtitulem *Psaní ku Pánu Bohu*. Obsáhla skladba, čítající 532 veršů, je jakoby protikladem k vlastnímu obsahu sborníčku prostých písní. V kontrastu k radostným, ale jednoduchým, lidovému vkusu a chápání přizpůsobeným koledám zde Bridel píše své vlastní vyznání víry a lásky k Bohu. Bohatým básnickým jazykem, filozofickým obsahem dokazuje nejen svou lásku k nebi, ale stejnou měrou i k české řeči. Nezvyklá přirovnání, která nezaprou jeho zájem o astronomii a typografii (v letech 1656 až 1660 řídil jezuitskou tiskárnu v Klementinu) bez nadsázky posouvají jeho skladbu k vrcholům české poezie a ukazují se být (snad netušeným, podvědomým) zdrojem začátku české moderní poezie. "Rozpětím myšlenky, pronikajícím vesmírným děním až k tajům Absolutna, řadí se Bridelova báseň k nejmělejšímu konceptům českého poetického výboje. Nejvíce obrazů je vzato z astronomie, takže vánoční meditace se mění v jakousi kosmickou píseň, plnou půvabu a síly", napsal povolaný znalec baroka, Josef Vašica.⁵

Skladba začíná *Přípisem* adresátu:

*"Bohu všemohoucímu
i největšímu, císaři
srdce nejtejnějšímu,
mého též, světél mocnáři."*

*Žádostiv jsa zvědět,
nechtěj mně odpověď dáti,
chci tě, Bože, vidět,
sám ti musím list napsati.
DÁTUM v zemi na jitřní
v hod Božího Narození,
kráso mé duše vnitřní,
přijmi tvé špatné stvoření.
Není, kterého roku,
neb mě milá neskončenost
přinutila skrz lásku,
abych zde podepsal
VĚČNOST”*

Vědomí smrtelného těla, připoutanosti k zemi, je vyjádřeno formou, připomínající nejlepší formy básnické školy španělské mystiky, verše Juana de la Cruz a Terezie z Ávily, především její “Pro tebe, Bože, touhou zmirám, a mřu, protože neumírám”:

*“Ach živ jsem! sotva živý
jako bych tonul na vodě,
stín smrti nedůživý,
tělo moje jako lodě.
Zde tonu na tom moři,
jako v řákové bouřce vězím,
již se má loďka boří,
po tobě, ach! často slzím.
Víra, naděje dvoje
jsou jako lodi podpory,
až tato loďka moje
přetrhne kostí závory.”*

Spojení kosmické vize absolutna, Boží dokonalosti a lidského lopotení je vyjádřeno nebývalým spojením básnických metafor, vycházejících jednak z pozorování oblohy (zastupující nebeskou říši), jednak z popisu knihařské práce (kte-

Svatý Jan Křtítel, lidový obraz na skle

rá zastupuje pozemský svět s jeho pracemi, snahami a tužbami):

*“Ó nebesa! ó hvězdy!
když se po nebi běřete:
když své míváte sjezdy,
mně moje srdce kradete.
Kolikrát se třpytíte
stříbrnými očičkami,
tolika mně raníte
srdce jakýmis střelami.*

...
*Když si hledím na hvězdy,
volám, až se třese všecko,
vojanské snad jsou sjezdy,
ach jak jest to slíčné vojsko!*

...
*Slunce krásné i měsíc,
krásné světlo, co se mřhá,
kolikoliv jest tam svíc,
jsou jen pěkná Boží kniha.
Nebe místo papíru,
jehož pěkné rozložení,
běh, jež má jistou míru,
jako řákové vyložení.
Dvě hvězdy proti sobě
dycky jsou, stojí stále jistý,
z obou strán světa obě,
den, noc knihy jsou dva listy.
V té knize planétové
jsou litery nejhlavnější,
čárky jsou kométové,
hvězdy písmo nejdrobnější.*

*Ej jak se měsíc točí,
nelenuje a neleží,
jako nějaký kočí
semotam po nebi běží.*

...
*Když slunce po obloze
v roce semotam pobřhá
jako v ohnivém voze,
bývá čtvernásobná kniha.
Jinou se barvou jaro,
a to rozličnou, maluje,
léto má jiné péro,
jináče se vypisuje.
Podziměk je sebrání
vesměs z rozličných autorů,
hroznův, jablek zbirání,
nesou dolu i nahoru.
Zima třeskatá tlačí,
tiskne tůze v své vichřici,
až mnozí zimou pláčí,
když sobě čtou metelici.”*

Celá příroda, řízená Boží rukou a člověk, nepatrný a bažící přitom po věčnosti („Ó kdo mne půjčí křídla/ sprosté, milé holubice?/ nad věčná vzletnu sídla,/ na zemi nechci být více.“) se zalývá touhou po nebi:

*“Proč tedy, ó má duše,
proč vězíš v nějaké částce?
Miluj, miluj Ježíše,
s jiným se nezděluj v lásce.*

...
*Vidíš, že nebe dobré
jest jako sukno prostřené,
řákové zavítí modré,
v němžto jest Božství zastřené,
na němž několik tisíc
i víceji svítí hvězdiček,
jako rozsvícených svíc,
jak mnoho vidět jiskřiček!*

...
*Nechci vidět nebe,
nebe jest jenom zatmění,
ó Bože, žádám tebe,
tvému překáží vidění.”*

Vyvrcholením skladby je oslava Vánoc, Božího narození - vřdyt je celá koncipována jako předmluva ke sborníčku koled. Při popisu betlémské scény pak zaznívá i struna sociální, podtrhnutí skutečnosti, že se Pán světa a jeho vykupitel narodil do nejchudšího prostředí chléva. To je zčásti jistě miněno i jako povzbuzení pro lidi chudého venkova, vřdyt autor na svých misijních cestách poznal radostné i stinné stránky prostého života jako sotva kdo druhý - a dokázal se na ně dívat nejen očima kněze, ale i očima básníka.

*“Ej hle jak tvůj Pán malý
místo nebes leží v chlévě,
všechny jej hvězdy chválí,
maje se k němu dychtivě.
Jak zpívají na jitřní!
hvězdy jak se stkví! jak hrají!
napřed jde hvězda jitřní,
jak mohou, chválu vzdávají.*

...
*Jiní dolu padají,
zanechavše svou oblohu,
poslyš jen, jak zpívají:
Sláva na výsostech Bohu.
Ach medle prosím tebe,
pohled jen do toho chléva,
an se obrátil v nebe,
jaké hodnosti nabývá?
Ej Pán, jenž jest nejvyšší,
teď se skládá do jesliček,
učiněn hned nejnižší,*

plno vůkol má hvězdiček.
 Tím bohdá budu vyšší,
 jestli se k němu přivinu,
 čím budu Boha bližší,
 k Panenky Marie Synu.
 Proto se slunce svítí,
 že jako slunce projde sklo,
 chtějí dnes píseň mítí,
 ŽE JIŽ SLUNCE
 Z HVĚZDY VYŠLO⁷⁶

Tak viděl Vánoce v roce 1658 Jan Bedřich Bridel. A své pocity vtělil, podobně jako jeho další vrstevníci, nejen do skladeb vysoké básnické invence, ale i do drobných vánočních písní, koled určených širokým vrstvám. A ona jiskra z tajemné dálky hluboké noci, kdy se svět od základů změnil, protože se v hospodské stáji mezi dobyt看em narodil zachránce všeho tvorstva, žije v duchovním rozměru i těch nejprostších koled stále.

II. RADOSTI TĚLA

Lidové koledy však nejsou plny jen nadpozemského citu, prorockých vizí a lásky k Bohu a lidem. Nebyl by to náš pozemský svět, aby v nich nebylo i dost podnětů z té druhé stránky: popisu lidské dřiny, humoru často více než nevázaného, drobnokresby tradičního způsobu života, "ptaní" koledy. Lidové prostředí si písně k oslavě oněch poetických svátků přizpůsobilo podle svého, snad hrubého šatu. Vždyť se lidé neradovali jen z nadpozemsky čistého narození Krista, ale těšili se i z úspěšně sklizené úrody, nádeníci z vyplacené mzdy a nějakého toho přilepšení, hospodáři z plných stodol a hojného stolu a všichni z doby poměrného hospodářského klidu, kdy pominula všechna polní lopota. Odpočivali stejně jako země, chystající se vydat novou obživu; v klidné době adventní přišla na pořad dne i lidová meditativní zbožnost, často během vegetačního období pro nával práce opomíjená

(např. modlitba růžence, četba Písma) i "nesvaté" škádlení mládeže při práškách, tradičních koledních obchůzkách, besedy starších v teple světnice s nějakým tím kalendářem či knihou nebo novinami půjčenými od pana učitele nebo z fary - a konečně i to posezení v hospodě u karet a mázu piva. Vždyť člověk má krom duše i tělo; a to je nějaký silák: často ubohou dušičku vláčí za sebou ať chce či nechce. "Sváry" či "Hádání duše s tělem", jak jsou zaznamenány v lidových písních, patří ostatně dnes do repertoáru každého folkaře; i ony mají však své předchůdce v umělé barokním veršování. (Např. v Michnově skladbě *Domáci vojna mezi duší a tělem*, dochované v opisu jeho zpěvníku z roku 1666. Sborníček se jmenuje *Loutna česká, v svátek, v pátek, v kostele, při stole, jak se líbí, v každou chvíli spasitelně znicí*.)

Koledy, které se zaměřují více na onu epickou část radostné události Narození, oscilují mezi rozpuštělostí a nelicencem náboženským citem. I ony mají své kořeny hluboko v minulosti. Jejich reliktním zdrojem jsou raně středověká náboženská představení a slavnosti, pozůstatky středověkého církevního divadla. Jeho počáteční nevázanost a lidovost byla dána funkcí, kterou plnilo. Mělo oslovit prosté diváky a narativní formou jim přiblížit děje evangelia. Hrál také úlohu jakéhosi nezbytného sociálně psychologického regulativu: alespoň o sváteční dny, pod patronací církve, mohl středověký člověk vybit své frustrace, odpočinout si od každodenních povinností a také ochutnat nevázané veselí - zkusit si, jaké je to být jednou dvakrát do roka pánem. Antické křesťanství, především na jihu a západě Evropy, často přejímalo termíny bývalých pohanských římských oslav, které naplňovalo novým duchovním obsahem. Tak i o Vánocích, (slavených v době zimního slunovratu, která byla důležitá i v náboženstvích a kultech římského Impéria), píše svatý Augustin: "*Naším Sluncem je Kristus*" a jiný z církevních Otců té doby, jeho učitel, milánský světec Ambrož (+ 397) zase: "*Kdo se právem označuje jménem Slunce, ne-li Kristus?*" ...

Nemůžeme se tedy divit, že se nový duchovní rozměr náboženského vzepětí potýkal dlouho se starými, vžitými formami tradičních pohanských oslav, které měly často až orgiastický charakter. Pěkným příkladem byl v celé Evropě rozšířený Svátek Oslů nebo Bláznů; církevní sněm v Toledu ho sice roku 635 zakázal, ale později byl opět povolen. Muži i ženy všech stavů, v karnevalovém přestrojení za opačné pohlaví, potulné pěvce a žebráky, se zvířecími maskami, ten den vůlili svého "biskupa" nebo dokonce "papeže". Pak byla uspořádána "mše Oslů", při níž všichni hýkali a tropili nejrůznější alotria. Dokonce i kněží chodili v průvodu, zpívali sprosté písničky a házeli na přihlížející hnůj a odpadky. O nevázanosti oslav svědčí přepis, vydaný v 15. století kapitulou severofrancouzského města Sens, v němž se na farníky vznášá prosba (! - ne příkaz), aby během slavnosti ti, kteří chtějí spolu tělesně obcovat, opustili chrám a svou žádost utiřili před kostelem na tržišti. Pod dojmem tak drastického příkladu pak obhroublý jazyk náboženských představení nebudeme považovat za nic neobvyklého. Nevzruší nás skutečnost, že mezi velikonoční hry, určené k předvádění v klášterním kostele sv. Jiří na pražském Hradě, byly vkládány pro pobavení přihlížejících mezi-

hry (interludia) poněkud pochybného charakteru, jako je známý Mastičkář; ani že sám Ježíš ve scéně, kdy se objevuje vzkríslený v zahradě, varuje Marii z Magdaly, aby se k němu nepřibližovala (scéna podle 20. kapitoly evangelia sv. Jana), slovy: "*A nešlapaj mně po cibuli, nebo ti dám rýčem po rebulii!*"

Náboženské lidové divadlo bylo právě pro přemíru frivolních a vulgárních sekvencí vytlačeno z chrámu na volná prostranství měst. Stalo se tak v době renesance, u nás především vlivem puristického přístupu k liturgii ze strany podobojí. Vánoční a velikonoční hry opět v Čechách a na Moravě ožily až zásluhou baroka. V té době měly již jinou funkci: hrát se začaly v prostředí jezuitských a piaristických škol, obnovovaly lásku k českému jazyku, české historii (oblíbeny byly především hry o sv. Václavovi). V kostelech (především opět v těch, spravovaných Otcí Tovaryšstva Ježíšova) živě zpodobení vánoční scény, často se skutečnými osliky a volky, přispívalo k nádhře a lesku církevní slavnosti - a pomáhalo upoutat pozornost širokých vrstev v době katolické reformace. K tomu připočteme nádhru osvěceného chrámu, barokní pastorely (z kůru se ozývaly venkovanům důvěrně známé zvuky - hra dud, pastýřských píšťal, nápodoba zpěvu slavíka a kukačky), překrásné betlémy a další přehráší efektních triků - často byli živí aktéři, napodobující anděly, spouštění na laněch z kopule chrámové lodi, ve větších městech mohli vidět v průvodu Tří králů i živého mouřenína nebo - velblouda! Je nábledni, že vánoční představení se těšila obrovské popularitě.

V lidovém prostředí tyto hry pozbyly své poměpnosti a knižní strojnosti; naopak byly obohaceny svérázným humorem, nápadným až vulgárním realismem a kouzelnou naivitou. I v tomto případě si prostý měšťan a venkovan, hledající oporu po hrůzách třicetileté války, řečeno slovy Zdeňky Kalisty, "*stahoval nebe na zem*". Nebešťany obdařoval atributy důvěrně známého prostředí, řeči lidových vrstev a Betlém se stal na chvíli prostou vesničkou, posazenou někde mezi zasněženými kopci.

Ve vánoční hře o svatě Dorotě přichází sestry mučednici přemlouvat, aby se zřekla Krista. Kat je do žaláře pouští se slovy: "*Nuž, jděte sem, žáby, volně, než nevíte, kdy budete vně.*" Zato budoucí svěťice se na ně zlobí ("*Dorota zuřivá*") je psáno v poznámkách ke hře):

Dřevoryty z lidových tisků 18. století

*“Ó, vy bezelstné opice!
Ó, šlundry, nevážné psice!
Co jest vás sem dábel poslal,
aby mne v svá osidla vzal?”*

V Semilské vánoční hře obdívá měšťan svatého Josefa, prosícího o přístřešek: *“Jak chceš dlouho, kvákej a stůj! U mne to užiti nemáš.”* a ještě: *“Tak jak jsi trochu klemravý, tak se ti nohy napraví; jestli se hned neodklidiš, naložím ti, až lépeji ošediviš!”*⁸

Ve velikonočním skládání Šimona Lomnického z Budče zase apoštolé Petr a Jan spolu se svým služebníkem Pamfilusem místo vznosné oslavy Kristova vzkříšení drahnou dobu debatují, zcela po selském chrapounském způsobu, o kvalitě piva (a dokazují, že tento nápoj dovede křísit i svaté):

“Jan: Nastojte, Petr omdlívá, chutě někdo přines piva!”

Pamfilus (nese pivo): Ted' lité, od čepu dala, včera s plnýho načala, jest včerejšího točení, praví, že jináče není.

Jan: “Napi se Petře, neničky, ať zas okřejí žilíčky!”

Petr: Od koho je?

Pamfilus: Pane Petře, jest od Hrochů.

Petr: Svadilo se s vodou trochu, rozumět, že je pivnice nedaleko od studnice!”

A takové patoky přeče apoštol pít nebude:

*“Jan k Pamfilovi: Běž do hospody dolejší, mají-li pívo pitnějši!”*⁹

Actus pobožný o narození syna Božího zase přibližuje strasti svatě rodiny. Tak Panna Maria napomíná Josefa, který je, jako většina mužů, málo zběhlý v kuchařském umění:

*“Inu, zhřež tedy ostatek tý kaše,
ať se jí posilní děťátko naše!
Než hled', aby jsi jí nepřipálil,
již by jsi mi smutné panně spravil,
neb by sice připálený kaše
nechtělo jísti děťátko naše.”*

A před strastiplným útekem do Egypta si Josef poté, co ho anděl vyzve na cestu, nařká zcela prozaicky: *“Ach, můj Bože, opět práce na mně, shrbeného starce!”* a pokračuje v řeči vázané:

*“Ach, já stařec nebožátko,
co jest těžké to děťátko,
musím se s ním toulati
a do ciziny ubírat!”*¹⁰

Tato zpola umělá a zpola lidová skládání barokní a raně obrozenecké doby mají větší rozsah a jinou kompozici než občůzkové vánoční

hry (na Valašsku známi “Pastuši”, “Fedoři”). I když právě ty nám zprostředkují (donedávna) živý kontakt se starou tradicí náboženského divadla, zůstala zachována beze změn pouze a především obsahová stránka, oslava Ježíšova narození. Po stránce formální prošlo představení - od barokní hry k občůzkové koledě - výraznými změnami. Především se velmi zkrátilo; to je dáno i funkcí hry: stala se z ní jakási trochu delší koleda a úlohou aktérů bylo obejít s ní za určitý čas co nejvíce domácností a získat tak bohatší výslužku (a také delší hrou neobtěžovat případné příznivce v jejich domácím prostředí - celý výstup se odehrál většinou ještě na dvorku nebo podsínku, málokdy ve svátečně upravené jizbě).

Zatímco ve starších, skutečně divadelních kusech jsou rozvíjeny nejrůznější epizody vánoční zvěsti Písma - dialogy mezi Pannou Marií a Josefem, mezi Herodem a jeho biřici, hledání noclehu v Betléme, příchod Tří králů, občůzkové hry se soustřeďují na to, co bylo pro venkovskou societu nejdůležitější a co jí bylo nejbližší: na klanění pastýřů před jeslemi s Děťátkem. Herci, představující betlémské pastuchy, zůstali tedy sami na to, aby vyjádřili jak zbožnost svoji a svého kolektivu, tak i k tomu, aby během hry pobavili přihlížející a polechtali jim trochu bráničce - pamětlivi staré pravdy, že rozveselený člověk spíše sáhne do míšku pro ofěru. Nebyla to věru lehká úloha a i ona má svou historii.

Ve skládáních doby humanismu, baroka i počátků obrození (jež byla delší a košatější) pastýři měli své důstojné místo. Rozumovali mezi sebou vážně o přednostech řemesla, radili se, “co to znamená medle nového”, jakou výslužku donesou k jesličkám a nakonec zbožně a pokorně adorovali Jezulátku. I jejich jména bývala vznešenější: převzatá z antiky, např. Corydon, Tityrus, Pindarus (jako v Rakovnické vánoční hře), nebo alespoň běžná, sousebská: Klíma, Matouš, Bartoš; Pícha, Mach, Bárta; Bárta, Vávra, Kuba... Trochu humoru vnesly do jejich vážné úlohy snad jen zmínky, vycházející z reálného života doby (a je docela možné, že komicky působí až na nás - s odstupem staletí). Tak svrchu zmíněný Corydon vychvaluje svůj dárek nebeskému robátku:

*“Dám ti některou homolku,
až jen rozvážu tobolku.
Ty jsou dost pěkně dělány,
křehky, mastny i dost slany.
Má žena, když je dělala,
často ruce oplivala,
aby se jich nechytaly,
než pěkný hladky zůstaly
Dívej, jak sou hezky čisty-
mohou se bez chleba jísti.”*¹¹

Komickými postavami ve vánočních hrách té doby byli především Židé. Jejich výstupy většinou málo souvisely s podstatou hry; karikatury mluvy i zvyků měla jen jeden úkol - pobavit. *“Žid Selikman de na krádeř, zvolna bručí: Abraham, Abraham, Judl a kham”*, píše autor jednoho kusu. Jiný, Majir žid, na něj volá: *“Sou sede, Juli, khám deš? Pročpak si ranec nevezmeš?”*. Maušel křičí: *“Hola, berdo? Šte štil, štrait*

raus Kocement, kum her, šrait naus!” Parodických příkladů by se našlo bezpočet. Nejsou snad ani tak projevy lidového antisemitismu, jako spíše dodnes běžného nadání polovzdělaných vrstev, stíhat úsměškem vše, co je nějak odlišné, co se vymyká přijatému životnímu klíši. A po Židech přišli na řadu prostí sedláci (ve hrách určených městskému publiku) a po sedlácích si skladatelé vánočních koled broulili vtip na Valaších. To, že Valaši začali vystupovat v občůzkových hrách nejen jako zbožní poutníci, ale zároveň i jako komické až vulgární postavy, není dáno jen snahou pobavit publikum jaksi “na vlastní účet”; je to i jakási dobová móda. Vznikla po třicetileté válce a po tzv. valašských povstáních, kdy některé houfy Valachů, vojensky organizované šlechtou, kolaborovaly se švédskými okupanty, loupily v dědinách a městech (často bez ohledu na náboženské vyznání majitele) a kořist odvážely do Olomouce, kde potraviny měnily za peníze, kujné železo a pochybnou přízeň. V té době se na celé Moravě stalo pojmenování “Valach” dobovým synonymem pro zbojníky a lapky. (Připomeňme si jen dobová skládání uherskohradištského františkána Žáčka, jež chtěla zesměšnit povstalce: *“Pásly kozy Valaši v Romanovým salaši,”* atd...)

Čeněk Zíbrt v časopise Český lid v roce 1910 uveřejnil “valašskou koledu”, tištěnou léta Páně 1720 a mající snad i starší předlohu. Jedno z prvních skládání s ryze valašským námětem nevzniklo v lidovém prostředí. O tom svědčí i jeho forma, verše jsou tzv. “makarónské”, skládané střídavě směsicí latiny a češtiny. Tento styl byl dost oblíben mezi vzdělanci od 16. století - měli-li totiž dost smyslu pro humor. Valaši jsou v koledě podáni zlehčujícím způsobem, a slibují-li Ježíškovi: *“Dáme tobě Valaši/ první Kvartir v Salaši”* - navozují tím celou humorných scén, které vyplývají z konfrontace primitivního prostředí jejich obydlí a životního stylu vznešeného hosta. Ten je v koledě dokonce osloven “Daphni” (dauphin, královský následník původně ve Francii), a tím je celá situace ještě více posunuta do občanské, pozemské roviny. Valaši se mu snaží udělat co největší pohodlí a slibují:

*“Lužko tibi faciemus
nec tě spátí permitemus,
na pichlavém stramine,
na zeleném gramine.*

*Cibo, potu non egebis,
co my máme, hoc habebis,
Budeš moci jíst a pít,
tak mnoho co budeš chtít.*

*Kozla z kůže exuemus,
inde plíšek faciemus,
Měkký, teplý, chlupatý,
od hlavy až po paty.*

*Dum te voles recreare,
ne sit opus ambulare,
Vyber sobě berana,
skákej na něm do rána.*

*Varuj se, Daphni Hradiště,
tam tě objesí zajistě,
Tam Valaši mládenci
visejí na šibenici."*

Ale i tato skladba končí verši plnými nefalšovaně, prostě vřy:

*"Když pak Daphni morieris,
ale v nebi orieris,
Pozvi též duše naše
do věčného salaše."*¹²

Rozdílné emoce a diametrálně odlišné výrazové prostředky, lyrika a vulgarita; části náboženského charakteru a jádrné profánní vložky se navzájem mísí i ve vystoupení Pastuchů, občůzkové vánoční hry - a vlastně i ve skutečném životě. Tyto hry hrávali obvykle tři aktéři, jmenovaní obvykle Mičuda, Vacula a Bača (nejstarší Valach), Štacho, Gryc, Bača - ale známe i varianty s více než sedmi herci. Účinkující na hlavách nosili vysoké papírové čepice a v rukou hole, opatřené kovovými kroužky "hrkávkami", s nimiž se doprovázeli při rytmickém, výskokovém tanci. Hovor pastýřů reálně napodobuje tehdejší lidový dialog:

"Štach: Sa už tobje, starý Gryc!

Gryc: Uhryz mi u zadku itrnice!

Štach: A čo starý tolěj piješ?

*Gryc: A čo ty, stará mrcho, tolěj trum-
biruješ?*

Štach: A čo už je ve sklenici málo!

Gryc: Bodaj tolko v tvéj řiti ostalo!"

K Děti v jesličkách však titíž pastýři mluví s něhou a uctivostí, nesměle začínající z jiného soudku:

*"Štach: Já Štacho, tobě darujem a oře-
rujem kúščiček máslička, kúščiček me-
dáčku, tobje, Ježíšku na kašičku.*

Všichni zpívají:

*To Děťátko je syn Boží,
od něho je všechno zboží,
sem v kúteček najnižší,
sestupil Pán najvyšší!"*¹³

Potom vesele tancují před svatou Rodinou a právě ono známé "z nožky na nožku poskočme trošku..." je dalším spojníkem s umělým veršováním pozděně humanistických a barokních her, pololidových, kramářských koled a lidové tvorby:

*"Budiž chvála Bohu z toho,
ho, ho, ho, Bohu z toho,*

*že nám seslal Syna svého,
ho, ho, ho.
Zpívejme, skákejme na čest jemu.
Navratme se k stádu svému."*¹⁴

...
*"Jestli se ti bude stejskat,
budem pískat, budem vejskat,
Skákat okolo tebe,
od země až do nebe."*¹⁵

A kam se v tom ruchu času vytratili z vánočního scénáře slavní Tři králové se svými průvody a dary? Ti byli v lidovém prostředí nahrazení zástupem koledníků, kladoucím před jesle věci méně honosné, než je myrha, zlato a kadidlo. Šel jich vždy celý zástup, tak jak bydleli v tom kterém městečku či dědině a každý nesl pro betlémské Dítě, co mohl nejlepšího. Jejich dary méně ukazují na královskou důstojnost obdarovaného, více však vypovídají o skutečné lásce, víře a naději Vánoc našeho venkova.

*Požehnej nám,
milý Pane, salaše,
aby másla měli jsme dost
na naše kaše.
Ondro, vezmi lahvic,
naplni ji žinčicí,
urdy do ní též zamíchej
druhou lahvic.*

...
*Budem prosit u jesliček
Matičky,
by nám ráčil opatrovat
naše včeličky.
Ó, Ježíšku z výsosti,
uděl nám té milosti,
by jich zloděj nevlýpal,
ve dne i v noci.*

...
*Julin Janík, ten od cesty,
dá kaše,
a Martínek, jeho súsed,
dá dvě klobáse.
A Elzer, ten mladý,
dá mu kožich vlnatý
a Baroška mu daruje
peřinky taky.*

*Michal Baroš mu daruje
pět ptáků,
Martin Baroš mu donese
půl kopy raků.
Johan Žingor dá ryby,
Michal Žingor též chleby,
starý bača mu daruje
syra dvě hrudy.*

...
*Chvála Bohu
na výsosti našemu,
jeho Synu z čistě Panny
narozeneému!*

*Spolu svatého Ducha,
rač nás chránit od vlka,
by nám ovce nerozehnal
a nepolekál.*

*Amen, amen,
zaspívejme společně
by nám ráčil udělit
království věčné,
Ó Ježíšku, Králi náš,
při salaši buď při nás!
Ty nás hříšné mezi
Tvoje vyvolené spas!
AMEN."*¹⁶

POZNÁMKY

1 Flajšhans, *České muzeum filologické V*, 1899; Vilikovský, *Staročeská lyrika*, 1940; lat. paralelu Dreves, *Cantiones Bohemiae*, Leipzig 1886 ("Ad honorem et decorem...", s. 47)

2 Jireček, *ČMM LIX*, 1885, Vilikovský, o.c. 1940, Dreves, o.c. 1886 ("Patrata...", s. 128), zde chybí v. 5-8 české písně

3 Feilalik, *Sitzungsberichte...*, Wien 1862; Vilikovský o.c., 1940

4 Patera, *Svatovítský rukopis*, 1886, Vilikovský o.c. 1940, Dreves, o.c. 1886 ("O Dorothea...", s. 61 an.)

5 Vašica: *Otce B. Břidela Rozjímání o nebi ...*, Olomouc 1931. Sr.: Týž: *Záblesky z Temna*, Akord, 1930;

6 Vašica, o.c. 1931; Tichá, *Růže, kterouž smrt zavřela*, 1969

7 *Komedie o svatých panně Dorotě*, z rkp. strahovského kněze Evermorda Košetického (1630-1700), tiskem Podlaha, *Sborník historického kroužku XV*, 1914; Hrabák, *Lidové drama pobělohorské*, 1951

8 *Semilská hra vánoční*, tiskem: Menčík: *Prostonárodní hry*, 1894; Hrabák o.c. 1951

9 Šimon Lomnický z Budče (1552-1622?), *Komedie aneb Hra kratičká*, České humanistické drama, 1986

10 Actus pobožný o narození Syna Božího, našeho Pána Ježíše Krista. Z rkp. Václava Kocmánka (1607-1679) tiskem Kalista, *Selské čili sousedské hry českého baroka*, 1942

11 *Rakovnická vánoční hra*, Levý, *Vánoční hra žáků staročeských*, Český lid IV, 1895; Souček, *Rakovnická vánoční hra*, Spisy Masarykovy university v Brně č. 29, 1929; Hrabák, o.c. 1951 (dle Součka vznikla kolem r. 1670 a autor je rakovnický jezuita Jan Libertin)

12 Zibr, *Valašská koleda makaronistická*, Český lid, XIX, 1910. Tibi faciemus - uděláme ti, nec permitemus - ani ne necháme, stramine (spr. straminis) - sláma, gramine (spr. graminis) - drn, cibo non egebis - o pokrm nebudeš mít nouzi, hoc habebis - zde budeš mít, exuemus - stáhneme, plíšek faciemus - uděláme kožich, dum te voles ... - budeš-li se chtít bavit, nebudeš se toulat, morieris - umřeš, orieris - budeš orodovat.

13 Tradiční pastýřskou hru, jak ji podle starších předloh hráli členové hasičského spolku v jihovalašském Brumově, zaznamenal na zvukový a filmový pás Dr. L. Buzek v roce 1970

14 *Semilská vánoční hra*, Menčík, o.c. 1894, Hrabák, o.c. 1951

15 Zibr, o.c. 1910

16 Koleda z rkp. sborníku Ludmily Jurajdové z Rožnova, 1876. Archiv Valašského muzea i.č. 15.954. Celá skladba in: Piperek, *Čas radosti, veselosti...* (Vánoce na Valašsku), 1994

Dopis

z památného roku 1848

ZDENĚK FIŠER

Mezi zajímavé přírůstky Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně z poslední doby náleží dopis, zakoupený na jaře roku 1998 od pana Borise Nekvindy z Mariánských Lázní.¹ V jeho rodině byl také uchováván po mnoho desetiletí. Důvod pietního vztahu k listu, hlásícího se svým obsahem do bouřlivé doby revolučního roku 1848, byl prostý: Adresátem dopisu byl Karel Opočenský, evangelický kazatel ve Vsetíně, prastrýc posledního držitele zmíněné písemné památky.

Vzhledem k tomu, že o událostech let 1848 - 1849, jejichž 150. výročí si v letošním roce připomínáme, toho víme ve Vsetíně a okolí poměrně málo, zaslouží si dopis být celý citován a doplněn krátkým komentářem.

*„Velevážený příteli!
Z Vašeho dubnového psaní vyrozuměl jsem, že jste neobdržel můj dopis, daný Vám asi v únoru, v němž jsem Vám dal vědomost, že hrabě Taroucca biblí Kralickou nepřejal, koupiv si jiný exemplár. Ležít bible posud u mne nedotknutá, neboť nyní na koupi knih nikdo nemyslí, jako já na prodej. List Váš došel mne, an jsem právě byl nemocen a zeslaben mnohým namáháním a mnohými mrzutostmi, jež nám minulého měsíce ztrěštěnci zdejší nadělali. Propásl jsem tady lhůtu k zapravení vkladu do pojišťovatelny mi určenou a pak pomínil jsem toho. Vždyť snad to zas nahradíte a sejdete ještě z tohoto plačtivého údolí.*

Na 31. května vypsán jest úplný sněm do Brna, do kteréhož dne tedy mají býti vyvoleni poslí z měst a vesských obcí. Každé město bez rozdílu, má-li magistrát neb nemá, počítá-li 3000 duší, pošle jednoho posla. Městečka a obce selské pošlou na 15 000 duší posla. V poznamenání měst ku sněmu povolaných nenalézám Vsetín, a však z konskripce již na r. 1840 vysvítá, že má přes 3 000 duší. Je-li tomu tak, tedy ať si opatří potvrzení od konskripce že má tolik obyvatelů a pošle deputovaného na sebe. Hledte, aby se vyvolil muž rázný, rozumný a vlastenec. Neřeba ohlížeti se, aby byl pán úředník a uměl německy. Volen může býti i duchovní a učitel veřejný, maje 30 roků, jakož se bez toho z pořádku volebního dočtete.

Na 31. máje jest též vypsán sněm slovanský v Praze. Kdybyste nebyl volen do Brna, jedte do Prahy, bude jich to velmi těšiti, přijde-li reprezentant Valachů z Hradištska. Sjezd jest důležitý. Má se objeviti síla Slovanů i sjednocení jejich naproti nepřítelům hrozcím. Psal jsem také p. Plucarovi do Těšína, kterýž bez pochyby pojedje do Prahy. Kéz i pan Winkler se tam vydá. Klácel

jest v Praze, bytem na Ovocném trhu v domě Veithově. Příbytky pro příchodí se tam chystají.

Mějtež se ve všem dobře a šťastně a poživejte ku prospěchu cirkve nové svobody. S velikou úctou

*Váš
oddaný přítel*

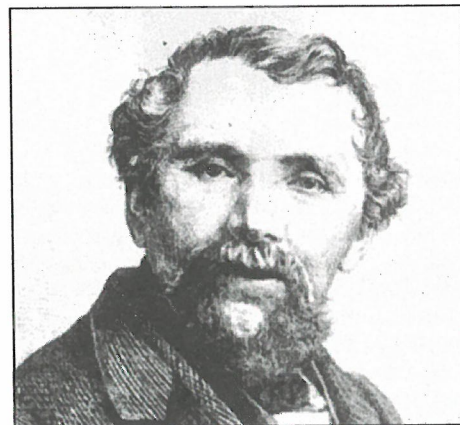
*V Brně 21. května A. W. Šembera
1848*

Pozdravení p. Dr. Dietrichovi.“

Osobnost odesílatele i adresáta listu není ani pro dnešního čtenáře bez zajímavosti. Alois Vojtěch Šembera (1807 - 1882) patří k pozoruhodným osobnostem poloviny 19. století.² Rodák z Vysokého Mýta studoval na piaristickém gymná-

razný byl jeho podíl na činnosti tamní školy a výchově školní mládeže reformovaného vyznání v letech 1843 - 1873.

Šledovaný list dokládá, že korespondence mezi Šemberou a Opočenským trvala delší dobu. Svým obsahem dává zároveň nahlédnout do období, kdy společnost prožívala významný politický a sociální zvrat. Skončil dlouhý čas politické strnulosti, reprezentovaný kancléřem Metternichem. Po nepokojích ve Vídni v polovině března 1848 císař Ferdinand V. přislíbil konstituci čili ústavu, zrušení cenzury, zřízení národních gard, a co mělo zvláště ohlas v nejširších lidových vrstvách, zrušení roboty a přežívajících poddanských povinností. Nad feudálním systémem vítězilo liberální myšlení měšťanů a podni-

A. V. Šembera

Senior Karel Opočenský (1811 - 1900)

ziu v Litomyšli, poté filozofii a práva ve Vídni a Praze. Roku 1830 nastoupil soudní praxi při brněnském magistrátu. Od té doby rovněž aktivně působil v moravských vlasteneckých, národnostně česky orientovaných kruzích. Jeho vliv podstatně vzrostl v roce 1839, kdy byl jmenován profesorem řeči a literatury české na stavovské akademii v Olomouci. Díky svému skvělému pedagogickému talentu ovlivnil celou generaci studentů, jimž byl nejen dobrým učitelem, ale v mnoha případech i otcovským přítelem a rádcem. Když 10. ledna 1847 tragicky zemřel moravský zemský historiograf a archivář Antonín Boček, byl na jeho místo do Brna povolán moravskými stavy právě Šembera, známý i jako výborný historik a filolog. Šemberův brněnský pobyt však trval sotva rok. Na jaře 1849 totiž přešel na vídeňskou univerzitu a ve Vídni také strávil zbytek života.

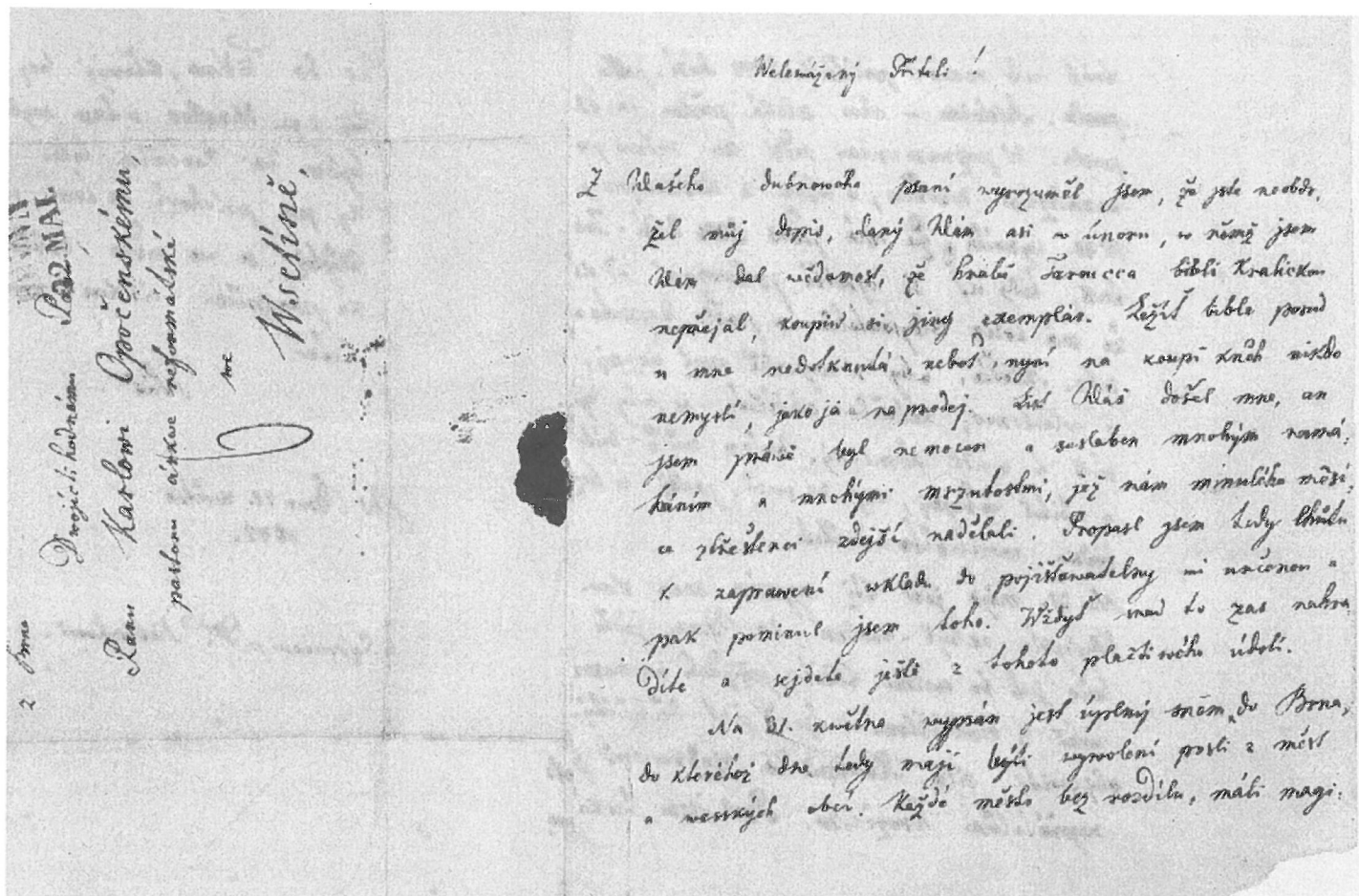
O něco méně známý byl příjemce listu Karel Opočenský (1811 - 1900), kazatel vsetínského reformovaného sboru.³ Ve Vsetíně působil od 11. února 1838 až do konce života. Zvláště vý-

katelů, jedinec měl mít plnou osobní svobodu, možnost uplatnit své schopnosti a tak zcela odpovídat za svůj osud. Ve Vsetíně se o událostech, jež měnily dějiny, dozvídali se značným časovým zpožděním. Dne 25. března 1848 se však i v tomto odlehleém městečku konalo v katolickém kostele slavnostní Te deum na oslavu udělení konstituce. Příštího dne se podobné oslavy konaly i v obou tamních evangelických kostelích, dokonce za účasti majitele panství Josefa z Wachtlerů. Navečer přitáhl k zámku velký průvod lidí, s hudbou a za střelby moždříů.

Konečně v květnu se ve Vsetíně utvořila národní garda, složená z panských úředníků a měšťanů. Čítala celkem tři setníky, jednu na Dolním a dvě na Horním městě, jež však nechtěly vystupovat při cvičeních a parádách společně.⁴ Vedení gardy se navenek národnostně projeвило přijetím velkoněmecké kokardy, což zdůvodnilo tím, že se řídí příkladem Brna a Olomouce a že nakonec také vrchnost to tak žádá.

Výrazem nových poměrů se staly i volby, v roce 1848 konané dokonce třikrát, pokaždé ovšem do jiného zastupitelského sboru. Nejprve se volilo do sněmu frankfurtského, pak do moravského zemského sněmu a posléze do říšského sněmu ve Vídni, jehož zasedání bylo v listopadu 1848 přeneseno z neklidné metropole do provinční Kroměříže.

Ve svém listě z 21. května Šembera Opočenského informoval o volbách do zemského sněmu a zřejmě počítal s jeho účastí, ne-li přímo s jeho zvolením. Až do jara 1848 byl zemský sněm stavovským zasedáním, ale pod tlakem měst a venkova byl 13. května 1848 přijat nový volební řád, umožňující výrazné zastoupení především sedláckům. Proto bývá také někdy nazýván sněmem selským. Na zvolení jednoho poslance ve

městech bylo skutečně zapotřebí 3 000 obyvatel, na venkově pak rovných 15 000 osob. Nakonec ve sněmu zasedlo 76 statkářů, 82 zástupců měst (včetně pěti zástupců olomoucké univerzity) a 103 reprezentantů venkovských obcí. Nejvýznamnějším činem poslanců bylo 9. června 1848 zrušení roboty na Moravě za náhradu s platností od 1. července téhož roku.⁵

A jak to dopadlo na Vsetíně? Do zemského sněmu byl zvolen Jiří Kotrba z Hovězí za děkanát vsetínský a Jan Dvořák z Jablůnky za děkanát hošťálkovský, za velkostatkáře majitel vsetínského panství Josef Wachtler a pán na Hošťálkově Bedřich Chorynský.

Také jim byla několik týdnů po svolení (1. 7. 1848) určena petice sedláků ze vsetínského panství, podepsaná 157 osobami.⁶ Zajímavé je, že z uvedeného počtu se 122 osob dokázalo podepsat a pouze 35 učinilo místo podpisu tři křížky. Dokládá to poměrně slušnou základní vzdělanost i v tak zapadlém kraji, jako Vsetínsko bezesporu komunikačně i hospodářsky bylo.

V úvodu petice bylo vyjádřeno potěšení z nastalého pokroku:

„Veslavní Páni deputírování sněmu Moravského! Jho a břemeno nesnesitelné, které nás až posud obtěžovalo ba hubilo, ono chvála Pánu Bohu dnešního dne již přestalo, a my Vám veslavní Páni za Vaši práci a snažení o dobrý stav země srdečně díky vzdáváme. Od roboty a desátku sme tedy již osvobození a žádný dráb nebude nás více sužovati, žádný naše obilí jakožto špatné po humně nohama šlapati“.

Deputanti však přesto dále formulovali některé požadavky, většinou hospodářského rázu, o

jejichž splnění prosili. Jistě nejdůležitější však byl první bod petice, totiž aby se rovnost náboženství nejen prohlasovala, nýbrž i ve skutek uvedla.

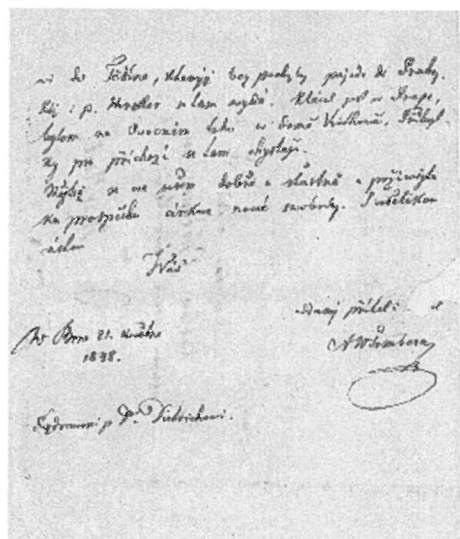
V závěrečné části dopisu je důležité Šemberovo upozornění na konání Slovanského sněmu v Praze. Ten měl být zahájen 2. června 1848. Jeho cílem mělo být (po vzoru sjednocovacích národnostních hnutí v Německu a Itálii) vytvořit podobné hnutí slovanských národů habsburské monarchie, které by zároveň čelilo národnostnímu tlaku ze strany německé a maďarské. Sjezd nakonec probíhal v napjatém ovzduší konfrontace radikálně demokratického proudu s vojsky velícího generála Alfréda Windischgrätze, která Prahu po vypuknutí povstání 12. června - jako první z velkých měst monarchie - po týdenních bojích zcela pacifikovala.

Karla Opočenského mezi delegáty ani hosty sjezdu nenacházíme. Zato byli přítomni další pánové, o nichž se v závěru svého dopisu Šembera zmiňuje: Arnošt Plucar, profesor matematiky a fyziky na gymnáziu v Těšíně, který se na sjezdu přihlásil do polsko - ruské sekce, avšak jako její řádný člen nakonec nebyl zaregistrován, a František Matouš Klácel, kněz, člen augustiniánského řádu v Brně, profesor brněnského filozofického ústavu, jedna z významných osobností moravského národního života 40. let. Ale Jan Winkler, evangelický farář z Návsi u Jablunkova na Těšínsku, o němž Šembera s jistotou psal, že na Slovanský sjezd pojedje, jeho jednáním ve skutečnosti přítomen nebyl.⁷

Relativně krátký Šemberův dopis tak dává poněkud nahlédnout do zákulisí událostí jara 1848 a připomíná naději, jež s politickými změnami spojovala stále ještě úzká skupina národnostně česky orientované moravské inteligence.

POZNÁMKY

- 1) Dopis je evidován pod přír. číslem 105/97
- 2) Podrobně o něm Škorpil, E.: Alois Vojtěch Šembera. Přehled života a díla. Vysoké Mýto 1946.
- 3) Životopisné údaje uvádí Burian, B.: Toleranční kazatelé na Valašsku. Valašské Meziříčí, 1938, s. 449 a dále.
- 4) Viz Okres vsetínský. Obraz přírodní, kulturní a hospodářský. Vsetín 1941, s. 299 - 300.
- 5) Všeobecně ke sněmu Dvořák, J.: Moravské sněmování roku 1848 - 1849. Telč 1898.
- 6) Přetiskl ji Radimský, J. in Naše Valašsko, 10, 1947, s. 153 - 154.
- 7) Žáček, V.: Slovanský sjezd v Praze 1848. Praha 1958. (Viz seznam delegátů).

Před stotřiceti lety zahájila ve Vsetíně firma Jacob & Josef Kohn výrobu nábytku z ohýbaného dřeva. Jenže ono to s tím letopočtem zase tak úplně jisté není. Ono to s tím letopočtem ani jisté být nemůže, protože ono se začínalo s výrobou vlastně nezákonně, přesněji řečeno ještě v době, kdy platil Thonetův patent. Leč popořádku:

V roce 1856, kdy Michael Thonet se svou rodinou opustil definitivně Vídeň a odešel do moravských lesů založit nový průmyslový obor, působila ve Vsetíně rodina Kohnů. Otec Jacob a syn Josef obchodovali se dřevem a vyráběli sirky (opravdu sirky, ještě ne bezpečnostní zápalky). Už v té době to nebyl podnik nijak malý. Mimo jiné provozy měli další velkou sirkárnu v Opavě. Byli to tedy podnikatelé „z povolání“, což později sehrálo významnou roli. Jakmile se dozvěděli o novém průmyslovém oboru otce a synů Thonetových, vycítili příležitost. Byla zde však překážka - Thonetové vlastnili „privilegium“ a patentová ochrana byla už tehdy na dosti vysoké úrovni. Vždyť bylo možno vyhrát proces i přes oceán: Profesor Mang popisuje spor Thonetů s newyorským podnikatelem Gardnerem v roce 1880 o prioritu tzv. termoplastických překlízek, které tehdy začaly nahrazovat rotangový výplet sedáků. Paradoxní je, že to byl také jediný patent, který se Thonetům podařilo obhájit a který přinesl finanční užitek. Později ho totiž koupili právě Kohnové pro svoji dokončovanou holešovskou továrnu, projektovanou zejména na výrobu skříňového nábytku.

Když otec a syn Kohnové projevíli zájem o ohýbaný nábytek, měli Thonetové v Koryčanech, v Bystřici pod Hostýnem a ve Velkých Uhercích postaveny už tři továrny, v okolí Vsetína budovali pomocné provozy a po úspěšné koupi panství Velké Uherce se začali zajímat i o vsetínské lesy. Měli tedy už určitou pozici, kterou nebylo možno jen tak vyvrátit; muselo se s ní nejprve zatřást. Kohnové použili metodu, již dříve neúspěšně použitou vídeňským cechem truhlářským, totiž namítání nepůvodnosti Thonetova pracovního postupu. Systematický tlak Kohnů byl značný a zejména důsledný. Soudní proces byl na spadnutí. Thonetové měli dost práce s rozšiřováním svého koncernu a jako z uděláním expandovali v té době právě na Vsetínsko. Byť měli svoje ústředí ve Vídni, kde by se byl býval odehrával eventuální soudní proces, přece jen jejich aktivita v metropoli byla po postavení prvních továren na Moravě do jisté míry omezená. Nezapomeňme také na důležitou věc: Moc soudní byla v tehdejší Rakousku-Uhersku opravdu nezávislá, moc šlechty navíc slábla stále výrazněji, což se negativně projevovalo na síle thonetovských protektorů. Michael Thonet a jeho pět synů si byli těchto souvislostí vědomi, a proto si položili několik zásadních otázek. Zjistili, že patentová ochrana jim sice za prodej nové technologie nevynesla ani haléř, ale dala jim v té době už nezanedbatelný třináctiletý náskok. Za tu dobu postavili tři továrny, ale hlavně: vybudovali si obchodní činnost - kterou dnes nazýváme marketing - pozici, z níž by mohli být vytlačeni leda svými vlastními chybami. Spočetli si finanční i časové náklady na soudní procesy a muselo jim z toho vyjít jediné: v roce 1869 dobrovolně od svého privilegia odstoupili.

Jacob a Josef Kohnové THONET KONTRA KOHN?

JIŘÍ UHLÍŘ

Zakládací listina sirkárny bratří Kohnů ve Vsetíně z roku 1862

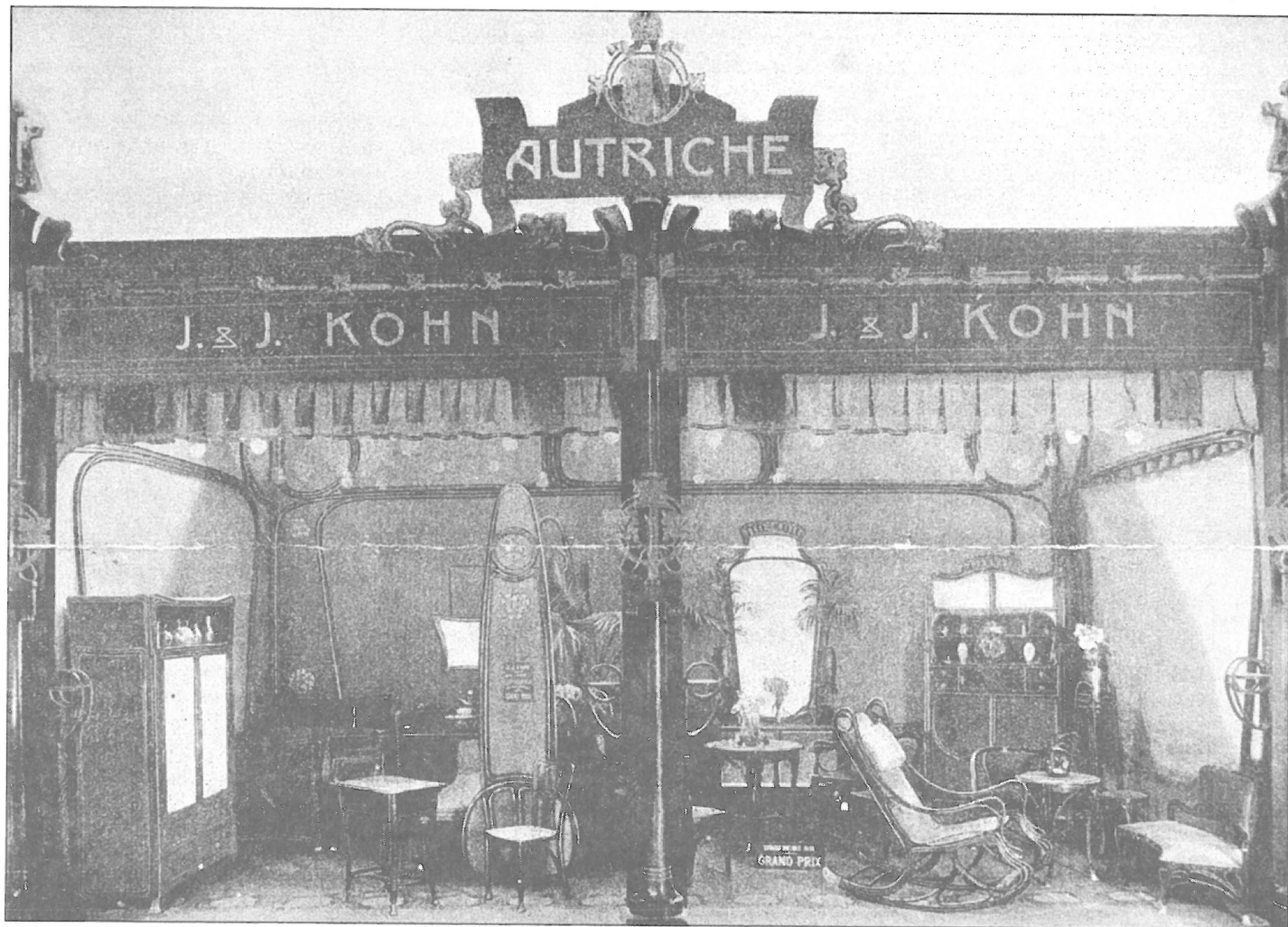
Michael Thonet byl vynálezce pracovního postupu výroby nábytku z ohýbaného dřeva a zakladatel nového průmyslového oboru. Jistě, to je sice všeobecně známá věc, ale v těchto a dalších souvislostech je dobré si to znovu uvědomit. Vzhledem ke svému původu - syn kožešník - měl k výrobě a k celému svému podniku poněkud sentimentální vztah. Také jeho synové a vnuci si byli vědomi, co

jejich otec a děd započal. Vždyť ke stému výročí narození Michaela Thoneta vydali dokonce pamětní brožuru, která je dnes základem veškerého bádání o Thonetově podniku. U podnikatelské rodiny Kohnovy žádný zakladatelský sentiment nenajdeme; sepisováním pamětních brožur se nezdržovali, a proto dnes není nic lehkého pít se po historii druhé největší firmy na výrobu nábytku z ohýbaného dřeva.

Je zde však přece jen jeden pramen: Sobotní příloha Wiener Zeitung z 8. srpna 1903, která přinesla rozsáhlý oslavný článek o firmě J. & J. Kohn. Článek je nepodepsaný, zato však je plný informací a formulací, které mohou pocházet výhradně „z dobře informovaných pramenů“, a zdá se, že tyto prameny vyvěraly přímo ve firmě. Je tedy nutno leccos, zejména samochoválu, brát s rezervou, leccos však musíme brát vážně. Samozřejmě, že se autor onoho článku hned na začátku neopomenul otřít o Thonetovu poznámku o jednom vorarlberském koláři, který už v roce 1817 získal patent na výrobu čel postelí z masivního ohýbaného dřeva. V tomto okamžiku je však pro nás potřebnější jiný údaj: Když autor článku zpracoval čtenáře hesly o prospěšnosti konkurence a že teprve vznikem firmy J. & J. Kohn se „otevřely ohýbanému nábytku nové obzory“ atd., napsal, že „v roce 1867 založila dřevoprůmyslová firma Jacob & Josef Kohn ve Vsetíně druhý podnik na výrobu nábytku z ohýbaného dřeva“. Totéž

datum najdeme ve speciálním článku o firmě J. & J. Kohn v knize *Gross-Industrie Österreichs* k padesátiletému výročí panování Františka Josefa I. z roku 1898. To samo o sobě by ještě nic neznamenovalo, protože založení firmy je jedna věc a zahájení výroby může být věc druhá. Alexander von Vegesack (německý sběratel nábytku z ohýbaného dřeva a znalec historie firmy Thonet - pozn. redakce) toto datum uvádí také s poznámkou, že výroba začala v roce 1868, tedy sice o rok později než byl podnik „založen“, ale i tak o rok dříve, než se Thonetové vzdali svého privilegia. Je to pochopitelné; jen s obtížemi si lze představit zkušené podnikatele, kteří založí firmu, postaví továrnu a pak ji nechají dva roky stát... Anonymní autor se v tom svém velkém novinovém článku sice zmínil ještě o „potížích obrany proti nebezpečnému patentovému procesu“ a dalším, což „přinutilo tento nový podnik ještě více prohloubit...“ atd, ale číši z toho alibismus v krystalické formě. Lze tedy naprosto jednoznačně říci, že firma Jacob & Josef Kohn započala výrobu ve své továrně ještě před dobrovolným odstoupením Thonetů od svého patentu, byť zatím nelze zcela přesně doložit datum opravdového zahájení provozu a produkce v této první továrně firmy Kohn.

Tímto momentem je věc už daná. Vše ostatní ve vztahu těchto dvou firem je už touto počáteční situací poznamenáno. Firma Kohn dala jasně najevo, že jí jde o lukrativnost no-

Výstavní stánek firmy J. & J. Kohn v Paříži v roce 1900

Židle návrháře A. Loose, vyrobená roku 1898

vého průmyslového oboru, přestože v obou zmíněných člancích bylo možno číst fráze o „prohloubení činnosti na poli techniky“ nebo o - a to je zvláště pikantní - „úspěšném řešení problémů nové kreativity v oblasti moderního nábytku“. Kdyby se totiž tato věta byla bývala týkala té doby, v níž byla napsána, tedy přelomu století, mohla to být dokonce i pravda. Ono to však bylo míněno na začátky firmy, což vyjadřuje věta, že „již od samého počátku se činností firmy táhne jako červená nit snaha o...“ jak již výše řečeno. Špetku pravdy však v té větě přece jen najdeme; snaha tedy asi byla, ale výsledky byly žalostné. Proč?

Právě pro rozdílnost přístupu obou firem k výrobě ohýbaného nábytku. Výše už bylo napsáno, že Thonetové byli „zatíženi“ objevitelským a zakladatelstvím - vždyť v němčině je terminus technicus pro tuto dobu „die Gründerzeit“, Kohnové žádným sentimentem zakladatelů netrpěli. Chtěli vydělavat. Thonetové, zejména pokud se týče otce a synů, opravdu vykazovali určité znaky sentimentu. Potvrzuje nám to nejen ona výše zmíněná vzpomínková brožura, ale také troška zachované korespondence nebo dokonce i prodejní katalogy. V nich je vidět, jak lpěli na těch prvních typech židlí, pro které se začíná vžívat název „klasická řada I.“, tedy židle do katalogového čísla 31. Nebo ona liechtensteinská konstrukce předních noh, která z výroby mizela opravdu velice pomalu. Jaký sentiment bychom mohli objevit u Kohnů, kteří svoje první židle okopírovali od Thonetů? A aby se to ctěnému zákazníkovi nepletlo, dali jim ve svých prodejních katalogích dokonce tатаž čísla, pod nimiž je vedli Thonetové...

Než se podíváme trochu blíže na to, čemu se dnes říká design, věnujme trochu pozornosti nezbytnému přehledu letopočtů.

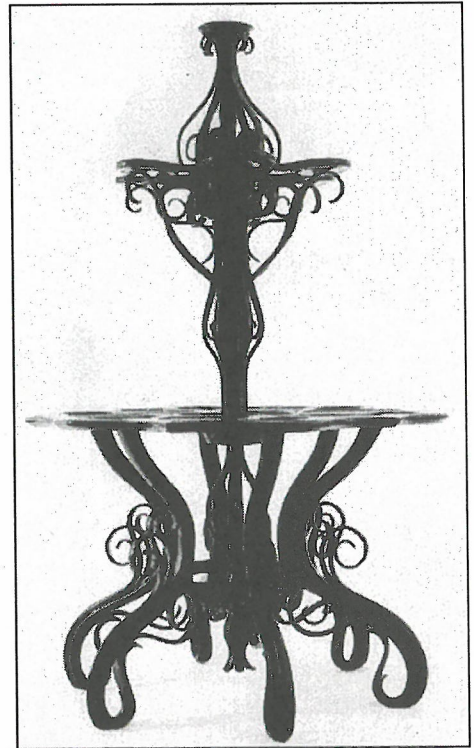
Narození Jacoba Kohna žádná dostupná publikace neuvádí. Ví se jen, že jeho rodina

pocházela z Veselí nad Moravou a že do Vsetína přišla před rokem 1813, protože toho roku se ve Vsetíně narodil jeho syn Josef. Podnikatelská aktivita otce Jacoba a později i syna Josefa se týkala mnoha oborů, ponejvíce samozřejmě dřeva. Mimo prosté obchodování s touto surovinou měli ještě menší sirkárnu ve Vsetíně a později větší v Opavě. V roce 1868, těsně před smrtí otce Jacoba, se vrhli na krátkou dobu i na sklářství. V té době už však byl hlavním oborem nábytek z ohýbaného dřeva. K tomu účelu založili v roce 1867 veřejnou obchodní společnost na výrobu nábytku z ohýbaného dřeva, která se v roce 1901 změnila na akciovou společnost „Erste Österreichische Actien-Gesellschaft zur Erzeugung von Möbeln aus gebogenem Holze Jacob & Josef Kohn“. Po Vsetíně druhou továrnu postavili Kohnové v roce 1871 v Těšíně. Pro ulehčení exportu do Ruska postavili v roce 1884, podobně jako předtím Thonetové, továrnu v Nowo-Radomsku v té části Polska, která tehdy patřila Rusku. Pro tuto továrnu a přilehlé pomocné provozy založili dokonce zvláštní akciovou společnost, která se jmenovala „Actiengesellschaft der Fabrik Wiener Möbel, Jacob & Josef Kohn“. Poslední továrna z roku 1890 v Holešově byla projektována na výrobu skříňového nábytku. Na začátku století zaměstnávala firma, de jure vlastně dvě firmy, více než 6000 zaměstnanců. Svoje výrobky prodávali přibližně stejným způsobem jako Thonetové, tedy pomocí vlastních obchodních domů a mimofirmených dealerů. Asi 80% produkce šlo na export.

Protože samotní Kohnové nebyli ve výrobě nábytku odborníci, nebylo možno od nich očekávat nějaké převratné technologické novinky. Přesto však z jejich továren několik zajímavých zlepšení vyšlo. První z nich ještě nebyla produktem jejich konstrukčních kanceláří, ale při jejím zavádění znovu prokázali

Křeslo č. 106/F podle katalogu Kohn 1909 - jeden z historizujících modelů

Květinový stojan ze 70. let 19. stol., zhotovený pro výstavní účely

zřetelný podnikatelský čich. Šlo o tzv. termoplastickou překližku, na níž byl postaven úspěch skříňového nábytku z Holešova. Byl to již zmíněný patent Thonetů, který Kohnové čestně koupili a dále rozpracovali. Zatímco u Thonetů byly lisovány prakticky pouze výplně sedáků a opěradel, v Holešově se tato překližka stala konstrukčním prvkem skříňového nábytku. 4 až 5 vrstev dýh se za tepla lisovalo pod tlakem 300 až 400 atmosfér. Mimo podstatné zlevnění výroby přinesl tento druh překližky možnost vyrábět skříňový nábytek, který svým designem korespondoval se sedacím nábytkem z ohýbaného dřeva. Vznikaly tak komplety celých pokojů, což firma Thonet v té době ještě nedělala.

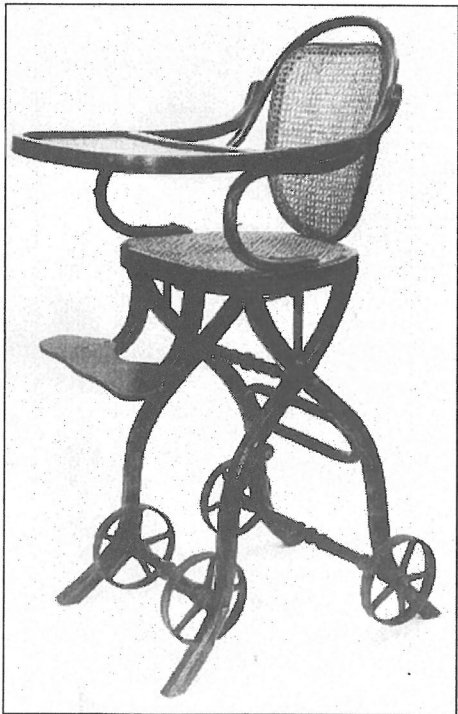
Další zlepšení už bylo produktem Kohnových technologů. Šlo o paření dřeva pro ohyb pod tlakem. To přineslo zkrácení doby paření z desítek minut na pouhé minuty.

O další krok před Thonetem se dostali Kohnové geniálně jednoduchým vynálezem ostrého pravouhého ohybu bez jakéhokoliv poloměru. V místě ohybu byl nejprve vyříznut pravouhlý výřez do asi dvou třetin průřezu, aby se při ohýbání odstranilo nadměrné měštnání dřeva na vnitřní straně. K ohýbání zbyl potom pouhý necelý centimetr materiálu. Po vyschnutí a vyjmutí z formy byl tento ohyb ještě zajištěn naklizeným dřevěným kolíkem do předvrtané díry. Jestliže už od začátku byl výsledný tvar ohýbaného nábytku předurčován technologií, nemohlo tomu být jinak ani v tomto případě ostrých pravouhlých ohybů; používaly se výhradně u nábytku se čtvercovým průřezem tyčí. V nadcházející spolupráci firmy Kohn s předními vídeňskými návrháři to byl další prvek, který silně ovlivnil design ohýbaného nábytku přelomu století.

Podívejme se na to, čemu se dnes říká design, trochu blíže. Dá se říci, že něco takového do konce století u Kohnů opravdu neexistovalo, pokud budeme brát v úvahu jen řeše-

ní dobrá. Do konce století obsahovaly katalogy firmy J. & J. Kohn vlastně jen dvě skupiny modelů - dobré, okopírované od Thonetů a špatné z vlastní tvorby. Pronikavé zlepšení nepřinesla ani řezbářská a modelářská škola, kterou firma založila v roce 1884 ve Vsetíně. Začali hledat cestu k „salonnímu“ nábytku. Jejich hledání však končilo neúspěšnými konglomeráty okopírovaných klasických thonetovských modelů se zcela formálními zdobnými prvky - soustruženými nohami, řezbářskými aplikacemi na vrcholech opěradel, strojovými „rytinami“ nebo alespoň několikabarevným rotangovým výpletem sedáků a opěradel. Později se také pokoušeli o vlastní tvorbu, která však šla příkře proti přirozenosti ohýbaného nábytku, a proto lze v těchto souvislostech mluvit výhradně o neúspěchu. Jedno však Kohnům nelze upřít - měli snahu a byli si své tvůrčí neschopnosti vědomi. Zde je nutno podotknout: Ano, na konci osmdesátých let se i Thonetové snížili k několika modelům v „gotickém žánru“ a k několika podobným prohřeškům. Z výrobních dokumentů víme, že to nebyly ani určující ani počtem převládající modely, ale trhem vynucená epizoda, která nijak nesnižila vynikající průměr thonetovského designu.

Až přišel přelom století a s ním secese s celou řadou vynikajících architektů, kteří se nerozpakovali navrhovat cokoli. Dnes se tomu říká užité umění. Kohnové měli štěstí, že ve Vídni byla těchto architektů celá skupina - Otto Wagner, Josef Hoffmann, Adolf Loos, Gustav Siegel, Koloman Moser, Josef Urban nebo Marcel Kammerer. Mezi touto skupinou působil určitou dobu také pozdější architekt pražského hradu Josip Plečnik, ale zatím není doloženo, že by navrhoval také ohýbaný nábytek. A zde začíná ta nejznámější priorita Kohnů. Konečně se totiž dočkali svého vysněného salonního nábytku, aniž by pod těmito dvěma slovy bylo nutno hledat výhradně nevkus. A navíc byli první. Nejen to. Po oslnivém pa-

Dětská sedačka dvoupolohová pojízdná č. 1553 podle katalogu Kohn 1912 a 1916

Dětská postel č.1585 podle katalogu Kohn 1916

řížském úspěchu Siegelova křesla dokázali velice rychle zaplnit prodejní katalogy autorovými modely. Mezi nejznámější výrobky navržené věhlasnými architekty a vyrobené firmou Kohn patří Loosova židle z roku 1898 pro novou kavárnu Museum ve Vídni a křeslo Gustava Siegela pro světovou výstavu v Paříži 1900. Potom to už v prvních letech dvacátého století šlo ráz na ráz: Wagnerovy a Kammererovy návrhy pro mobiliář vídeňské Postsparkasse a hlavně Hoffmannovy práce, zejména mobiliář pro vídeňský kabaret Fledermaus, židle do jídelny sanatoria v Purkersdorfu u Vídne a hlavně jeho slavná „Sitzmaschine“.

A znovu ta absence sentimentu; Kohnové vyřadili z produkce nejen mnohé ze svých s kýčem hranicích modelů, ale také většinu okopírované thonetovské klasiky. Přineslo jim to však úspěch. Stejně jako už dříve, i tentokrát vsadili na komplety. Jejich návrhářská kancelář rozpracovávala původní návrhy architektů na další typy nábytku. Např. Hoffmann navrhl jen židli, ale designeři ve studiu z toho udělali ještě křeslo, houpací křeslo a vůdčí motiv použili na květinovém stole a na jídelním stole, čímž vznikl komplet pro vybavení celého pokoje.

Kohnovo podnikání v jednom z nejlukrativnějších oborů dřevozpracujícího průmyslu na Vsetínsku a v dalších oblastech severovýchodní Moravy je nutno posuzovat z tehdejšího hlediska. Budeme-li v tomto důsledně, musí být hodnocení celkového přínosu veskrze kladné. Zejména to jsou pracovní příležitosti, a to nejen přímo v továrnách, ale i v navazujících oborech - lesy, dřevařská prvovýroba, doprava, obchod. Je ovšem pravda, že nedostatek thonetovského sentimentu přinesl Kohnům ne jeden odsudek. Například lesy. Zatímco Thonetové velice brzy používali surovinu z vlastních lesů, Kohnové dřevo výhradně nakupovali. Rozdíl je nasnadě: Thonetové o

své lesy pečovali jako o základ svého bohatství, Kohnové naproti tomu nepátrali po tom, jak majitelé lesů, od nichž nakupovali, se svým majetkem zacházejí. Mnozí majitelé tzv. selských lesů šli cestou rychlého zisku, což nutně muselo mít za následek úbytek lesů na celém Vsetínsku.

Podobně i sociální politika Kohnovy firmy samozřejmě nemohla být tatáž jako u Thonetů, kde se živnostenský původ Michaela Thoneta i jeho skromné boppardské začátky musely projevit v jeho přístupu k zaměstnancům všech kategorií. Ze měli Kohnové zcela odlišnou strategii, je poznat už jen z umístění hlavních Kohnových továren, které dává tušit, že šli cestou nižších nákladů. Továrny byly postaveny pouze ve městech, tedy tam, kde nebyla nouze o pracovníky s továrními zkušenostmi. Ve Vsetíně a v Nowo-Radomsku navíc mohli Kohnové přetahovat Thonetům odborníky, což také zhusta činili. Nějaké školy práce, kde by se zemědělské nádeníci napřed učili číst a psát, u Kohnů nepřipadaly v úvahu. Školu založili jedinou, a i z té měl profitovat hlavně podnik. Byla to již zmíněná řezbářská a modelářská škola ve Vsetíně, dnes bychom ji nazvali střední umělecko-průmyslovou. Nezanedbatelné není ani to, že všechna čtyři místa Kohnových továren byla už napojena na železnici. Kohnové tedy šli cestou jednoduššího výdětku, a proto i jejich sociální činnosti nebyly nijak výrazné; z toho mála dokladů, které jsou k dispozici, lze usuzovat spíše na to, že Kohnové v této oblasti dělali jen to, k čemu je okolnosti donutily.

Čím se tedy obě firmy lišily a v čem vlastně šly proti sobě? Thonetové a Kohnové se lišili snad ve všem. Proti sobě však šli jen ze začátku, když Kohnové atakovali Thonetův patent. Potom se už každá firma obracela na jiného zákazníka a je možno si tedy položit otázku až provokativně jinou: Byla Thonetům tato firma opravdu konkurenční?

Dochované náhrobní kameny (stelý) v r. 1980

(foto J. Fiedler)

34 zapomenutých hrobů

JIŘÍ FIEDLER

Na území dnešního vsetínského okresu jsou celkem čtyři židovské hřbitovy (ve Valašském Meziříčí - Krásně, Vsetíně, Velkých Karlovicích a Rožnově pod Radhoštěm). Všechny pocházejí z poslední třetiny minulého století, na žádném z nich se už dávno nepohřívá. Jejich osudy za posledních padesát let (od konce 2. světové války) však byly různé, takže i jejich stav se případ od případu liší. Shodou okolností nejhůře ze všech dopadl ten nejmladší - hřbitov v Rožnově pod Radhoštěm. Jeho pozemek přešel do soukromého vlastnictví jako zahrada, na níž byl později postaven obytný dům, a poměrně nedávno i poslední zbylé náhrobky opustily své původní místo pod vysokou tují a octly se složené na hromadě. Snad se podaří uskutečnit v dohledné době nadějný projekt - sestavit z nich symbolický malý hřbitůvek v areálu Valašského muzea v přírodě.

Je neobvyklé, že na poměrně velmi mladém rožnovském hřbitově (první známý pohřeb se tu konal teprve před sto lety) tvořily vysoký podíl náhrobky tradičního typu, jaké se v našich zemích tehdy už po mnoho desetiletí nestavěly. Byly to jednoduché, většinou půlkruhově zakončené nízké stelý s převážně (nebo pouze) hebrejskými nápisy a s tradiční židovskou symbolikou i ornamentikou, která se příliš nezměnila od 18. století. Příčinou tohoto neobvyklého jevu je právě tak neobvyklá skladba zemřelých, kteří byli v Rožnově pohřbíváni, skladba výjimečná i na celém území České republiky. Pouze tři z pohřbených totiž pocházeli z Moravy, všichni ostatní (91%) byli lázeňští hosté nebo váleční uprchlíci z let 1. světové války, a ti často pocházeli z ortodoxních náboženských obcí východní Evropy, zejména z Haliče. Proto i jejich rož-

novské náhrobky se podobaly mnohem víc židovským náhrobkům polského nebo ukrajinského typu než stejně starým náhrobkům ze sousedních moravských hřbitovů.

Nejdůležitějším archivním pramenem k dějinám rožnovského hřbitůvku je židovská matrika zemřelých, která byla i pro Rožnov vedena v sídle územně příslušné náboženské obce - ve Valašském Meziříčí. Datována je roky 1892 - 1946 a dnes je spolu s ostatními židovskými matrikami uložena ve Státním ústředním archivu v Praze. Ze zapsaných údajů vyplývá (bereme-li matriku jako nejspolehlivější zdroj údajů), že rožnovský hřbitov sloužil k pohřbům

pouze 22 let a že se na něm konalo jen 34 pohřbů. Tento počet je tak nízký a složení zemřelých natolik zajímavé, že stojí za to jejich seznam (alespoň se základními daty) čtenářům zpřístupnit.

Až do jara 1897 byli nebožtíci z Rožnova pochováni na židovském hřbitově v Krásně. Posledním z nich byl rožnovský hostinský Markus Kulka, pohřbený v květnu toho roku. Od července začínají pohřby v Rožnově - zdá se tedy, že v první polovině roku 1897 byl nový rožnovský hřbitov otevřen. A od jara roku 1918 jsou zemřelí z Rožnova znovu pohřbíváni už jen v Krásně. Uzavření hřbitova pravděpodobně souviselo s úpadkem rožnovského lázeňství (nebo aspoň s radikálním úbytkem židovských návštěvníků lázni) během 1. světové války. Tabulka pohřbených odpovídá jak postupnému poklesu počtu pacientů, tak i sezónnímu charakteru lázni (až na výjimky jde o letní měsíce).

S léčebným zaměřením rožnovských lázní souvisí i nejčastější příčina úmrtí: u 52% pohřbených to byla tuberkulóza. Na druhém místě této smutné statistiky je meningitis (8%), výskyt ostatních nemocí nebyl statisticky významný. Převládali pohřbení středního věku, dva nejstarší zemřeli ve věku 73 let.

Matrika vedená ve Valašském Meziříčí ovšem nemusí zachycovat veškeré pohřby na rožnovském hřbitově. Analogií podle jiných hřbitovů lze předpokládat, že některé pohřby jsou zaznamenány i v úmrtních matrikách dalších židovských obcí - podle místa, kde pohřbený zemřel. Např. v matrice vsetínské, hranické nebo kterékoliv jiné (včetně vzdálených velkých měst, jako jsou Brno, Ostrava, Bratislava, ale třeba i Vídeň) mohou být roztroušeny údaje o zemřelých, kteří byli k pohřbení převezeni do Rožnova (týkalo se to asi především rodáků z Rožnova a okolí). Zcela přesný přehled o všech pohřbech konaných v Rožnově by mohla podat asi jen tzv. hřbitovní kniha, kterou obvykle vedl hrobník nebo správce hřbitova. O případné existenci rožnovské hřbitovní knihy zatím není nic známo, nedá se však vyloučit, že je dosud „ukrytá“ v některém regionálním archivu, případně v soukromém vlastnictví.

Židovský a evangelický hřbitov v Rožnově p.R., Horní Paseky - Kouty, pohled od SV, asi 1948-50

EVANGELICKÝ HRŠITOV

ROŽNOV p. R., HORNÍ PASEKY - ROUNTY

ŽIDOVSKÝ HRŠITOV

REKONSTRUKCE PODOBY HRŠITOVŮ - VZHLED DO ROKU 1958 (kresba Daniely Srbové)

Pohřby na židovském hřbitově v Rožnově pod Radhoštěm podle valašskomeziříčské matriky zemřelých:

1897	4. 7. Paul Rendel (32 roků), obchodník z Varšavy	25. 8. Moses Lifschütz (37 r.) z Mohyleva v Rusku	1917	17. 6. Helena Kaltová (73 r.), válečná uprchlice z Haliče, zemřela v Prostřední Bečvě č. p.24	
	4. 7. Dina Schlindmannová (31r.) z Ruska	1904	12. 8. Ignác Singer (62 r.) z Budapešti	30. 8. Sara Fischelová (46 r.), válečná uprchlice z Haliče, zemřela v Rožnově č. p. 141	
1898	30. 6. Moses Abe Lifschitz (28 r.) z Ruska		4. 9. Josef Dreichlinger (27 r.), účetní z Vídně	1918	20. 2. mrtvě narozené dítě Mosese Frosta, válečného uprchlíka z Haliče, zemřelého ve Valašské Bystřici č.p. 180
	25. 7. mrtvě narozené dítě Maxe Kohna z Pezinku	1905	16. 7. Isak Rosenzweig (31 r.), hostinský z Nowého Sacze		
	2.9. Samuel Pickmann (50 r.), obchodník z Polska		6. 8. Norbert Stolzmann (42 r.) z Vídně		
1899	27. 6. Baruch Fuhrmann (30 r.), knihař z Krakova		31. 8. Eduard Schauer (55 r.) z Vídně		
	26. 7. Markus Kram (57 r.) z Vídně		1. 9. Max Fischer (41 r., nar. ve Střelkách) z Vídně		
1900	24. 7. Sacher Baer Halpern (33 r.), obchodník z Polska	1907	14. 8. Josef Pollatschek (25 r.), účetní z Vídně		
	27. 7. Irma Brannová (29 r.) z Nitry	1908	24. 7. Boris Tabak (24 r.) z Oděsy		
	6. 7. Moritz Mahler (38 r.), obchodní cestující z Vídně		9. 8. Berl Trugman (52 r.), obchodník z Woloczyska		
1901	13. 12. Edit Skreinková (5 r.) z Rožnova p.R.	1909	4. 9. Joachim Mannheim (62 r.), obchodník z Přemysle		
1902	17. 6. Josef Edels (21 r.) z Vídně	1910	12. 6. Benjamin Melzer (27 r.), obchodník ze Światyně		
	14. 7. Leontine Weissová (24 r.), herečka z Temešváru	1913	15.8. Jakub Wiener (28 r.), obchodník z Ruska		
	17. 7. Mořic Hessinger (45 r.), žurnalista příslušný do Hranic	1914	30. 7. Chaim Selzer (31 r.), válečný uprchlík z Haliče, zemřel v Rožnově č. p. 10		
	15. 8. MUDr. Osias Terkel (29 r.) z Tlumaczi v Polsku	1916	14. 9. Selig Schlächter (? r.), válečný uprchlík z Bukoviny, zemřel v Zubří č. p. 22		
			29. 11. Jakub Mosberg (73 r.), učitel náboženství, válečný uprchlík, zemřel v Hutisku		

Statuta pohřebního bratrstva (ukázka z r. 1825)

Jeden z pouličních nápisů v srpnu 1968

Jak to bylo v osmašedesátém

JOSEF MACHÁČEK

PÁR SLOV ÚVODEM

Tak jak jsou lidé, na které rádi vzpomínáme, jsou i údobí, která si rádi vybavujeme. Po celých těch třicet let jsem vždy rád vzpomínal na léta, kdy jsem jako osmadvacetiletý nastoupil do právě vzniknuvšího Vlastivědného ústavu ve Vsetíně, abych zažil v tamním muzejním kolektivu pár krásných a smysluplných let, kdy o něco šlo a kdy měl každý jednotlivec radost ze společného díla. Byla to léta šedesátá, kdy lidé načas zase jednou táhli za jeden provaz a těšili se z pospolného úsilí. A to od vedoucího úředníka až po poslední pomocnou sílu. Byli jsme tým.

Velkou postavou byl tehdy pro nás náš přímý nadřízený z ONV Vsetín Jaromír Raška, kulturní člověk, veselý a kamarádský. Tomu sekundoval Josef Kvita ze školského a náměstek předsedy ONV - Josef Macháček...

Byl to takový pěkný den letošního jara a já jel do Prahy. Při delší jízdě vlakem obvykle spím nebo luštím křížovky, ale tentokrát to bylo všechno jinak. Stál jsem na vsetínském nádraží a hleděl kamsi přes koleje, když vtom zaznělo zblízka veselé: „Ahoj! Kam jedeš?“, a vedle mne, kde se vzal, tu se vzal, pan Macháček. Radost, že se vidíme, byla oboustranná. Jen chvíli se mi chtělo vykat, ale brzy jsem zjistil, že to není už třeba. Až do Prahy jsme měli co dělat. Pan Macháček plynule hovořil, jak se na bývalého učitele sluší, a já mu jen občas skočil do řeči. - Jožko, to se musí napsat! Víš, my chceme zase vydávat Valašsko a chceme, aby tam bylo všechno, co může lidi zajímat a také to, na co by se nemělo zapomenout. Napiš to!

Když jsem prvního září zazvonil u Macháčků, byl jsem přivítán s úsměvem. Můj hostitel mi podal svazáček rukopisných poznámek a dodal: „Tož tady to máš a dělej si s tím, co chceš.“...

I když náš původní hovor z rychlíku byl jaksi šťavnatější, poděkoval jsem i za tuto výpověď a zde vám ji předkládám. Napsána zřejmě měla být.

Břetislav Dadák

CESTOU K SRPNU 1968

Události roku 1968 označované jako „Československé jaro“ jsou velmi často zužovány na krátké období vzepjetí celého národa proti okupaci Československé republiky vojsky SSSR a dalších států Varšavské smlouvy. Třicetiletý časový posun nám dává relativně více možnosti podívat se na toto období v historii Valašska. Dramatičnost samotných událostí proslulé srpnové noci a následujících dní a vlastně celého roku nezastiňuje už tolik události, které k tomu vedly a které zanechaly trvalé stopy v životě lidí našeho kraje. Jistě by nebylo nezajímavé podívat se novou optikou bez ideologického filtru na

léta po 2. světové válce, která vtiskla městům i vesnicím Valašska nový charakter. Zmizely firmy Sousedík, Dadák, Bublík, Bubela, Thonet, Reich, Janyška a pod. Místo nich se předbíhaly počtem zaměstnanců Zbrojovka, MEZ, Osvětlovací sklo, Sandrik, Balírny, Tesla. Do vesnic byla implantována zemědělská „velkovýroba“ s převahou malovýrobních forem.

Stoupala zaměstnanost, plnily se peněženky, rostly fronty na zboží zvláště z dovozu, lidé se vraceli z prvních zahraničních rekreací - dokonce od moře. Začal převládat dojem, že i Valaši jsou na tom lépe než dříve a rozhodně lépe než všichni ostatní ve „východním bloku“. Lidé se rychle učili žít s kvantitativně se zmáhající eko-

nomikou, strašidlem „imperialismu“ byli zbavováni pohledu na kvalitativní změny ve svobodném světě. Vynalézavě si vytvářeli paralelní trh práce a zboží, nezávislý na státním. V mnohém jim byla vzorem všeobjímající KSC, která si vytvářela vlastní distribuční systém, sající ze zestátněné ekonomiky (obchody při partajních orgánech, distribuce nedostatkového zboží ze závodů, a to dokonce ve 2. cenové třídě, distribuce exportních souběhů, dary a pozornosti) - o tom se vědělo a šeptalo. (Septaná zprávička, že do prodejny ve Vsetíně-Rybníčkách došly zlevněné jugoslávské punčocháče, zpola vylidnila úřad ONV.)

Navzdory zastíracím kampaním snižování počtu administrativy narůstala enormně byrokracie zaměřená na hlídání všeho. Prim hrála stranická byrokracie - ve Vsetíně se rozmnožila v jednopatrovém domku na Svárově, zabrala hotel Pančava a přerostla v čtyřposchodový palác vybudovaný převážně za státní peníze na Dolním náměstí. V direktivním systému, který se rodil v těchto kancelářích, našli své místo různí „dovedové“, kteří parazitovali a zároveň upevňovali ve vlastním zájmu stávající systém.

Tvář Valašska se tedy měnila na povrchu i uvnitř. Vedle ideologicky kovaných chytráků vybavených jaksepatří cynismem a relativismem se i ve straně, přes řadu prověrek, začaly projevovat osobnosti, které se se stranou identifikovaly, ale praktiky padesátých let jim nebyly vlastní. Nechtěli lhát, ale nemohli vystupovat s odkrytým hledím, nevěděli si rady, co mohou udělat se svou soukromou pravdou. Žili v zajetí své důležitosti a v zajetí podceňování „těch druhých mimo stranu“. Jejich existence však umožnila, že v šedesátých letech mohlo dojít k pootevírání zámků a závor, že došly slyšení i volnější myšlenky, na které mohly navázat i nesporné pozitivní činy.

Myslím si, že i obnovený časopis Valašsko může být prostředníkem diskuse ani ne tak o existenci mnohých pozitiv, ale i o tom, zda se je podařilo uskutečnit „zásluhou“ totalitní ekonomiky a kulturní politiky nebo vyrostly v důsledku prolínání moudrosti s nadšením, proti vůli mocenské struktury. Mé osobní pocity z let, které předcházely srpnu 1968, mně namlouvají, že to byl výsledek zápasu proti mocenské garnituře, i když v šedesátých letech již byla značně rozdrolená. V této souvislosti by neškodilo posoudit také roli síly, která existovala a působila vedle orgánů tehdejší společnosti a přispívala značnou měrou k uvolňování svěrací kazajky. (Tím myslím vlastně většinu národa, odsunutou do pozice „těch druhých“ - t.j. lidí bez vlivu, t.j. bezpartijních“ a jejich vliv, který by se dal označit spíš jako „neveřejné mínění“.)

ŽIVOT NA ZÁMKU

Mnohé nitky, které spojovaly kulturní dění ve městech a vesnicích okresu, směřovaly na zámek. Zde se usadil odbor kultury ONV, Okresní kulturní středisko, muzeum i správa kin. Vsetínský zámek má i jistou spojitost s časopisem Valašsko. V jedné z kanceláří v 1. poschodí se totiž sešla užší redakční rada. Za přítomnosti několika osob, z nichž mi zůstal v paměti dr. B. Peroutka a prof. V. Pravda, bylo dohodnuto, že zahájí vážné přípravy na znovuvydávání historického časopisu.

Zámek byl svědkem i symbolem pohnutosti doby. Měl obnažené základy a zdivo v přízemí. Bouraly se ztrouchnivělé stropy, přebytečné přičky, prázdnými okny se vtírala bezmocnost a marnost. V několika místnostech v 1. poschodí však kypěl život a nadšení převážně mladých zanícenců, jimž se rojila v hlavě spousta nápadů (samozřejmě těch nejlepších), méně už představ, „jak na to“.

Vůbec je nezatěžovaly věci jako: - zámek je konfiskát, přežitek doby feudalismu, v minulosti majetek a dnes svědek úspěšnosti nepřítelů Bati a musí být jako takový odstraněn, - proto byl dán do užívání armády, vojsk ministerstva vnitra a prožíval soustavné znehodnocování nevhodnými stavebními úpravami a chybnou údržbou (podlahy, stropy), - statika zámku na čtvrtohorní říční terase s mělkými základy na plochých kamenech byla silně narušena hlubokými zemními pracemi těsně pod zámkem při budování garáží pro nákladní auta, ukrytých pod úrovní zámeckého parku. Byla to nedbalost či záměr? Důsledek byl prokazatelný - narušené zdivo v přízemí budovy, rozpraskaná věž.

Jak se vlastně stalo, že rada ONV našla cestu k financování oprav nechtěného dítěte nedobrovolně adoptovaného? Kde se objevil erudovaný projektant a podnik schopný zpevnit základy nosných zdí stojících na plochých povrchových základech? A jak to bylo vlastně se supíkovickým mramorem, který ač připraven pro vsetínský zámek, ocitl se po zásahu Husákových mužů v budově bývalého parlamentu?

Věcným nespokojencem, podněcovatelem a buřičem byl tehdejší vedoucí odboru kultury Jaromír Raška. Dokázal najít a nadchnout budoucí profesionály, neúnavně jednat a shánět, přesvědčovat. Nemohu nepřiznat, že jsem ho v tom podporoval, mnohá jednání zaštil a osobně se na nich podílel. To platí i v případě výběru budoucího správce, který by byl ochoten věnovat se opravám a správě zámku nad rámec svých povinností a kterým byl na třetí pokus ustanoven RNDr. Bohumil Peroutka, jenž jako méně praktický člověk spojil svůj život s vědou a s prací na povznesení Valašska natolik, že raději volil dobrovolný odchod ze života, když mu Husáková „konsolidační“ posrpnová moc položila do cesty nepřekonatelnou překážku v podobě výpovědi.

Pracovníci muzea J. Kašparovská a B. Dadák při sřetřování národopisných sbírek v květnu 1964

J. Raška a J. Kvita při vernisáži výstavy obrazů F. Podešvy v červnu 1968

Dodnes vzpomínám, jak Jaromír Raška jednoduše a příznačně době řešil zdánlivě neřešitelnou zimní havárii sociálního zařízení. Rozděлил v přízemí hromady uhlí na hromadu „pánskou“ a hromadu „dámskou“ a připojil ceduli: „S každým h..... na ONV“.

Konfrontace mých životních zkušeností s životem na zámku v šedesátých letech má mnoho analogií. Trhání podlah, bourání stropů, obnažování základů, nekonečné úpravy a opravy stavebních konstrukcí. Chaos a zmar hned vedle rození nových myšlenek, nápadů - práce, která nikdy nekončí. Jen někde v koutě, za dveřmi ostražitost, číhavost, vypočítavost - musí se křičit, ale je ve střehu!

LIDÉ A DOBA

Po osmi letech studia na vsetínském reálném gymnáziu (dvakrát neslo název Masarykovo) doprovázeném účastí v odboji, se mi dostalo minima vysokoškolského vzdělání politické ekonomie u prof. Gally, filosofie u prof. Patočky, jazyka českého u prof. Trávníčka a historie u profesorů z okruhu předválečných Lidových novin. Někteří mí kolegové v roce 1948 uprostřed 4. semestru dostali za práci v akčních výběrech tituly doktorů filosofie. My jsme si odnesli z prověrek oděné uši i duši. „Padesátá léta“, rozuměj období procesů, nás během vojenské služby zařadila jako nedělnické (méně spolehlivé) do druhé, některé až do třetí kategorie občanů.

Po návratu, odrostlím svazáckým košilím, jsme byli hotovi plnit službu národu. Byli jsme plebejsky demokratičtí, měli jsme ambice pěstovat český jazyk, českou kulturu, vzdělávat mladou generaci. Nepřipouštěli jsme si, že jsme intelektuální pragmatičtí s redukovanou vírou ve vlastní síly. Nepřipouštěli jsme si politické začlenění mezi pomocníky budovatelů komunismu - nepřipouštěli z nevědomosti. Poválečné nadšení

nám omezovalo imunitní systém. Když se u starších projevil stav vyčerpanosti, únavy a strachu, byli jsme posunuti na jejich místa. Mně se dostalo povinnosti nahradit svého profesora latiny ve funkci předsedy OV odborového svazu školství, kultury, vědy, umění, tisku a společenských organizací. Pak jsem byl zpracován důvěrnými známými, že musím vstoupit do strany, přednášet o kultu osobnosti a napomoci potřebným změnám, které ve společnosti nemohou nastat, aniž by se změnila samotná strana. A to souviselo s naší touhou sloužit národu. To už byl závěr padesátých let a ještě v první polovině let šedesátých jsem měl „na krku“ řízení kultury a školství a ocitl se ve víru života „na zámku“.

Složitost byla především v tom, že jsem v minulosti neměl možnost vážně se angažovat v nějaké kulturní činnosti. Režiroval jsem sice nějaké to dětské divadlo, které mělo úspěch i mimo Vsetín, pohyboval jsem se v okruhu studentů, kteří položili základy ke vzniku brněnského BROLNU, ale celkem nic víc. A tak jsem si vytyčil cestu, že budu říkat, co se navenek říkat musí, že nebudu překážet dobrým lidem v uskutečňování prospěšných programů a že jim z titulu svého postavení umožním tyto programy realizovat. Dnes se to zdá, zvláště pak mladé generaci, jako banalita, o které není třeba vůbec mluvit. Mně to však ubíralo chuti jít do práce, protože jsem věděl, že i v té navenek solidní skupině nadšenců na zámku jsou lidé připravěni v každém okamžiku předávat „informace“ na určené místo. Žel, pozice těch, kteří se na kulturu dívali očima „světové proletářské revoluce“ a očima „sovětského vzoru“, byla pořád silná a když zeslábla, našla si oporu v ruských okupantech. Po jejich příchodu se situace značně zjednodušila. Někteří to lidsky ustáli. Různými způsoby dali najevo svůj nesouhlas a odmítli v závěru roku 1969 staronové mocenské struktury, zaštitěné tanky, sloužit. Odešli nebo se nechali prověřkovými komisemi vyhodit - tady

Ředitel Vlastivědného ústavu Vsetín RNDr. Bohumil Peroutka

se sluší jmenovat Jaromíra Rašku (vedoucího odboru kultury), Miroslava Kyšáka (inspektor kultury a redaktora protiokupantských novin), Josefa Kvitu (vedoucího odboru školství), Jiřínu Kašparovou a Zdenu Koutnou z Kulturního střediska a další, kteří mi musí prominout, že se mi po mém odchodu ztratili z očí.

Nemělo by se zapomínat na to, že někteří tíhu násilného zlomu všeobecného uvolňování a rozletu brali jako naprostý zmar svého životního snažení a zvolili cestu odchodu ze života. RNDr. Bohumil Peroutka, vynikající student vsetínského gymnázia, zanícený historik a badatel se upálil na nádvoří zámku 28. října 1969 poté, co mu bylo sděleno, že bude „zničen“ hlavně kvůli zveřejnění svého novinového článku o T. G. Masarykovi „Jedenapadesátileté Československo - 28. říjen v historii našich národů“, který vyšel v okresních novinách 22. října 1969. O několik týdnů později se objevila zpráva, že si vzal život redaktor okresních novin Petr Machovský. Jaromír Raška po vystoupení v konsolidované radě ONV je postižen infarktem. I tyto tragédie dosvědčují, že doba před „srpnem“ a krátce po něm hluboce zasáhla do života mnoha lidí.

Rád bych zapomněl, ale nejde to vynechat, že jiní, říkali jsme jim „tatarští běženečci“, se významněli a vysloužili si nemalé odměny tím, že slíbili závazné chartistické materiály uchovat pro svobodnou dobu, ale krátce nato spěchali odevzdat je státní bezpečnosti. Hlavní složku, kterou inspektor kultury A. Hanáček převzal za přítomnosti svědka, mi ukazoval při „prověrce“ náčelník okresního oddělení bezpečnosti, aby doložil svou moc. Nu, a pak tu byla řádka lidí, kteří se dokázali přesunout stranou, potřebně se zahali a rozšířit skupinu, která vyhověla potřebě „konsolidátorů“ budit dojem kontinuity.

Chápu, že zvláště mladší přiznávají, že to byla doba velmi zapeklitá, ale současnost velí pojme od toho a nechme to být, jsou jiné starosti. Ano, jsme rádi, že jsou jiné, ale aby byly lepší, je třeba získávat z minulosti moudro pro dnešní politiku.

VALAŠSKÉ MUZEUM V PŘÍRODĚ A LIDÉ KOLEM NĚJ

Jiným projevem zanašeni „troufalého liberalismu, který odvracel pozornost od světlých zřítků po boku SSSR“, byl s. O. Bliskou při norma-

lizačním zákroku č.1 t.j. prověrce označen skanzen v Rožnově pod Radhoštěm. Ona jako účetní a později ekonomka na odboru školství a kultury ONV Vsetín dobře věděla, že z padesátých let převzal okresní úřad nový skanzen s rozpočtem 80 000,- Kčs na rok. Zhruba to činilo dva platy a něco na uhlí. V letech 1968 a 1969 se před ní, i když už ekonomkou nebyla, neutajilo, že bylo závazně předjednáno a přislíbeno na vládě, že skanzen bude zahrnut do vládních úkolů v oblasti kultury s dotací 4 miliony Kčs.

Mezitím se odehrálo mnoho jednání (dnes bychom řekli lobbystických kroků) od okresních orgánů KSC a ONV až po tehdejšího presidenta A. Novotného. Strana pořád ještě chtěla rozhodovat o všem, i když skutečnou práci musela odevřít skupina zanícenců kolem ředitele ing. „Honzy“ Bečáka.

Jaromír Raška jako vedoucí odboru kultury, kdyby ho normalizační proces neuštal k smrti, by mohl dlouho vyprávět, jak byl pro skanzen získán prof. Karel Langer z Brna, děkan katedry výtvarné výchovy UP v Olomouci Novák, architekt Olomouce Hynek, lidoví umělci jako Žitník a mnoho dalších až po začínajícího stavebního technika Tonda Žávodu, který dnes patří v muzeu mezi seniory.

Příznačná pro tu dobu je historie, jak se v Rožnově p/R objevil hudebník a zanícený výrobce lidových hudebních nástrojů Joža Országvranec. Byl učitelem v Novém Hrozenkově, pocházel z významné zemědělské rodiny sídlící na známém fojtství. Při prověrkách učitelů v padesátých letech byl označen za osobu nepřátelskou a v Novém Hrozenkově nežádoucí, na osobní spis byl rukou dělnického inspektora školství červeně zapsán ortel: propustit, vyhostit z okresu. Musel odejít z očí, z obce, z povolání. Pozornost stranických jeztrůb však nedosahovala všude, a tak se po krátkém čase mohl stát učitelem hudební školy na Opavsku a v šedesátých letech mohl víceméně tajně nastoupit na místo odborného pracovníka v muzeu v oboru mu velmi blízkém.

Myslím si, že tato historika dost názorně ukazuje, jak se strukturovala společnost v šedesátých letech. Osobnost na KNV- Josef Povala,

kteří pomohl kladně vyřešit tento a podobné případy, byl také po zásahu vojsk ze školství odsunut.

Jsem přesvědčen, že v šedesátých letech byla myšlenka záchrany lidových staveb a památek natolik rozprostřena (včetně myšlenky oživení expozic), že ani normalizační proces nezvrátil její pokračování. V tom je skutečný význam období „jara“ v roce 1968 a před ním.

OKRESNÍ TISK, CENZURA, MOC

Všichni, kteří jsme se podíleli na skládání mozaiky, již se později začalo říkat „Československé jaro“, jsme se dopustili omylu v tom, že jsme cítili větší odpovědnost vůči velmi silně potlačované pravdě o minulosti než k budoucímu osudu společnosti. Osvědčili jsme méně starosti a odpovědnosti za svobodu než bylo žádoucí.

Byli jsme pragmatiky zavaleními denními starostmi a nebylo jich málo. (Školství představovalo rozptýlený podnik s více než třemi tisíci zaměstnanci, kultura v té době byla vosím hnízdem.) Spokojili jsme se s tím, že konečně bylo vybojováno zrušení cenzury. Cenzoři, se kterými se už tisk naučil vycházet, odpadli. Nikdo z nás si nedomyšlel, že pro stalinovské komunisty je ovládnutí tisku otázkou moci. A v té neznají kompromis. Prostě nám nedošlo, že cenzor není jen jedna fyzická osoba, která hledá slova zakázaná, otázky tabuizované a počítá oslavné věty na KSC a SSSR, ale že cenzuru provádí celý stranický a mocenský aparát. Telefony náčelníka bezpečnosti, že ten a ten učitel pracující v kultuře pronesl závadnou větu, jsem odbyval tím, že jsem ochoten se věci věnovat, když mi bude podána písemně. Písemně došla jen jedna a byla předmětem sporu až k resortním ministrům. Neodhalil jsem (stejně jako jiní), že cenzura je dílem mnoha agentů, mazané rozmístěných a školené instruovaných. A ti už stali. (Mladí lidé nám mohou vyčítat, že jsme měli vědět, že v procesech 50. let byli také použiti agenti kompromitovaní fašismem a že nové okupaci se budou hodit lidé zavázaní 50.

SVOBODNÉ Valašsko 4. pátek 30. 6. 1968. Za lidskou tvář socialismu! List spojených redakcí Nové Valašsko, Elektron, Zbrojovák

Společnost kulturněvýchovných pracovníků

Nehodlame ustoupit!

Obdivujeme státního zastupitele... Společnost se nemá stávkovat... Kulturní pracovníci ze Severomoravského území... Zdobovíme socialistickou lidskou tvář!

Kam s legitimacími ČSČP?

Stejně jako v Zlaté vlně Val. Měsíčník rozhodl se i zaměstnanci OSAN Vsetín... Zdobovíme socialistickou lidskou tvář!

ZRÁDCI A KOLABORANTI NEPROJDOU!

Novotný říkával, že bylo možno hoďte už před 30 lety... Všechno bylo jinak... Dnes je třeba si to připomenout!

Byli tyto vědky se chránili, když si postupe upovali... Bydru se rovněž snažili... Vím, že stejně jako já, je i črtvá... Dnes je třeba si to připomenout!

Profr. děvám do titulu heslo, které se jistě stane dalším ruským heslem... Zdobovíme socialistickou lidskou tvář!

By silou ducha člověk zvítězil

A. tak se poslouchej... Jen roztáha spjatý se socialismem a mírem... Zdobovíme socialistickou lidskou tvář!

Tisk Svobodného Valaška ve valašskomeziříčské tiskárně v srpnu 1968

léty. To víme až teď, do závěru 60. let archivy propustily jen nepatrné množství pravdy.)

Tehdy byla v těchto souvislostech rozvířena v politických kruzích okresu otázka týdeníku Nové Valaško. Říkám vědomě v politických kruzích, protože nevím, že by se věc přetřásala veřejně. Při tom, že i koncem šedesátých let byla česká společnost rozdělena na svět „strany“, t.j. mocných a „svět druhých“, ne tak rovnoprávných a okresní noviny byly novinami strany a vlády, pochopitelně zůstávaly za okrajem zájmu veřejnosti.

O co tedy šlo? Okresní noviny v závěru šedesátých let občas uveřejnily i „jiné články“ (dokonce i o připravované stávce v OSP, o organizaci KANU atp.). To silně znepokojovalo zvláště skupinu „nejpevnějších“ kolem J. Donátha, B. Klíchy, J. Garguláka, Mládenky, V. Václavíka, I. Koudy, J. Matyáše a F. Katolického, kteří tvořili špičku lidí oděných do národního nihilismu, kterým řeči, že slouží lidu, byly ukradené a kteří byli ochotni udělat všechno v zájmu Sovětského svazu a světové proletářské revoluce. Někteří to viditelně potvrdili svým jednáním v roli prvních náhončích ministerstva vnitra v roce 1948. B. Klícha byl jedním z náměstků a náčelníků pohotovostního pluku SNB, který likvidoval velení poválečné demokratické policie. Jeden z účastníků, který jako úplatek dostal místo vedoucího odboru kultury KNV v Ústí nad Labem a který se i pro Husákových režim stal méně pohodlným a byl propašován do našeho okresu, se chlubil i dětem na besedách, jak pozvali náčelníky policie na poradu, večer jim dali alkohol a karty, a do rána byli všichni zatčeni a ztratili se v propadlišti dějin.

A tak Julius Donáth, když se vrátil z tajné porady s emisary okupantů, zašel na ONV a poradil se s předsedou Katolickým. V radě ONV pak byla prosazena za pomoci poslance strany lidové a zástupce strany socialistické zpráva a usnesení o nutnosti prověření působnosti okresních novin. Z titulu člena rady odpovědného za řízení

školství a kultury jsem to dostal na svá bedra. Požádal jsem jednoho uvážlivého a mocenskou skupinou přijatelného člena KSC a jednoho „uznávaného“ nestraníka a četli jsme všechny články, které podporovaly „stranu a vládu“, články, které informovaly o událostech a články, které přišly s nežádanou kritikou. Těch bylo minimum a daly se spočítat na vlastní ruku. Zpráva konstatující, že noviny jsou skutečnou reflexí života ve straně a společnosti a že šéfredaktora nelze podezřívat z protistranických rejdů, byla pro nastupující mocenskou skupinu nepřijatelná. Ustavila se nová komise vedená „odborníkem“ Rudolfem Svobodou, který byl na ONV označován jako „muž pro všechno“. Ta nepovažovala za nutné cokoliv hodnotit, vypracovala rychle odsudek, vedoucí redaktor Vladimír Valtr byl propuštěn, zastupující redaktor Petr Machovský spáchal sebevraždu. Do redakce nastoupil konsolidátor Jaroslav Vávra.

Noviny vycházely i v pohnutém srpnovém období. Pod jednotným názvem „Svobodné Valaško“ spojily své síly tři redakce týdeníků Nové Valaško, Elektron a Zbrojovák, aby vydávaly za nepřekonatelných technických potíží a dramatických situací svůj deník. Když pak byla redakce odmítnuta i poměrně dobře vybavenou tiskárnou v krytu okresního štábu CO, tiskla skupina zanícenců kolem inspektora kultury M. Kyšáka (M. Kašpar, J. Vachala a další) na rotařní tiskárně ONV. Některá čísla vyšla v tiskárně vsetínské Zbrojovky. Tisk „Svobodného Valaška“ byl definitivně ukončen bajonetem ruského důstojníka na sazečském stole tiskárny ve Valašském Meziříčí.

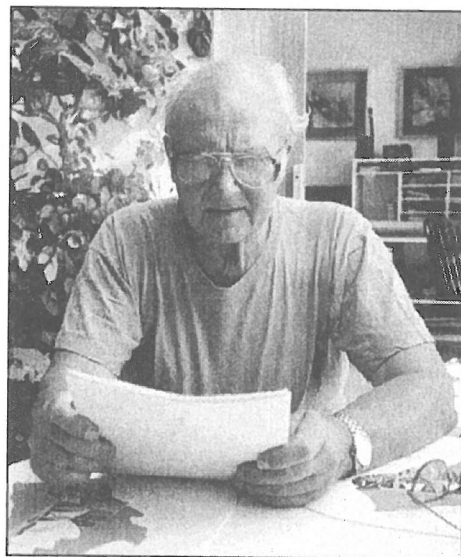
SRPEN A DNEŠEK

Dnes jsme přece jen o míle dál. Ale přesto si myslím, zvláště když v televizi slyším, jak ministr přes tajné služby říká reportérovi přísně „nechejte toho, jděte od toho“ a ministr kultury vyhrožuje redaktorovi soudním řízením, že by neško-

dilo osvětlit podobné paralely z doby krátce po srpnové.

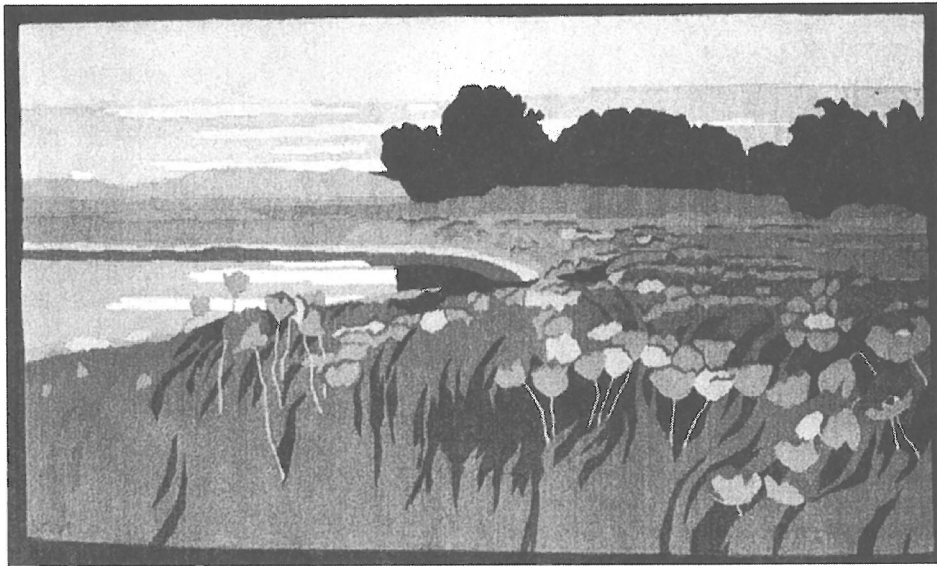
Totalitní moc v padesátých letech stavěla na dohodě s ovládanými, že je nechá nějak žít a myslet si v duchu, co chtějí. Přestoupení, až na několik zastrášujících procesů, trestala tajně. Veřejnost tehdejší „moc“ respektovala. Tato dohoda byla v šedesátých letech ovládanými porušena a vypovězena lidmi na různých úrovních společenského života. Došlo k uvolnění s pozitivními důsledky v mnoha směrech kulturního a ekonomického rozvoje, až se začalo uvažovat o „vzoru“. To bylo patrné i z okresních novin té doby. Krize, existující ve straně a ve společnosti, už dávno tolik nevadila. Když však se objevilo veřejné porušení komunikace, mocenská skupina začala tvrdě obhajovat své postavení v mikroregionu i celostátně. I v našem městě se našli skalní, kteří svými dopisy žádali o pomoc např. D.B. Murzina. Po vstupu svých „zachránců“ zorganizovali honičky na liberály, revizionisty, příznivce pluralismu a vůbec zaprodance imperialismu. Izolovali několik tisíc nejnebezpečnějších, ostatním dovolili sehrát někdy trapnou roli pomýlených a nezúčastněných a mnohým dovolili pohodlný život, když ukázali na ty druhé.

Mám smíšené pocity, když se tito omilostněnci producují v řadách členů podporujících Zemanovu sociální demokracii. Máme demokracii, ale hlídáme si ji lépe než jsme si hlídali drobet demokracie v závěru let šedesátých a vůbec neuhlídali před „představiteli lidu“ po roce 1945. Braňme se totalitě v jakékoliv podobě, jedné strany či dvou smluvních stran.

(foto B. Dadák)

Josef Macháček - původním povoláním učitel, uvolněný v šedesátých letech do funkce člena rady ONV pro řízení školství a kultury. V roce 1969 po dvanácti letech členství vyloučen z KSC, následně odvolán z funkce po odmítnutí účasti na „normalizaci“. V roce 1971 usnesením ÚV KSC zařazen na seznam lidí „nebezpečných režimu“ a s celou rodinou trvale vystaven střežení a perzekuci. V roce 1990 formálně rehabilitován.

R. Schlattauer: Máky u rybníka, replika z 30. let

Moravská gobelínová manufaktura - 100 let od započetí výroby gobelínů

ALENA PODZEMNÁ

Devadesátileté trvání gobelínových a kobercových dílen ve Valašském Meziříčí je natolik významnou událostí v životě tak výjimečného organismu, že připomenutí jejich činnosti a výstavy věnované historii dílny jsou přirozeným výrazem těchto oslav.

Jen dvě města v naší vlasti měla to štěstí, že v jejich zdech vznikly krátce po sobě, ale zcela nezávisle manufakturní dílny zaměstnávající se

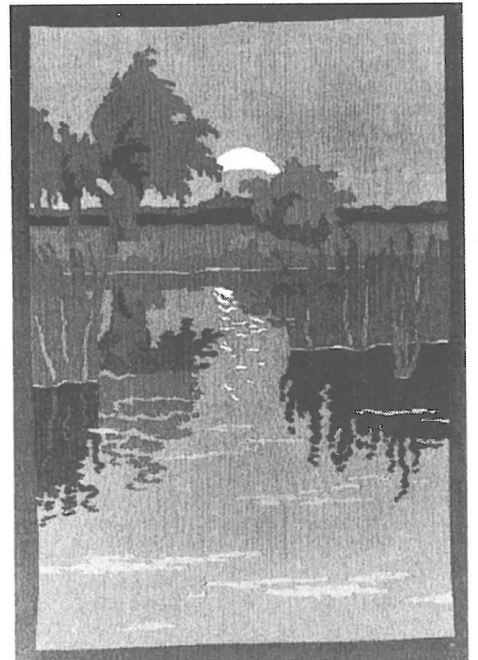
H. Schwaiger: Krysař, 1910

tkaním tapiserií. Jsou to města Jindřichův Hradec, kde byla dílna založena Marií Teinitzerovou v roce 1910, a Valašské Meziříčí se starším datem založení 5. prosince 1908, o které se zasloužil malíř Rudolf Schlattauer. V počátcích činnosti byly snahy zakladatelů obou dílen vedeny odlišnými záměry. Bylo to způsobeno rozdílným sociálně kulturním prostředím v místech vzniku a také rozdílnou výtvarnou orientací vedoucích osobností. Jisté však je, že velmi záhy dosáhly obě dílny dokonalé řemeslné úrovně, kterou si dokázaly přes veškeré problémy a složité majetkoprávní transformace uchovat do dnešních dnů.

Založení „Jubilejní zemské gobelínové a kobercové školy“ ve Valašském Meziříčí v r. 1908 Rudolfem Schlattauerem předcházely pokusné zkoušky s Ladislavem Hančlem v Opavě a posléze činnost dílny na výrobu gobelínů a ručně vázaných koberců v obci Zašová, kterou Schlattauer vedl již od r. 1898. K výrobě gobelínů na Valašsku vedlo Schlattauera několik pohnutek. Jednou z nich byla ta skutečnost, že v tomto kraji měla lidová řemeslná výroba a svérázná uměleckoprůmyslová výroba dlouholetou bohatou tradici. Na Valašsku se také zachovala velmi stará technika vázání palcových rukavic na dřevěné formě – „desce“, která v mnohém, zvláště oplétáním vlny útku kolem vlákna osnovy, připomíná techniku gobelínu. Bezesporu tato znalost techniky spolu s výraznými sociálními snahami zakladatele byly pohnutkami určujícími.

Rudolf Schlattauer dal manufaktuře i celé škole studijní i výrobní program, ve kterém byly využity vypěstované schopnosti žen v různých technikách podomáckého tkalcovství a v němž také zhodnotil vlastní výtvarné poznatky a tvůrčí

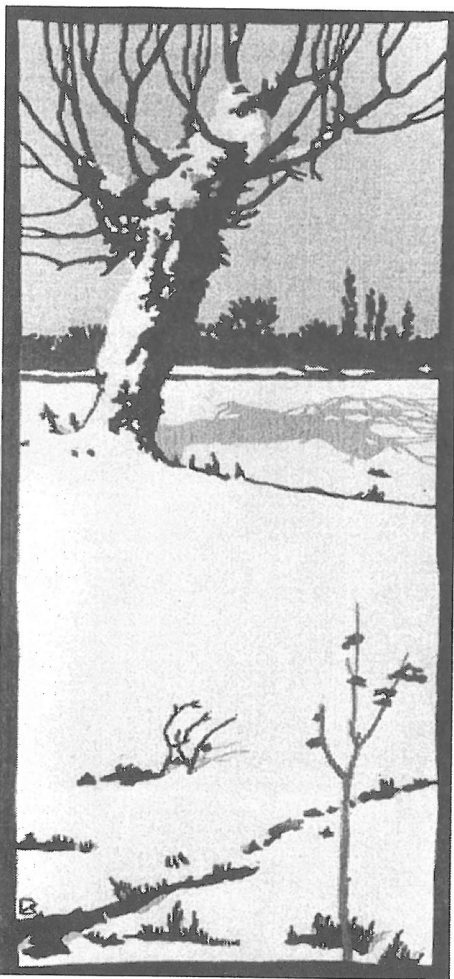
podněty, získané na studiích malířství na Akademii výtvarných umění ve Vídni a na uměleckých školách v Paříži, Berlíně a Mnichově a hlavně za svého pobytu ve Skandinávii. V severských zemích se právě na sklonku 19. století velmi důrazně rozmáhalo hnutí, usilující o uchování a rozšíření podomáckého tkaní gobelínů a koberců. V Norsku se Schlattauer seznámil s technickou stránkou řemesla, jehož drobné produkty zavěšené na stěnách interiérů domů ho nasmírně zaujaly. Ve Valašském Meziříčí připravoval návrhy pro menší gobelíny nejprve sám, později přizval ke spolupráci i další umělce – Hanuše Schwaigra, architektky Dušana Jurkoviče a Emanuela Pelanta. Spolupráce s nimi a s dalšími výtvarníky měla velký význam pro uplatnění prvních výrobků školy a dílny v soudobých bytových interiérech. Kromě gobelínů a koberců se v dílně zhotovovaly i různé bytové doplňky jako paravany, zástěny, sedáky a opěrky žid-

R. Schlattauer: Zrcadlení měsíce, 1901

Dámská kabelka zdobená gobelínovým dekorem

Rudolf Livora: Zima, 1911

lí, přehozy, předložky, podušky a módní galantní doplňky. Velká většina prací z této doby je ovlivněna měkce dekorativním nostalgickým secesním tvaroslovím.

První světová válka a Schlattauerova smrt v r. 1915 způsobily dílně velké potíže, jimž se podařilo čelit jen zvýšeným úsilím Schlattauerových spolupracovníků, kterým se podařilo dílnu zachránit a dovést ji přes hrozbu zániku až do r. 1922. V tomto roce byl vedením školy pověřen Jaroslav Kučera, který byl později jmenován jejím ředitelem. Ve své vlastní tvorbě uplatňoval výraznější a barevnější textilní kompozice a dokázal uplatněním množství žádaných a často replikovaných děl s romanticko-impresivní ornamentikou, tudíž velmi aktivní finanční bilanci, zařadit dílnu do hospodářsky konsolidované sféry a tím velmi důrazně i do povědomí širokého obecnostva a zákazníků.

V dvacátých a třicátých letech však s dílnou spolupracují i další výtvarníci, kteří svými často ojedinělými realizacemi pomohli utvářet její profil na vyšší výtvarné úrovni.

Po druhé světové válce se vedení dílen, od r. 1929 činných pod názvem Zemský gobelínový ústav, ujal Jaroslav Kořínek. V té době dochází k podstatnému rozšíření provozu o výrobu ručně tkaných koberců, které se spolu s ručně vázanými koberci staly významnou složkou produkce dílny. Zajímavou, leč pouze episodickou a neopětovanou, se stala v r. 1947 návštěva francouzského malíře a textilního výtvarníka Jeana Lurcata a jeho asistenta Roberta Henriho v roce následujícím.

Poválečné práce v oblasti gobelínové tvorby

jsou spjaty s malířskými díly. Specifická malířská řeč je v nich textilním přepisem ozvláštňena a podtržena. Aktivita těchto let se stala předstupněm činnosti v dalším období, kdy se rejstřík spolupracovníků rozrostl ještě více. Brzy se však tato práce obohatila také o přímou účast speciálně školených textilních výtvarníků, kteří absolvovali studium v ateliéru profesora Antonína Kybala na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Stálé působení výtvarníka dílny se stalo neodmyslitelnou součástí jejího provozu.

Ve Valašském Meziříčí jich působilo od roku 1955 již pět. Vždy se svými specifickými a poněkud odlišnými podněty a názory se vepsali do dnes již velmi široké textilní tvorby, v níž zanechali své subjektivní, mnohdy výsostně originální vklady. Ať jde o Sylvu Řepkovou, jež se zasloužila o rozšíření výrazu tapiserie využitím vazebních možností tkalcovského stavu a rustikálního výrazu ručně spřádané vlny, nebo o Jaromíra Hanzelku, rozšiřujícího možnosti netradičních textilních postupů. Lyrizující směr klasické techniky gobelínu podpořila Karla Palátová, jejíž činnost byla vystředána Janem T. Strýčkem, od roku 1993 ředitelem MGM, který svým grafickým a jakoby netextilním chápáním struktury díla doslova cíleně a neúhybně prolomil klidnou hladinu klasického gobelínu.

Pod jejich dohledem byly v dílnách realizovány nejen jejich vlastní autorské návrhy gobelínů a koberců, ale především obrovské množství prací

Jaro Kučera: Podzim (Rozsévač), 1926

jiných výtvarníků, jejichž díla při transformování v textilním materiálu esteticky a technicky korigovali a akcentovali. Četné textilie byly oceňovány na mnoha výstavách doma i v zahraničí.

Nemalou měrou se na oně základní orientaci činnosti dílny podílel také její dlouholetý vedoucí Josef Fajmon, který pochopil do všech důsledků účinky intimní spolupráce dílny s profesionálními textilními výtvarníky a také ji vždy prosazoval.

Spektrum tvůrčí a řemeslné činnosti dílny je do dnešních dnů neobvykle široké. Vznikala rozměrná díla i originální koberce, určené především pro reprezentativní účely do veřejných a společenských interiérů divadel, kin, kulturních

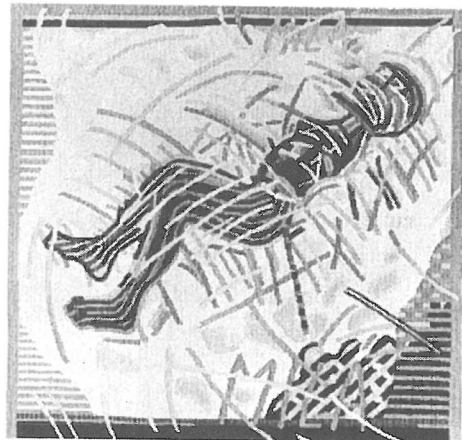

František Malý: Antika, 1947

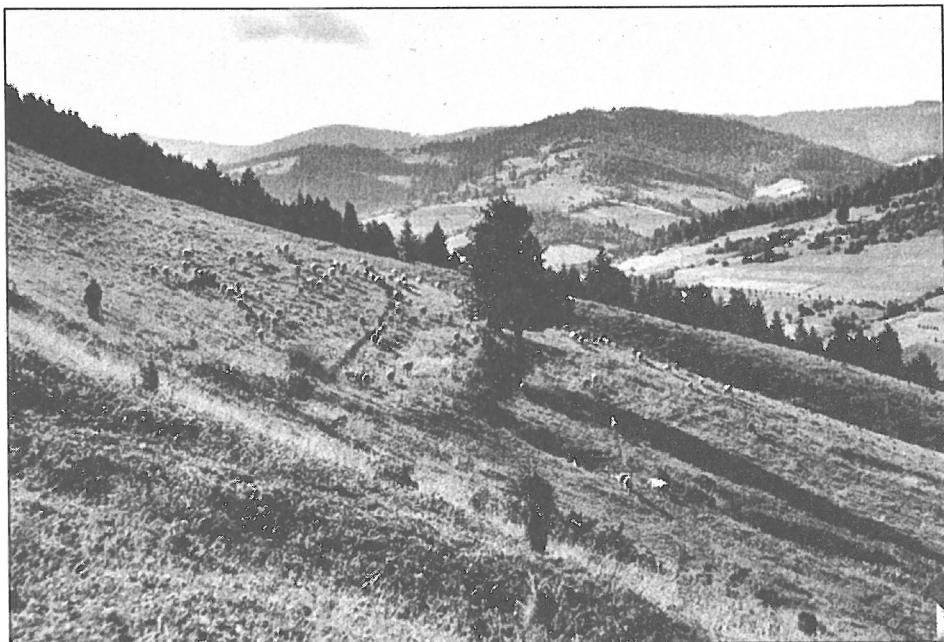
zařízení, správních budov, úřadů, škol, továren a díla určená jako oficiální dary pro cizí země. Stranou nezůstávaly ani experimentální zakázky zpracované pro výstavní, muzejní a galerijní prezentaci. Dílna se věnuje odbornému restaurování historických tapiserií z hradních a zámeckých sbírek našich kulturních památek a v neposlední řadě tvorbě intimnějších textilií určených pro širokou obec zájemců. K rozšíření činnosti v podobě ručně tkaných originálních oděvních látek a zhotovováním modelů oděvů přispěla autorsky textilní výtvarnice Jiřina Strýčková.

Ctižádostí manufaktury, dříve součástí Ústředí uměleckých řemesel (1954 - 1993), byla a zůstala touha po širokém uplatnění výrobků v soudobých bytových či reprezentativních společenských prostorách, zřejmě vždy s nadějí, že se stanou rovnocennými s artefakty volného umění - s malbou a plastikou. Stejně pohnutky se vyjevují i v nejnovejších pracích MGM, jež sledují prvky monumentalizovaného a počítačem stigmatizovaného transferu původní malby a kresby výtvarníků, na jejichž jména jsme uvikli ve spojení s jinými než textilními výtvoři. A právě z této netextilní zóny čerpají díla svou výtvarnou energii, ve které se násobí účín harmonicky interpretovaného záměru svébytného textilního projevu s texturou malby a kresby.

Z celkové orientace činnosti Moravské gobelínové manufaktury ve Valašském Meziříčí lze vystopovat výraznou snahu o zachování dlouholeté tradice textilního přepisu uměleckého díla v soudobě aktualizované podobě a úsilí o renesanci tapiserie jako "závěsného obrazu" a monumentálního artefaktu ve shodě s trvale kultivovanou a po generace osvědčenou vysokou kvalitou tkalcovského uměleckého řemesla.

Jan T. Strýček: Milá panenka, 1980

Zachráníme typickou valašskou krajinu?

Hodnoty extenzivní zemědělské krajiny z pohledu přírodovědce

KAREL PAVELKA

Krajina je prostorem k životu všeho živého a zároveň je předmětem odborného zájmu více vědních oborů. Z mnoha definic je snad nejužitečnější ta, která krajinu definuje jako "území charakterizované určitým souborem složek živé a neživé přírody s různým podílem objektů vytvořených člověkem."

Protože typickou valašskou krajinu si může každý představovat jinak, je nutno na počátku této úvahy aspoň zhruba vymezit, co je dle mého názoru typická valašská krajina. Je možné se shodnout na tom, že k význačným rysům valašské krajiny patří odlesněné enklávy uprostřed lesem porostlých valašských kopců s usedlostmi, ohradami pro ovce, drobnými políčky v jejich blízkosti i jednotlivými stromy, skupinami stromů, s linií a rozptýlenou zelení na mezích zmiřujících svažitost pozemků. Tato krajina souvisí se staletými způsoby hospodaření, tedy s valašskou a pasekářskou kolonizací zalesněných horských svahů a hřebenu v 16. a 17. století v oblasti Javorníků, Vsetínských vrchů a Radhošské hornatiny. Došlo tehdy k vykáčení části původních beskydských lesů a přeměně získaných ploch na pastviny, v menší části na ornou půdu. S postupem doby prací generací obyvatel Valašska a dílem přírody získala krajina na Valašsku malebný ráz, zřetelně odlišný třeba od sousední severní části Moravskoslezských Beskyd.

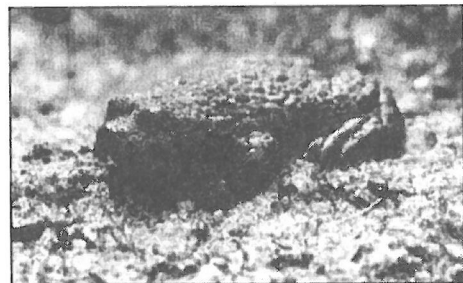
Je nutno přiznat, že během 50 let po II. světové válce ztratila krajina na Valašsku mnoho ze své poetičnosti, kterou na svých plátech zachytili mnozí valašští malíři, např. Schneiderka, Strnadel, Kobzaň, Podešva, Frydrych a další. Zuby času podleho hodně z dřevěných chaloupek i velkých usedlostí, jiné byly poškozeny při přestavbě necitlivou rukou často i potomků va-

lašských horalů. Mnoho krásných stromů bylo zbytečně vykáčeno. Mnohé pastviny a louky zarostly náletovým lesem, jiné byly zalesněny a na jejich místě jsou nyní smrkové plantáže. Většinu z těchto skutečností si popravdě většina obyvatel Valašska ani neuvědomuje i nyní, v době svobody. Mnohé z nich totiž ovládá ne již totalitní režim, ale jiný zlý pán-mamon peněz. Mnozí "Valaši" proto vymění stálou hodnotu pozemku po dědovi za pozlátko relativně velké, ale velmi nestálé hodnoty peněz, které získají za prodej pozemků i dřevěnic. Mnohé však zavinil ve valašské krajině stát-hlavně ten komunistický tím, že přímo prováděl odstraňování mezí, linií a rozptýlené zeleně a zcelování pozemků s cílem, přizpůsobit krajinu především co nejvyšší zemědělské produkci. Pěstování pšenice v podhorských a horských podmínkách Valašska za obrovských finančních nákladů bylo již absurditou nejvyššího kalibru.

Přistupme nyní k tomu, abychom si stručně připomněli především přírodovědné hodnoty tzv. extenzivní zemědělské krajiny, kterou valašská krajina při malovýrobním způsobu hospodaření nepochybně je. Je tomu tak aspoň ve vyšších nadmořských výškách od 500 do 800 m n.m. S ohledem na dříve uvedené je třeba říci, že mnohé přírodovědné hodnoty valašské krajiny jsou menší než v době intenzivnějšího hospodaření. Přesto lze jmenovat mnohé druhy rostlin, které ještě zdobí valašské stráně a kopce. Jde především o velkou skupinu druhů rostlin vstavačovitých (čeleď *Orchideaceae*). Na suchých pastvinách zaujme již v květnu prstnatec bezový ve dvou barevných formách, žluté a červené. Vzácně se vyskytne také růžová varianta. Přímou překvapením byl nález ojedinělé žluté formy s červenými skvrnami na okvětních lístcích.

Dalším běžnějším druhem je vstavač mužský, rostoucí naopak na vlhkých loukách a pastvinách ve většině údolí Vsetínských vrchů a Javorníků. Na podobných místech a na okrajích lesů roste již daleko vzácněji hlavinka horská. Dalším druhem vlhkých luk je dřívě hojný, nyní již vzácný druh, vstavač kukačka a statný vstavač s růžově zbarveným květenstvím, pětiprstka žežulník. Dalším nápadným druhem je orlíček planý, patří mezi zvonky. Na loukách a pastvinách jsou také podmačená místa, kde se vyskytují rovněž zajímavé druhy rostlin a živočichů. Tak nejběžnějším vstavačem je prstnatec májový, s karmínově červeným skvrnitým květenstvím a silně skvrnitými listy. Na drobných mokřadech upoutá znalce svou nenápadnou krásou další vstavač, kruštík bahenní. Z jiných rostlin na sebe upozorní na podobných místech bílé chomáčky suchopýrů, z nichž nejčastější je suchopýr pochvatý. Nádhernou rostlinou vlhkých až podmačených míst na loukách je mečík obecný. Suché k jihu orientované louky nižších poloh zkrášluje statná chrpa čekánek. Jde o představitele stepní flóry a pozůstatek z dob meziledových, kdy zde bývalo často teplejší klima než v současnosti. Podobná stanoviště osidluje mohutný rozrazil ožankolistý. Na některých nejteplejších lokalitách se vyskytuje také pcháč bezlodyžný.

Obhospodařované louky a vypásané pastviny však také oživuje celá řada pozoruhodných a vzácných živočichů. Z bezobratlých jsou zde zajímavé druhy mezi pavoukovci. Teprve v loňském roce byl specialista na pavouky objeven na jedné lokalitě ve Vsetínských vrších sklípkanek černý, zvláštní způsobem svého života. Všechny druhy sklípkanů jsou pozoruhodné tím, že samička žije neustále v podzemní komůrce a s vnějším světem je spojena pouze chodbou z pavučiny, přes niž získává potravu. V chodbičce vychová i mládata. Samci se pohybují na volných prostranstvích. Tyto druhy pavouků vyžadují poměrně výslunná a teplá stanoviště, u nichž teplota při zemi závisí především na délce travních stébel. Pokud přerostou, nemohou se sluneční paprsky dostat až k půdnímu povrchu a pak je půda méně prohřátá. Nepasením nebo nekosením travních porostů po více let tak dochází ke změně teplotních poměrů v přizemních vrstvách a postupně dochází i k úhynu teplomilných druhů. Ještě více vázaní na teplo slunečních paprsků jsou malí červení mravenci s latinským názvem *Myrmica sabuletti*. Ti po několikaleté proluce v pasení hynou, protože půda na daném místě ztrácí teplotu potřebnou pro jejich přežití. To má negativní vliv na vývoj velmi vzácného motýla, modrásky černoskvřené. Modrásci všeobecně mají zajímavý vývoj. Protože jej musí prodělat v hnízdech červených

Kuňka žlutobřichá (*Bombina variegata*) se rozmnožuje i v malých loužích na polních cestách (foto T. Kašpar)

mravenců, je výskyt zmíněného druhu mravenec předpokladem i úspěšného vývoje a výskytu dospělých jedinců zmíněného druhu modráška na určitém místě. Je možné předpokládat, že budou objeveny další druhy při sledování některých podobných lokalit na Valašsku. Z dalších druhů hmyzu jsou nápadní především svými hlasovými projevy příslušníci řádu rovnokřídých (*Orthoptera*)-sarančata a kobylky. I na Valašsku je již poměrně vzácný cvrček polní, lze zde nalézt ještě místa s výskytem saranče vrzavé nebo vzhledově zajímavou, zeleně zbarvenou kobylku rodu *Isophya*. Ze skupiny ploščic byla ojediněle na Valašsku zjištěna teplomilná ploščice *Cyrcocystis rupetri*, jejíž dosavadní nejsevernější lokalita výskytu na Moravě byla známa až od Buchlova. Z brouků se ojediněle vyskytuje teplomilný střevlíček *Pterostichus meles*. Kromě zmíněných druhů, vzácných pro Valašsko i pro celou republiku, hostí extenzivní valašské pastviny a louky mnohé druhy hojnější, jejich početnost se však proti minulosti v intenzivně obhospodařovaných oblastech znatelně snížila. Proto je významné, že se na Valašsku vyskytují a zvyšují tak již dost sníženou početností populací těchto druhů v České republice. Jde o motýly jako batolec duhový, babočka bodláková a osiková, perleťovec stříbropásek a další.

Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*) se ještě vyskytuje na prameníštích mokřadů valašských pastvin

Orlíček planý (*Aquilegia vulgaris*) je ozdobou valašských luk (obě foto T. Kašpar)

Z obratlovců jsou v zemědělské podhorské krajině Valaška poměrně málo zastoupeni obojživelníci. Louky a pastviny využívá k získávání potravy především skokan hnědý, v prohlubních vyplněných vodou pak nacházíme kuňku žluto-břichou. Extenzivní louky a pastviny jsou především významnými stanovišti pro druhy z třídy plazů-jde hlavně o ještěrku obecnou a slepýše křehkého, na podmáčených místech žije ještěrka živorodá. Vzácnějšími druhy plazů jsou užovka hladká a zmiže obecná-oba druhy mají jako významnou součást potravy zvláště ještěrku živorodou. Nejpčetněji je zastoupena v otevřené valašské krajině třída ptáků. Mezi drobnými pěvci najdeme několik druhů, které významně zkrášlují prostředí pastvin a luk. Především jde o tuhyka obecného, nápadného pestrým zbarvením, a mnohé druhy pěnic, které upoutají spíše svým zpěvem. Z nich je ochránářsky významná pěnice vlašská, která se vyskytuje v okrese Vsetín na více lokalitách a ve srovnání s jinými územími je její početnost u nás větší. K pestrým zjevným patří také bramborníček hnědý, zatímco bramborníček černohlavý je již v tomto prostředí vzácnější. Nápadná je svými hlasovými projevy také žluna zelená, zvláště na jaře v době toku. Rovněž zajímavý je pták příbuzný datlům, krutihlav obecný, zjistitelný odborníky většinou podle nápadného hlasu. Většinou jen podle hlasu a spíše za tmy lze zjistit křepelku polní a chřástala polního, který je celosvětově ohroženým druhem. Tyto a ještě mnohé další druhy živočichů a rostlin zvyšují počet druhů v naší krajině. S vykácením přírodních smíšených lesů došlo k omezení počtu vyskytujících se ptačích druhů v druhotných smrkových lesích více než na polovinu původního stavu. Stejně nebo podobně bude tomu u dalších skupin obratlovců. Proto druhy vyskytující se v zemědělské krajině zvyšují celkově se vyskytující počet druhů v krajině celkem. To má velký význam pro krajinu jako celek, protože s vyšším počtem zde žijících druhů se zvyšuje druhová pestrost a tím ekologická stabilita celé valašské krajiny. Pro udržení ně-

kterých druhů však bude nutné začít hospodařit na nyní již opuštěných loukách a pastvinách. Zvýšení dotací z fondu údržby krajiny na kosení luk a pastvu za pomoci ovcí snad pomůže zvýšit udržovanost některých pastvin a luk, a tím zachovat především druhy teplomilné, jejichž existence závisí ve velké míře na míře spásanosti určité pastviny. Problém je však generační. Většina dosud hospodařících rolníků je v pokročilém věku, přičemž nemají nástupce, kteří by za ně převzali štafetu v údržbě krajiny. Dalším problémem je to, že mnoho usadlostí přešlo do vlastnictví chalupářů a slouží pouze k rekreaci. Tito lidé, i když mají mnohdy k místu vřelejší vztah než někteří původní obyvatelé, nemají čas ani síly na obhospodařování přilehlých, poměrně rozsáhlých pozemků. Zde prakticky nejde zajistit trvalý vzhledový stav a tato místa budou postupně zarůstat náletovými dřevinami. Protože zde časem vznikne smíšený les, je to pořád lepší než zalesňovat tyto pastviny smrkem. Tímto procesem totiž dochází k dalšímu ochuzování druhové pestrosti valašské krajiny, navíc s velmi nejistým výsledkem s ohledem na častější sněhové kalamity a perspektivu globálních klimatických změn, podle níž smrk na většině evropského kontinentu nemá naději na dlouhodobé přežití.

Je nutno si uvědomit také to, že tyto problémy jsou způsobeny dlouhodobými trendy v rozvoji naší společnosti a hlavně zemědělství. S komunistickou houbou za vyrobenými tunami pšenice, masa a mléka a umělé vyvolanou nad výrobou, velmi dotovanou a poměrně drahou, se staly oblasti tzv. extenzivního zemědělství pro zemědělství nevhodné. Je to však pouze zdánlivé. Ve světě v podobných i chladnějších klimatických podmínkách nemohou provozovat zemědělství způsobem jako je tomu většinou ještě u nás-stylem dovozu plodin dobytka až přímo do vytápěného kravína. Pokud to někdo dělá, dlouho ekonomicky nevydrží konkurenci. Proto se v Austrálii, Kanadě i USA provádí neustálá pas-tva dobytka, bez zděných přístřešků, pouze na noc se zvířata zahánějí do dřevěných přístřešků se střechou. Někteří poměrně již úspěšní sou-

Valašská usadlost v Javorníkách

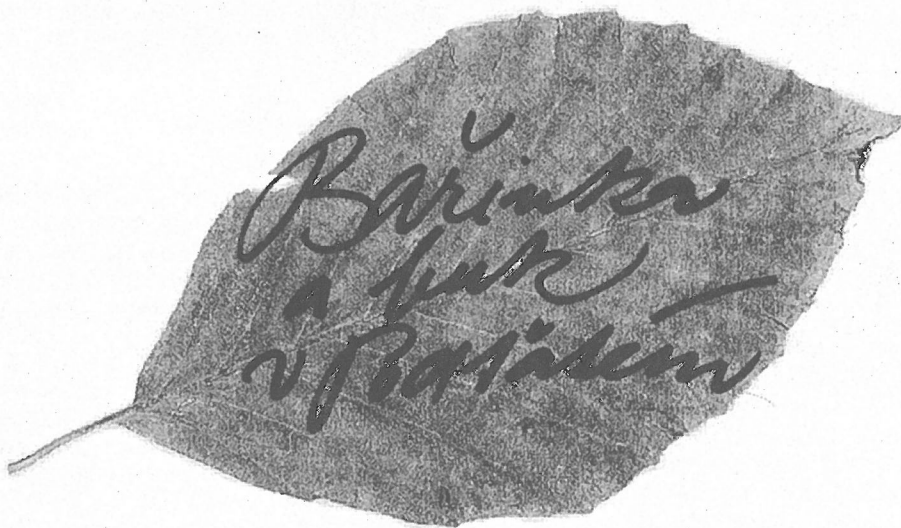
kromi zemědělci tento způsob začínají provádět i u nás a u ovcí ji někteří majitelé rovněž praktikují již léta. Tento způsob stojí nejen málo peněz, ale především času a pak mohou být i jeho produkty o poznání levnější než ty z chovů intenzivních.

Je třeba na tomto místě také zdůraznit, že všechno má své meze. Tedy i počty ovcí či dobytka na jednotlivých pastvinách. Při větší koncentraci zvířat pak dochází k nepříznivým vlivům na krajinu i živou přírodu. Tyto poznatky máme i z některých obcí okresu Vsetín-konkrétně z Francovy Lhoty nebo Valašské Senice. Velké počty zvířat jsou původci vyšlapaných chodníků, z nich vzniklé erozní rýhy se pak za větších dešťů stávají kanály pro povrchový odtok vody. Také je místy plošně narušen drn do takové míry, že dochází až k plošné erozi vrchních, neúrodnějších půdních vrstev. Nelze zamíchat, že tyto problémy byly i v minulosti, protože koncentrace a počty zvířat dosáhly v různých obdobích velkých počtů. Dnes jsme však v situaci, kdy máme znalosti a také nástroje na to, aby tyto záporné vlivy na krajinu byly omezeny na co nejmenší míru v zájmu toho, aby určitý charakteristický ráz valašské krajiny a ovce zde zůstaly a byla udržena stále určitá malebnost krajiny Valaška. Nejen pro nás, jeho obyvatele, ale také pro české i zahraniční turisty, kteří se mohou stát nezanedbatelným zdrojem příjmů pro obecní a městské pokladny regionu.

Buk na hřebenu Javorníků v roce 1970

(foto L. Kučírek)

HELENA MIČKALOVÁ, FRANTIŠEK ŠULGAN

Mezi údolím Podtaté a Léskové ve Velkých Karlovicích je hřeben, kterému říkají Reňáčky. Součástí Reňáček je místní část obce - Bařinka. Kdysi tam stávala hájenka, ale nedostatek vody rozhodl o jejím přenesení do Podtatého pod Skalku. Ještě dnes poznáte, že zde bylo lidské obydlí. Jablonový sádek, bujně rostoucí bez černý a pár trnek. Studánka je dost daleko. Typická pro zdejší kraj - vyložená kamenem, na dně "šleďa" (plochý kámen). Udržuje si 80 - 110 cm vody. Průměr studánky je však malý.

Na Bařince roste, polní cestou oddělen od zarůstající luční enklávy se starým opuštěným ovocným sadem, napůl živý a napůl suchý mohutný buk lesní (*Fagus sylvatica*), který patří k nejstarším v této části chráněné krajinné oblasti Beskydy. Vlastně už jen jeho torzo. Z velikána zbyly jen dvě větve a mohutný kmen (obvod ve výšce 130 cm nad zemí je 6,7 m). Koruna stromu je již prořídla, protože ze tří hlavních větví již jedna o obvodu 2,6 m nevydržela a zlomená se opírá o prakticky rozpůlený, popraskaný a

boulemi vytvarovaný kmen, obrostlý mechem, lišejníky a v prasklinách dřevokaznými houbami (před několika lety zde vyrostla i vzácná houba korálovec bukový (*Hericium clathroides*). Uvnitř kmene je dost místa i pro dva lidi, protože vykotlaná část má průměr kolem jednoho metru. Zbylé dvě větve představují zbytek života tohoto stromu. Jedna, naklánějící se ke skupince mladých smrků, má obvod 2,2 m. Druhá, tvořící dnes opět silně popraskaný středový kmen, roste do výšky asi 14 m, což je nejvyšší část koruny stromu. Obvod tohoto kmene je 3,8 m.

Letos na jaře udělala vichřice své. Poslední větev drží jen "silou vůle" a bude zázrak, když přežije zimu. Buk zde roste více než 200 let (podle ústního podání má 300 až 400 let). Jako každá zvláštnost přitahoval buk i turisty a náhodné chodce, přestože není na značené turistické cestě. Snad byl u stromu i obrázek světce či světice nebo křížek, možná i lavička pro unaveného poutníka. Jako o každé zvláštnosti se o něm vyprávějí i pověsti. Nejznámější z nich uvádíme:

O hradu na Bařince

Hdysi dávno letěl čert na zem chytat duše zlých lidí. Co tak létal sem a tam, uviděl pod jalovcem ležet ženku. Joj, ta byla pěkná, jak hdyž namaluje. Čerta až zastavilo, očiský mu zablýskalo a celého omámilo. Stál nad ženkú a už věděl, že mu není pomoci. Edem hleděl a čekál, až sa ženka zbudí. Dočkál sa. Sotva oči otevřela, hned sa dala do řeči, žádný strach, samý smíšek. Čertovi už nebylo po dušách zlých lidí nic. Udělál by pro to pěkné stvoření všecko. Slovo dalo slovo a lesní ženka by si aj čerta vzala za muža, edem by musél postavit hrad, jakého není daleko široko. Pévný, pěkný, na Bařince. Čert sa pustil hned do práce. Všecky kúzla a čáry dál dohromady a už sa hory hýbaly, skaly sa válaly, stavjaly jedna na druhú. Než sa deň se dnem zešél, hrad už stál. Z kameňa, silné zdiska. V hradě jak má byť. Ženka si chodí a prozpěvuje a čert už dávno zapomněl, proč na svět doletěl. U vrat do hradu zasadil buček, edem tak, z dlúhěj chvíle. Aby též udělál něco svojími rukámi.

V hradě sa dělalo všecko samo. V kuchyni sa vařilo bez kuchařůch, dvěř sa samy otvíraly a zavíraly, loža samy rozestýlaly aj stlaly, hdyž bylo zima, samo sa zatopilo, polénka dřev samy šupotaly do pece. Ženka si nemóhla vynachválit, čert byl též rád, jak sa mu to pěkně podařilo. Až na jedno. Večer u večere si ženka vymínila, že mu bude sama

chystat víno. Eště večera neskončila, čert už spal jak zabítý. Víno bylo očarované a ženka byla stará bosorka. Moc kúzel pozapomínala, tož byla lesní ženkú edem ve dně. Už jí bylo saměj smutno, tož si obalamutila čerta. Aby sa neprozradila, uspala ho a bylo. Sotva slunko zašlo, nezbylo z ženky nic. Mís-to ní tu byla bosorka randatá, s drápiský, kerými by sa móglo snád' aj orať, v hubě jedno zubisko, očiska divoké a hde keré, místo mluvění edem skřékala.

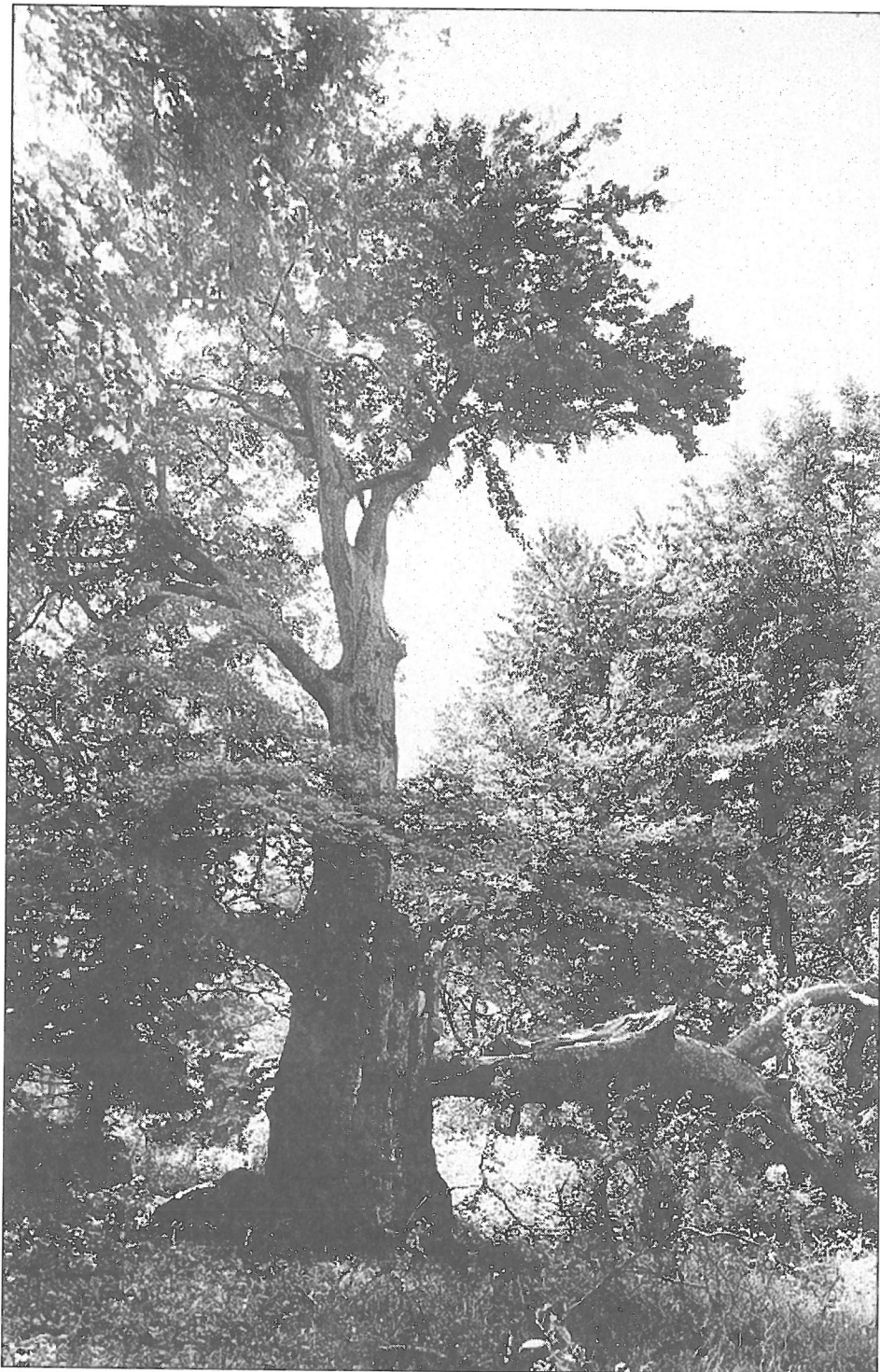
Dobře to měla vymudrované. Ale čertovi to vrtalo hlavú. Tož raz víno vyměnil. Jak uviděl, hdo ho ošidil, vyskočil a ze zlosti celý hrad rozbil. Kameně létaly na všecky strany. Celé peklo sa smílo, jak sa nechál podvést. Co sa stalo s bosorkú, to nihdo neví. Ztratila sa.

Z hradu zbyly kúsky zdí, keré trčá ze země, a velký buk, kerý zasadil čert z dlúhéj chvíle. Skáli létalo kole dokola tak husto, že sa pravívalo, že je u nás začátek kamění a konec chleba.

Zbojnická cesta

Prvéj bylo u nás moc zbojníkúch. Byli by v hustých lesoch snád' aj zblúdili. Tož si začali dělať obuškámi na stromoch znamění. Také, aby si jích všimnúli edem oni sami. V největším buku na Bařince si schovali peníze. Aby k němu lahko došli, nadělali značky obuškámi až skoro k němu. Pravili temu zbojnická cesta.

Na zbojnickú cestu sa po rokoch dostál jeden Karlovjan. Uviděl jednu vyrúbanú značku, druhú, a tak sa po níh vydál. Šél a hledál, až došel k buku. Byla v něm důra. Karlovjan sa rozmýšlál, esli má do ní vlézt. Najprv sa domů vrátil pro laterňu, měch a provaz. Sotva vylézal k důře, vyletěl velký černý pták, jakého eště neviděl. Začál ho třískať křídly, dotíral drápisky aj zobákem. Latér-

Současný stav buku s ulomenou větví

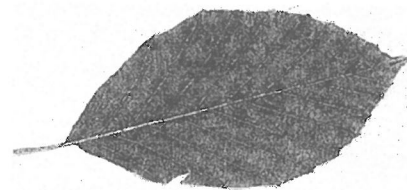
Památný buk lesní v roce 1985

(foto L. Kučírek)

ňa zhasnula. Karlovjan sa nedál, znovu lézl. To sa mu vyplatilo. Spustil sa do buka a na dně našel hrnec. Strčil ho do měcha, vylézal ven, posvítil si a nemóh očám uvěřit. Hrnec byl plyný zlatákúch, jak hdyby jích prám narazil. Už si myslél, esli to není nějaká ošala. Nebyla. Hrnec donesl domů a měl sa dobře.

přežily dvě třetiny dubů. Místo těch, které uschly, dosadili kleny a jasany. Jestli se ale arcibiskup vůbec o aleji vysazené na jeho počest dověděl, to se neví.

Na Bařince od buku vede tak zvaná arcibiskupská alej. Prý kdysi pozvali olomouckého arcibiskupa na hon. Byl to Němec, a tak se divil, že jsou u nás všechny druhy stromů, ale neviděl dub. Všichni věděli, že se u nás dubu nedaří, ale udělali mu k vůli a zasadili dubovou alej. Do dnešních dnů z ní

Výzkum lokality Lhotka nad Bečvou po povodni v r. 1997 (foto K. Pavelka)

NOVÉ PALEONTOLOGICKÉ NÁLEZY v zářezech řeky Bečvy po povodni 1997 mezi Lhotkou n. Bečvou a Hustopečemi

MILOSLAV POŽÁR

V roce 1997 po katastrofální červencové povodni dokumentovali pracovníci oddělení ochrany přírody Okresního vlastivědného muzea Vsetín kromě rozsahu povodně a následných škod v okrese rovněž vliv přívalových vod jak na změny krajiny v povodí, tak i na změnu vlastního řečiště Bečvy.

Zejména tam, kde řeka odstranila vlastní náplavové sedimenty a obnažila předkvaterní horninové podloží v několikasetmetrových úsecích, následoval podrobnější geologický výzkum odkrytých hornin, s cílem zdokumentovat a zachránit možné paleontologické nálezy, v souladu se zněním Zákona o ochraně přírody č. 114/1992 Sb.Z. ČR, § 11 - Ochrana paleontologických nálezů.

Záchranné práce probíhaly od srpna do srpna r. 1997 na obou březích Bečvy v úseku mezi Lhotkou nad Bečvou a Hustopečemi v délce asi 5 km a vymezily 5 zón (lokalit) a 7 míst s výskytem z regionálního hlediska významné fosilní karbonové flóry a paleogenní až křídové i jurské fauny.

LOKALITY:

Lhotka n. Bečvou (křída až paleocén
- ichnofosilie/bioglyfy)

- Choryně - most** (jura - korály, ramenonožci, mlži)
- Choryně - Mřenka** (karbon - přesličky, kapradiny, plavuně, jura - lilijice, mlži)
- Hustopeče - šterkovna** (jura - problematika, mikrofosilie)
- Choryně - hřiště** (křída až paleocén - ichnofosilie, ryby)

Pro paleontologické sbírky Okresního vlastivědného muzea bylo dosud z těchto lokalit získáno 50 vzorků karbonové flóry a 50 vzorků paleogenní až křídové a jurské fauny.

GOMORFOLOGICKÁ A GEOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO ÚZEMÍ

Zájemový úsek toku Bečvy začíná na úrovni Lhotky n. Bečvou, pokračuje k mostu do Choryně, dále pod vrchem Choryňská Stráž a končí na úrovni Hustopečí n. Bečvou před šterkovnou. Koryto řeky v délce cca 5 km vede údolní nivou v blízkosti levého údolního svahu, některé úseky se dotýkají přímo paty svahu (pod Choryňskou Stráží a kladerubskou Rovní).

Podle geomorfologického členění reliéfu ČR přísluší celé dno údolí Bečvy od Valašského Meziříčí až po Černotín k Valašskomeziříčské kotlině. Ta je v rámci podcelku Příborské pahorkatiny, celku Podbeskydské pahorkatiny, podsoustavy Západobeskydské podhůří, soustavy Vnější Západní Karpaty součástí provincie Západní Karpaty.

Masiv kopců Choryňská Stráž a kladerubské Rovné přísluší k okrsku Nemetická pahorkatina v rámci podcelku Kelčská pahorkatina.

Údolní niva, v níž probíhá koryto řeky, představuje rovinu dna údolí Bečvy v rámci Valašskomeziříčské kotliny.

Svahy vrchů Choryňská Stráž a kladerubské Rovné jsou součástí svažitého terénu Kelčské pahorkatiny, zvláště členitého kraje krátkých zaoblených hřbetů a vrchů, oddělených od sebe plochými údolími.

Údolní niva je akumulací rovinou podél vodního toku a byla vytvořena nezpevněnými sedimenty řeky, usazenými na širokém a plochém povrchu předkvartérního podkladu, vytvořené erozí řeky.

Řeka tu teče vcelku přímým, nemeandrujícím, do vlastních sedimentů zahloubeným korytem. Někde je dno koryta erozí zahloubené až do hornin předkvartérního podloží, většinou ale teče nad vlastními sedimenty.

Celý zájmový úsek má značně zachován původní charakter podhorské řeky. Část území břehů je zalesněno, především na levém břehu.

Předkvartérní podloží zkoumaného území je budováno horninami vnější skupiny příkrovů flyšového pásma Karpat na Moravě.

Ve sledovaném úseku řeky je zastoupena slezská i podslezská jednotka. Styk obou jednotek příkrovové stavby je tektonický. Slezská jednotka byla nasunuta na podslezskou a její zbytky v krajině představují erozní a denudační torza.

Stáří zkoumaných hornin je mezozoikum - křída až terciér - paleogén. Starší horniny - svrchní karbon, svrchní jura - tvoří klastika až útržky v těchto mladších sedimentech.

Konečná a vrcholná fáze alpského vrásnění, označovaná jako štyrská, proběhla v terciéru, neogénu, miocénu, do konce spodního badenu.

Hmota příkrovů obou jednotek byla přesunuta vzdáleně od vlastního sedimentačního prostoru, odtržena od něj a v aluchtonní (mimo svůj původ, vznik) pozici nasunuta do současné polohy.

Od nasunutí příkrovů do dnešní doby byl povrch území značně erodován a denudován.

Kotlina s dnešním úvalovým údolím Bečvy byla založena v miocénu. Koncem terciéru a pak hlavně v kvarteru, v pliocénu, docházelo k zahlubování údolí, denudaci svahů a dna a též k sedimentaci akumulčních teras. Terasový systém řeky v okolí Valašského Meziříčí obsahuje 5 terasových stupňů. Fáze zahlubování a akumulace probíhaly zejména ve studených obdobích glaciálů.

V nejmladším, postglaciálním období, v holocénu až do současnosti probíhala sedimentace jemnějších nivních sedimentů nad hrubými štěrky nejnižší údolní terasy, vyplňující údolní dno od konce posledního glaciálu - višelského.

Horniny předkvartérního podloží vystupují v korytě a březích řeky v několika úsecích na levém i pravém břehu, v délkách několika desítek až stovek metrů nezakrytých říčními sedimenty a tvoří zde převážně nízká skalní defilé. Jsou budovány frýdlantským (podmenilitovým) a frýdeckým souvrstvím, stáří svrchní křída, senon až paleogén, spodní paleocén (střední turon až dan). Jsou to nejstarší horniny podslezské jednotky.

Petrologicky se jedná především o jílovce s vločkami až deskami, výjimečně lavicemi pískovců, ojediněle vystupují několikametrové polohy slepencových pískovců, slepenců až pískových jílovců s klastickým materiálem.

Celé souvrství je intenzivně a chaoticky porvásněné a rozlámané. Vyskytují se zde krásy centimetrových až několikametrových délek, amplitud. Jsou přítomny různé dislokace, přerušování, poruchy i praskliny, často s karbonátovou výplní.

Přibližně ve středu území v levém břehu vystupují pod vrchem Choryňská Stráž horniny těšinitové asociace vulkanitů slezské jednotky. Stáří těchto hornin spodní křída je berrias - apt.

Foraminifera - *Bathysiphon* sp.

PALEONTOLOGICKÉ LOKALITY A NÁLEZY

1. Lhotka nad Bečvou (křída - paleogén)

Přibližně 250 m jižně od okraje obce Lhotka n. Bečvou odkrývá zářez Bečvy na levém břehu v délce asi 200 m a šířce 50 m jílovce s vločkami až deskami pískovců frýdlantského (podmenilitového) souvrství podslezské jednotky, stáří nejvyšší křída až paleocén.

V deskách až lavičích šedých jemnozrnných pískovců i v hnědošedých prachových jílovcích se poměrně hojně vyskytují ichnofosilie (bioglyfy) - především stopy po lezení a požerky, exobioglyfy *Repichnia* a *Pascichnia* i endobioglyfy *Domichnia* a *Fodichnia*.

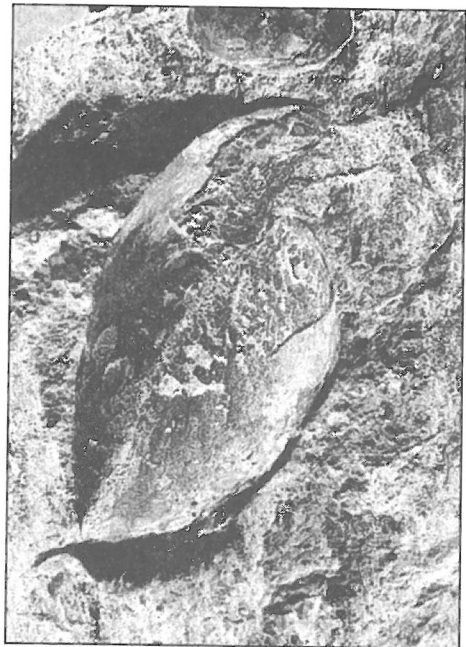

Endobioglyf *Planolites*

Fosilie se vyskytují ve východní části zájmového území v jemnozrnných pískovcích až jíloviných prachovcích frýdlantského (podmenilitového) souvrství podslezské jednotky křídového - paleocenního stáří (zde jsou zastoupeny především bioglyfy - stopy po lezení, požerky a pod.) a ve vápencových klastikách slepencových pískovců i jílovců frýdlantského souvrství podslezské jednotky, které obsahují korálovou, břichonožcovou a mlží faunu pravděpodobně jurského stáří.

V západní části sledovaného území byly fosilie karbonské flóry nalezeny ve volných klastikách v řečišti Bečvy i v klastikách pleistocenních sedimentů, představovaných balvany až valouny prachových jílovců laminovaných organodetritickým materiálem.

Lilijicová a mlží fauna zde byla nalezena ve volných vápencových klastikách v řečišti Bečvy a ve vápencových klastikách slepenců frýdeckého souvrství podslezské jednotky křídového stáří zde byla nalezena problematika.

Ramenonožec (Brachiopoda) *Terebratula tropeothyris*

Odkryv v zářezu Bečvy, jílovce s valouny a slepenci v lok. Hustopeče-Pastvisko (foto M. Požár)

2. Choryně - most (jura)

Asi 60 m východně od choryňského mostu vystupují v zářezu Bečvy na obou březích jíly až jílovce s pískovci frýdlantského (podmenilitového) souvrství podslezské jednotky svrchnokřídového až paleocenního stáří v délce přibližně 200 m. V nejvýchodnější části výchozu zde vystupuje několik metrů mocná poloha pískovcových slepenců, které obsahují valouny až valounové balvany (klastika) křemene, pískovců a ojediněle vápenců, pravděpodobně jurského stáří.

Ve vápencových valounech až balvanech zde byla nalezena především břichonožcová fauna (*Tropeothyris tichaviensis*).

Ojediněle se vyskytují mlži (*Chlamys* sp.) a koráli.

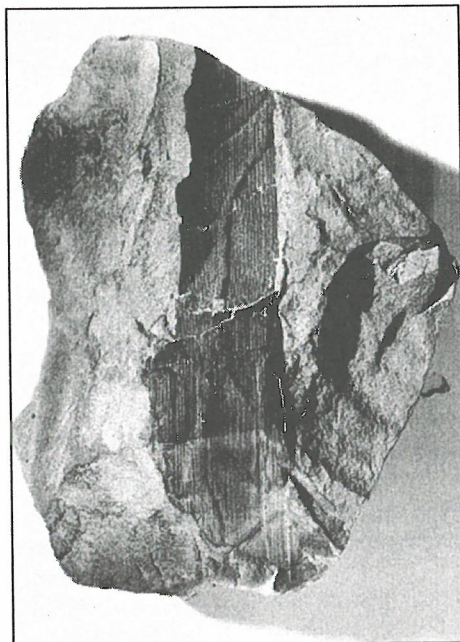
MLŽ (Bivalvia) *Chlamys* sp.

3. Choryně - Mřenka (karbon, jura)

Dva kilometry SZS od choryňského mostu v prostoru vyústění potoka Mřenka (pravý přítok) do Bečvy se v náplavech řeky nacházejí balvany jílovců choryňského útržku karbonu ve slezské jednotce vnějších Karpat.

Jílovce, většinou rezavě limonitizované a navětralé, ometlé a druhotně uložené v náplavech, obsahují místy četné laminy, se zbytky proměnlivě zuhelnatělých fosilií flóry svrchního karbonu - vestfálu patrných na vrstevních plochách. Jsou to především přesličky (*Calamites suckowi*), kapradiny (*Mariopteris muricata*, *Mariopteris acuta*, *Neuropteris gigantea*, *Neuropteris kosmani*, *Sphenopteris flexuosissima*, *Sphenopteris frenzli*, *Sphenopteris foliolata*) a plavuně (*Stigmara ficoides* STERNBERG).

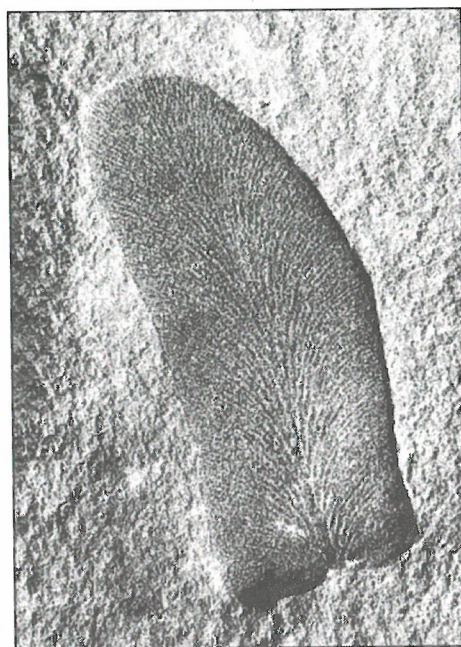
O něco dále po proudu byly v korytě Bečvy nalezeny větší bloky organogenních šedých až tmavě šedých vápenců s hojnými drobnými úlomky článků lilijic a ojediněle drobnými schránkami mlžů, pravděpodobně jurského stáří.

Přeslička (Stylocalamites) *Calamites suckowi* Brongniart

4. Hustopeče - štěrkovna (jura)

Přibližně na úrovni Hustopečí nad Bečvou odkrývá zářez řeky v levém břehu v délce asi 100 m a šířce 5 m ve frýdeckém souvrství podslezské jednotky svrchnokřídového stáří vápnité jílovce, často rozpukané vyhojené karbonáty s klastiky jílovců a s polohou slepenců drobnozrnných až hrubozrnných s valouny až balvany pískovců, křemene a vápenců. Ojediněle slepence obsahují i zuhelnatělé rostlinné úlomky. Ve slepencích až konglomerátech byl nalezen vápenc sloupcovitého tvaru, eliptického průřezu, velikosti 13 x 8 cm, snad organického původu - problematikum. Vápencové úlomky obsahují rovněž dosud neurčené mikrofosilie.

Kapradina (Neuropterides), *Neuropteris gigantea*

5. Choryně - hřiště (svrchní křída - paleocén)

Přibližně 250 m Z od vedení vysokého napětí přes Bečvu vystupují v zářezu Bečvy v cca 800 m dlouhém odkryvu "tektonické brekcie" podslezské a slezské jednotky, jílovce s pískovci, tektonicky postižené, provrásněné, s hojnými klastiky exotického materiálu (glaukonitické křemence, pisolitické vápence, pelokarbonáty, granitoidy, ortoruly, apod.). Valouny pisolitických vápenců obsahují drobné úlomky schránek bezobratlých. V závalku písčitého prachovce byl nalezen exobioglyf "*Spongia*" (Pascichnia - požerek).

Asi 500 m V byly nalezeny ve vápnitých jílech tektonizovaných šitbořických vrstev menilitového souvrství paleogenu podslezské jednotky bloky hnědošedých laminovaných jasielských vápenců s kompletními kostrami ryb (*Polyipnus* sp. - světlélkující, *Clupea* sp., *Serranus* sp.), oligocenního stáří a zbytky makrofauny a terestrické flóry (*Daphnogene* sp.).

Kapradina (Stenopterides), *Mariopteris acuta* Brongniart

POUŽITÁ LITERATURA

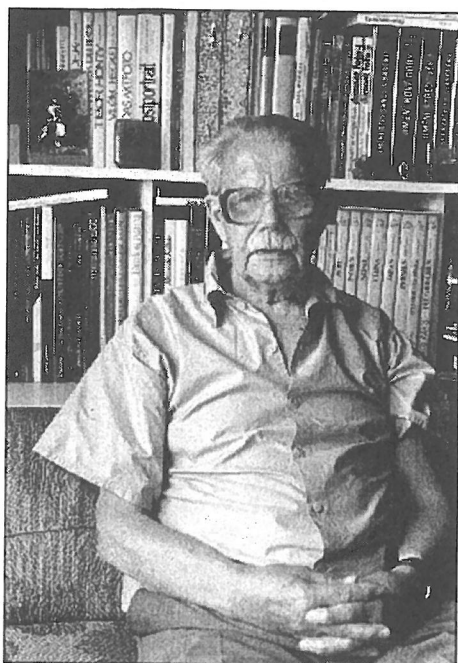
Kraus Z., 1997: Bečva - koryto a břehy v úseku Choryně - Hustopeče n. Bečvou, posouzení pro ČSOP Valašské Meziříčí, Geoprojekt Praha

Purkyňová E., 1962: Flóra produktivního karbonu Ostravsko - karvinského revíru, ÚÚG Praha

Roth Z. a kol., 1962: Geologická mapa ČSSR. Mapa předčtyřtotořních útvarů 1 : 200 000, List Olomouc, ÚÚG Praha

Špinar Z. a kol., 1965: Systematická paleontologie bezobratlých, Academia CSAV, Praha

lektor:
RNDr. Oldřich Krejčí
Český geologický ústav Brno

(foto M. Stibor)

**ZA PROFESOREM KARLEM LANGREM
KAREL PAVLIŠTÍK**

Hned na začátku mého vzpomínání jsem si uvědomil, že nemohu s naprostou přesností povědět, kdy jsem se s ním poprvé setkal. Určitě to muselo být při některé z mých návštěv u dr. Kunze v Etnografickém ústavu Moravského muzea v době mého nástupu do muzea ve Zlíně. Zato však vím velice přesně, že hned při tom prvním setkání ve mně vzbudily obrovský respekt jeho schopnost a ochota pomoci při řešení problémů, s nimiž jsem se trápil jako muzejnický učedník při práci na své první expozici, věnované domácí výrobě dřevěného nářadí a náčiní na Podřevnicku.

Ten respekt rostl s každým dalším setkáním, při němž se projevil jeho rozsáhlé znalosti ze všech oborů národopisu, jeho umění vyhledávat a získávat informace v terénu a přesvědčivě je interpretovat v souladu s jeho pojetím smyslu studia lidové kultury. Ta mu byla trvalým zdrojem estetických a etických hodnot, poskytujících lidstvu šanci pro přetrvání přírodního řádu existence člověka v souladu s řádem přírody v explozivně probíhajícím soudobém civilizačním procesu.

Už vidím, jak se po přečtení tohoto kostrbatého teoretizování, které se objevovalo i v naší vytrvalé korespondenci, chápavě usmívá pod knírkem. On totiž své přesvědčení o bytostné sounáležitosti člověka s přírodou a osudovém nebezpečí, které hrozí z nesmyslného přetrhávání těchto svazků, dovedl vyjádřit vždy stručněji.

Pan profesor Langer byl charismatická osobnost. Stačilo by, pokud by se to vůbec podařilo, vyjmenovat všechny, koho svou moudrostí, laskavostí, věděním, skromností a neuvěřitelným pracovním elánem přiměl k nalézání smyslu života ve službě humanizaci lidského společenství. Touto službou posvětil prof. Langer i svou obdivuhodně rozsáhlou uměleckou tvorbu.

Nemohu také nevzpomenout jeho věrnosti v přátelství a jeho schopnosti říci slova povzbuzení v tu nejsprávnější chvíli a v té nejkritičtější situaci bez toho, že by musel být k tomu pobídnut. Nemohu nevzpomenout na jeho odvahu, s jakou rezolutně odmítal brát na vědomí varování před neskrývanými kontakty s lidmi odsouzenými totalitním režimem k občanskému nebytí. Nemohu nevzpomenout na životodárné povznesení ducha vyvolané oceněním zdařilého díla, které neomylně rozpoznával.

Vzpomínání není souborné hodnocení života a díla. Proto tu mnohé z toho, co profesor Karel Langer pro český národopis a českou kulturu vykonal, chybí. To, co ale v žádném případě v mém vzpomínání chybět nemůže, je vyjádření hluboké úcty k životu a dílu muže, který byl především a vždy dobrým člověkem.

Na besedě

U TETIČKY VOLKOVÉ

HANA JABŮRKOVÁ

Naše původní dohoda zněla: budeme si povídat o lidech, kteří zanechali stopu ve Vašem srdci, kterým patří díl Vaší úcty a poděkování za jejich přátelství, jež prohrálo a obohatilo Váš zajímavý život.

Kytice květů a naše gratulace, předané Vilmě Volkové - národopisné pracovníci a lidové vypravěčce - u ní doma v Hutisku-Solanci k letošním 95. narozeninám, však vše zvrátila.

"Hleďte, to byste tady museli sedět do večera, než bych já sa dostala k temu, co chcete! Na mů dušu!" Kdo zná tuto energickou a výřečnou osůbku, bez níž se ještě v nedávných letech neobešel téměř žádný veřejný program a představení věnované lidové kultuře na Valašsku, a která ani dnes nechybí, alespoň jako milý a vítaný host, na všech významných kulturních událostech v okolí, ten se tomu divit nebude.

Povídání Vilmy Volkové se ubírá od krásných vzpomínek na váženého tatínka, novináře a spisovatele J. F. Karase - "moravského Jiráska", který "dokázal perem žít pětičlennou rodinu a svým dílem byl pro prostého člověka přijatelnější než Jirásek", k sebekritice svých vlastních spisovatelských začátků, které její otec charakterizoval slovy: "Má nadání, ale nemá trpělivost". Na svou sebeobranu však k tomu dodává: "Já jsem byla vždycky dobrá organizátorka a co jsem dělala, tak jsem dělala pro reprezentaci Hutiska, věřte mi nebo ne!" Následující vyznání opravdu svědčí o upřímnosti jejich slov: "Moje univerzity - to byla škola v Zákopcích a pasínky. Na těch mně začalo kdco napadat. Co jsem od děček dostala, to jsem těm děčkám jako umělecká vedoucí pak vracela. Tady je všechno takové laskavé a vstřícné. Valašsko je pro mne začátek a konec života. Hutisko považuju za nejkrásnější místo na světě!" A nebyla by to ani tetička Volková, aby k tomu hned šelmovsky nedodala: "A ještě jsem v tem světě ani nebyla!"

Domov je pro Vilmu Volkovou opravdovou a nezaměnitelnou hodnotou, přežívající všechna úskalí života. S přibývajícím věkem se pro ni stále častěji stává i klidnou oázou, kde se ve vzpomínkách vrací k blízkým bytostem, které se staly neoddělitelnou součástí jejího dlou-

Grafiky Karla Langra zdobí přibytky jeho přátel a známých, kteří je dostávali a dlužno říci, že je rádi přijímali jako dárky k různým společenským příležitostem i jako vánoční a novoroční blahopřání. Osobitou tvář měly dlouhá léta díky prof. Langrovi programové tisky, které byly vydávány k Lukovským setkáním s folklorem VS Kašava.

1. NA HORÁCH STU-DĚN-KY!
2. SÚ MOJE ŠEN-KÉR-KY!

3. ONI MNĚ ZVÓNÍJA!
4. IŽ HORY JAČÍJA!

5. ONY MNĚ NALEJÚ!
6. A PLAŽBY NEBERÚ!

7. NA HORÁCH VĚTROVÉ!
8. SÚ MOJI BRATROVÉ!

9. NA HORÁCH DROZDOVÉ!
10. SÚ MOJI ZVONOVÉ!

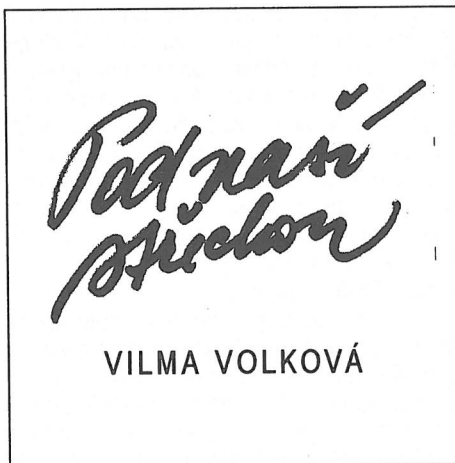
11. ONI MNĚ POMOŽÚ!
12. GDYŽ SÁM VÝŠ NEMOŽÚ!

hého života. Ať už to byl manžel František Volek - "vzácný člověk a jeden z těch roduvěr-
ných Valachů, na něž není možné zapomenout", za něhož se provdala v roce 1931 a
měli spolu dva syny Zdeňka a Františka, nebo
maminčina sestra - kterou si jako skoro osm-
desátiletou tetičku přivezli na Valašsko z Divák
ke doopatrování.

Pevné přátelství ji poutalo s Pavlou Kříčkou-
vou, která se k Volkům uchýlila v roce 1942
v obavách před zatčením gestapem, a spolu
se svým manželem ing. Josefem Homolkou,
který Valašsko dobře znal (za první republiky
trasoval novou silnici přes Soláň do Velkých
Karlovic), zde žili až do roku 1947. Po smrti
manžela ještě žila a pracovala především
s národopisnou skupinou z Hutiska-Solance
"naše bábi" Pavla Kříčková pod jednou stře-
chou s Vilmou Volkovou až do svých 86 let,
kdy v roce 1972 opustila svůj rodný kraj, aby
se sem už nikdy více nevrátila.

Téměř celoživotní přítelkyní se stala Julinka
Hlaváčová - "krásná a ušlechtilá osob-
nost", která do Hutiska přijela v roce 1947
na týdenní dovolenou a díky Valašsku a přá-
telství s Vilmou Volkovou ta dovolená trvala
bezmála půl století. Společně se aktivně
účastnily i místního kulturního života a náro-
dopisného dění.

Se všemi vzpomínanými blízkými se muse-
la Vilma Volková už dávno rozloučit, v jejím
srdci však žijí dál. Její vřelý vztah ke krajině,
lidem, životu a kultuře Valašska je uložen i
v jejích písemných projevech, které jsou pře-
svědčivým důkazem její životní moudrosti a
osobního vyznání: "Kdyby se ten svět pře-
vrátil od klanění zlatému teleti více k duchovnu!
Valašsko tak, jak jsem ho zažívala a jak ho
stále vidím, považují za cosi výjimečného a
krásného, co bylo lidem dáno místo hmotných
statků. Kolik citu je v takové lidové písničce,
tolik žádná umělá, třeba i pěkná slágovka
nikdy mít nebude. Zrovna tak třeba ten pře-
krásný dialekt valašský nikdo nikdy ničím na-
hradit nedokáže."

K malířům mě přivedl *Jan Kobzák*. Přinesl
kresbičky soláňského fojství. Já jsem byla
šťastná, že ho poznávám osobně. Mluvil krás-
ně vsetinským, jak se říká vsackým nářečím.
Mluvili jsme hlavně o tátovi, kterého si velmi
vážil. Byl také výborný vypravěč a byla radost
ho poslouchat.

Potom jsem měla štěstí setkat se na společ-
né výstavě umělců v Rožnově pod Radhoštěm
s výbornou malířkou *Jaroslavou Hýžovou*. Bylo
to v roce 1960. Pozvala mne na svoji výstavu
ve Valašském Meziříčí, i pozvánku poslala, a
já nevím, z jakých důvodů jsem tam nemohla
jet. Napsala, že jí to moc mrzí. Já jsem odpo-
věděla dopisem a jistě se omluvila a vzniklo
třicet let trvající vzácné i krásné přátelství mezi
mnou, Julinkou a Slávkou. Byla to obdivuhod-
ná žena s duší básníka. Naše společné schůz-
ky bývaly pro mne svátkem duší.

S *Luďkem Majerem* a jeho paní jsme se i
s Julinkou seznámily při koupi prvního, dnes
už historického obrazu Hutiska-Solance, jeho
rodné obce. Věděla jsem, že v roce 1951 ukon-
čil studia na AVU v Praze, a také jsem se pře-
svědčila, že kromě obrazů zvládá i různé tech-
niky monumentů. Jeho artprotisy byly kouzelné.

Jarka Haklová pochází z Brna a tam se také
projevilo její nadání. Na umělecké škole se jí
věnoval malíř Eduard Milén a pod naší střechou
trávila prázdniny. Valašsko ji uchvátilo svojí ba-
revností a mnohotvárností. Vábila ji i portrétní
tvorba. Na základě své tvorby u nás se uvedla
i na Akademii v Praze. Dnes žije ve Švédsku,
kam se svým manželem emigrovala. Je nejen
úspěšnou malířkou, ale i keramičkou. Nedávno
jsem se v telefonickém rozhovoru dozvěděla,
že ve švédském Kalmaru nežije už to děv-
čátko milé a krásné jako Vendulka ze Smetanovy
Hubičky, které kdysi tady na Valašsku zanechalo
několik zdařilých portrétů i svůj auto-
portrét, ale už dvašedesátiletá úctyhodná
malířka *Jarmila Haklová-Bulla*, která hodlá se
svým mužem Valašsko navštívit v létě 1998.

Pod naší střechou rádi poseděli sochař,
keramik a malíř - vzácný a milý člověk *Ivan Jakeš*
se svou stejně milou paní a *Marius Kotrba*, kte-
rého znám od jeho sedmnácti let, kdy už tehdy
výborný kreslíř a portrétista si u nás ověřoval
svůj um. K mým přátelům patří také *Miloslav
Svozil*, kreslíř a fezbář, který založil skupinu li-
dových umělců pod názvem Urgatina a byl také
jejím předsedou. Bohužel, ze zdravotních dů-
vodů musel svou usedlost ve Velkých Karlovi-
cích prodat a vrátit se do Ostravy. Ale rok co

rok se s ním i jeho paní setkávám na řezbář-
ských dnech v Karlovském muzeu a tam sly-
ším stále totéž: jak jim to Valašsko moc a moc
schází a do Velkých Karlovic jezdí pro radost a
potěšení ze setkání s milými lidmi v krásném
kraji.

A nemohu zapomenout ještě na jednoho vý-
borného umělce - samouka *Jiřího Malínu*
z Horní Bečvy. Nezapomenu nikdy na jeho po-
smrtnou výstavu, na kterou mne ještě zval a
kterou pomáhal, společně s místními zahrád-
káři, zajišťovat půjčenými věcmi. Byl to prostý
valašský člověk, který nikým nepoučen, sám
ze svého nitra dával dřevu možnost ukázat, co
v něm skryté žije. Nebyť jeho vize, jeho lásky
ke dřevu a tvůrčí schopnosti, zůstal by klátek
klátkem. Ta výstava řezbářských prací Jiřího
Maliny mezi krásou květin byla skutečným hol-
dem umělci, který sice věděl, že umí, ale nikdy
a nikomu to nedával najevo. Těm, kteří si jej
vážili a měli ho rádi, bylo líto, že sám své dílo
v té bohatosti květů neviděl. Ale nápad byl spl-
něn a splnil svůj účel stoprocentně.

Nemohu vynechat ani spisovatele, kteří pod
touto střechou rovněž často pobývali. Velmi
častým návštěvníkem býval herec a spisovatel
František Hanus z Prahy, rodák z Valašského
Meziříčí. Tož Valach roduvěrný! Svými scénáři
pro televizní pořady *Úsměvy valašského Sla-
vína* oživoval život a dílo valašských umělců, i
těch, kteří nebyli rodilí Valaši, ale zanechali zde
kus své umělecké práce. Jelikož jsem mnohé i
osobně znala, mohla jsem nějakou, třeba i ne-
velkou vzpomínkou poradit. A tož to byl aji ke-
rýsí rok, co jsme spolupracovali. Dnes sám,
alespoň symbolicky, na Slavíně v rožnovském
muzeu přebývá. Vděčím mu za vzpomínku a
oživení jména mého otce, který na Hutisku-
Zákopčí napsal za 1. světové války skoro polo-
vinu svých historických románů, které pak až
v samostatném československém státě zača-
ly vycházet knižně.

Více než měsíc prožila pod naší střechou i
spisovatelka *Jarmila Glazarová*. Když mi poprvé
psala, jistě si myslela, že jsem nějaký pís-
mák sedící hore na Kaňu nebo na Diloch, ale já
jsem jí hned řekla: "Tady máte svoji jizbu a až si
sama najdete podle svého vkusu to, co od Va-
lašska a jeho obyvatel očekáváte, zeberete se
hore na kotáry a určitě najdete neheď místo, kde
budete aj šťastná. Protože tam je dost materiálu
pro napsání nové knihy o Valašsku." A její pobyt
nahore u Vašků jí jistě dopomohl k napsání kni-
hy *Chudá přadlena*.

Mistra *Františka Podešvu* jsem mezi malíři
neuveďla, protože pod naší střechou se nejed-
nou usadila i jeho paní *Marie Podešvová*, a tož
jsou to manželé a tak patří k sobě. Stejně jako
etnograf a ředitel rožnovského muzea *PhDr.
Jaroslav Štika* se svojí milou ženou *Evou Šti-
kovou*, skvělou zpěvačkou. Spolu s jejími sest-
rami Jarkou, Lidkou a Věrkou, dcerou a sólist-
kou souboru *Evou Porubovou* a Jarkou Štrun-
covou tvoří dohromady celou Polajku, která i
se svým vedoucím dr. Štikou pod naší střechou
zaspívala nejednu koledu.

Také u nás několikrát nocovala známá
etnografka *Zdena Jelínková*. A abych neza-
pomněla na historičku *PhDr. Vlastu Fialo-
vou!* Občas se tu objeví i spisovatelka z
Olomouce *Helena Lisická*. Všem vděčím
za pěkná a přátelská setkání.

Vilma Volková při našem rozhovoru (foto H. Jabůrková)

Jak si malá Hanička našla novú mamulku

Mohlo by to byť jako pohádka, vymyslená k potěšení srdečka, ale ona je to opravdická pravda. Stalo sa to v jednej dedine na Rožnovsku, ale je to už opravdu dávno.

Tož v jednej chalupě, aji to bylo kúsek od dediny, žili hospodáři. Měli pět dětí, nájmladší Haničce nebylo ešte pět rokú, gdyž jim odemřela maminka. Byla to pro všechny velká rána. Choť byli oba rodiče velice zahaňací, v chalupě veľký foroty nebylo. Jak je pravda, dyž sa brali, neměli žádný nic a přecaj z ruk práce si pořídili malé chalúpča, vykučovali kúsek pola, najali od súseda kus lúky a choť měli edem jednu kravku, gazdovali statečně. Edem že tých krkú přibývalo, bylo třeba nejen obživy, ale aj obšaty a hde na to vzít, gdyž výdělků vela nebylo. Dyž sa stavěla cesta na slovenskú stranu, tož přecaj sa dalo co to zarobiť. Byla to těžká práca, všecko sa dělalo edem rukami, kamení sa lámalo, drtilo kladivem a vozilo na táčkách tam, hde ho bylo třeba. Byla to dřina, že večer sa lidé sotvi hýbali a bylo tři ešte aj hrubý kus cesty domů dójdít a ráno čím svit zasěj nanovo. Ale přecaj sa aspoň na tu obšatu vydělalo. Ináč byla práca edem v hoře, gdyž sa v panském stínalo dřevo na topení alebo na stavbu. Kláty sa odřely z kúry a spúščaly dolů, kde je bylo snadnějši naložit. Och, co sa nasmýkali chlapi, než jich naložili na saně, dobře přivázali, aby držely v hromadě a koňáci tí museli umět sakramensky dobře kočírovať, aby sa třebas aji koně nepožebračili. To nebylo edem tak po zledovatělem sněhu ujět aj bez jak se patří cesty. Jak už byli na hradskéj, bylo s nimi dobře, na pilu jeli jak po másle. A věřte ně, choť to byla dřina, ani téj nebylo pro všechny dost.

Ludé vtedováť bývali skromní a spokojení, aji choť téj foroty v ničem nebylo. Děti byly poslušné. U nich už tři chodily do školy, aj sa dobře učily a žádněj stížnosti na ně nebylo. Mamulka ani dlúho nechorovali a naraz sa stratili. Tatulka sa o děti starali jak mohli, nájstarší Mařka pokludila aj navařila, ale mamulka všeckým velice chybovali. Nájhorší to bylo ve Vánoce. Tatulka, jako to bývalo každým rokem, přinesli z lesa jedličku, děcka na ňu dali barevné řetázky, co si sami udělaly, navěšaly páru drobných jableček, ořešky měli od lořska zarovno se svičnický schované, tož jich též na halúzky připnuli a tatulka tam zastrčili sviččky a stromeček zavěsili pod poval. Protože byl Šcedrý deň, vytáhla Mařka bílú plachetku, pod ňu dala belinku zbožá a na místa, hde měli všeci sedět, dali tatulka po grajcaru, aby sa jich peníze celý rok držely. Protože upěct nic neuměli, kúpili pecének chleba, kerý za mamulky býval na stole, bývaly tam aji vdolečky. To sa patřilo, zrovna tak jako pamatováť s nejakú belinkú jídla na ptáčky a dobytek. Též bývala na stole rožatá svička. Včil tam byl edem ten chléb. Ale súsedé jim dali do hrněčka medu. Tatulka naléli hrachovéj

polévky, kerú sami vařili, na hrubú misu, děcka posedaly kola stola a žádný nepravil nic, edem pohlídal na to prázdne místo podla tatulky a místo jídla sa dala malá Hanička plakať, že ona chce mamulku, že jim dycky zaky ona byla, Ježišek přinesl každěj hromádku suchých trněk a hrušek a ešte aj jablečko a včil že nemajú ničeho a že ona si půjde mamulku nájdít.

Tatulka ju vzali na klin, chalkali jak mohli a jak odespala, pravil tým větším děckom: "Já by vám rád mamulku dovéd, ale nevím, kerá by sa na vás dala. Už sa musíte spokojit s tým, že budeme gazdováť sami." Byly to smutné Vánoce pro všechny. Na Šcepána šly všechny děcka na koledu, aji Haničku zamotaly do šála. Došly ke kmocháčkom, nechaly ju tam a potom aji s ogary šly koledováť kde tam. Edemže Hanička, jak sa kmotřička s kýmsi zarozprávjali, drapla vliňáček a během utěkala hore na kopeček, hde bývali tetka Barbora, co kamarádili s jejich mamulkú. Byla to už postarší robečka,

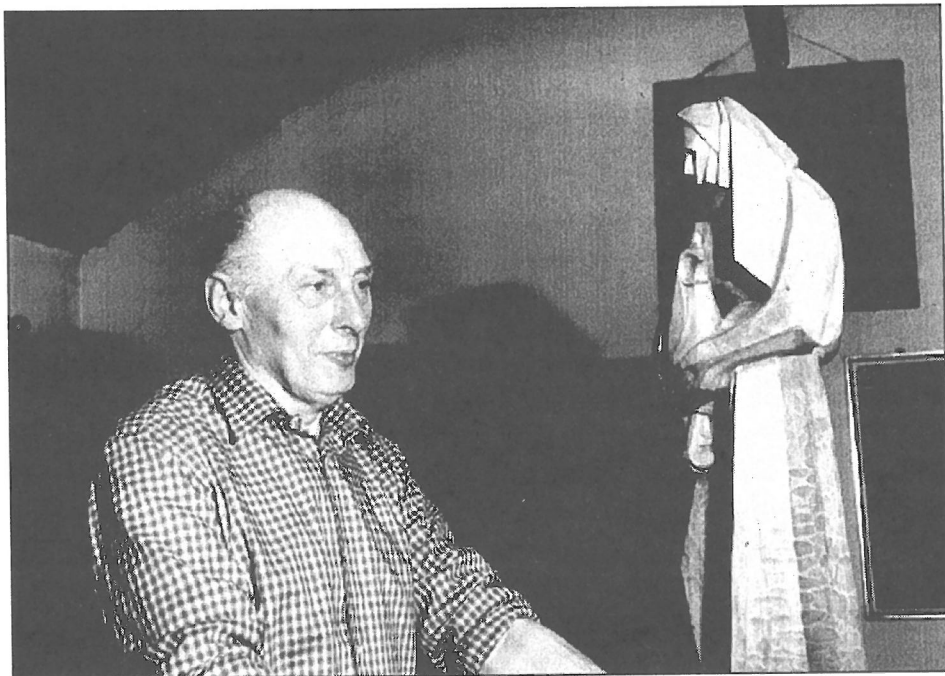
ale velice dobrého srdca a též tak šikovné a dobré byly jejich céry, edemže choť byly pracovitě aji šikovné, žádného ščestá neměly. Už by sa jim patřilo aji vydáť, ale pochcuvačů nebylo. Sotvi Hanička vešla do izby a uviděla nájstarší Mařku, ona sa aji kapečku na jejich mamulku ponášala, drapla ju za ruku a

pověděla: "Teto Mařko, pote k nám za mamulku, já vás mám ráda a nechcu být sama. Aji druhé děcka vás mají rády." Mařka zostala s tetkú Barború jak dyž vedla nich hrom švihne. Je pravda, veľký foroty též u nich nebylo a tři céry v chalupě a všechny na vydaj, ale na pět dětich sa dať, to nebyla malá věc. Dala sa to Haničce rozmlúvať, ale ta sa jí chytla kolá krku a že nepůjde bez ní domů. A doty prosila, až jí tetka Barbora slíbili, že jak pro ňu nepřjdu děcka, že s ňú Mařka domů dojde. Ale děcka došly a též s plačem, že nech ide k nim, že ju budú poslúchať, nech sa jich nebójí, že tatulka na Šcedrý deň pravili, že skrz ně k nim žádná nepůjde, že proto musá být samučké, opustěné jak ty kuřata v polu. To už dopověděli tetka Barbora a pravili Mařce, běž a skus, uděláš dobrý skutek, dyž sa na to dáš. Jana dobře znám, je to dobrý chlap, nebude ti při něm zle a dyž řa děcka chcú, pomůžeš mu jich vychováť.

A tož Mařka vzala Haničku na ruky a šla, že ju donese domů. Tam sa nechválila co ide. Hanička jí usnula na rukách, ale jak ju pokládala na lože, otevřela oči, chytnúla Mařku kola krku a pravila: "Tatulko, už máme mamulku, já sem si ju sama našla a ona u nás zůstane." Je pravda, že sa Mařka vrátila domů, ale ujistila všechny, že sa na mamulku dá. Bylo jí líto opustěných dětí aj Jana samotného a tož dyž sa jí zoptal, myslí-i to doopravdy, přikyvla a to byl nájkrásnějši vánoční dárek dětom aji jemu.

(Zajímavý příběh jedněch Vánoc zapsala V. Volková z Hutiska-Solance.)

OHLÉDNUTÍ ZA VÝSTAVOU

Ambrož Špetík na konci sochařské sezóny

ALENA PODZEMNÁ

„Na co Mistr Ambrož Špetík sáhne, to zavání přímo genialitou! Po shlédnutí těch různých postmoderních objektů atd. na různých výstavách je tato prohlídka klasického sochařského stylu až téměř zjevním. To povídání o Józovi Rómovi - Krhovském je skutečně skvostné a záviděl by to i slavný Jára Cimrman „ležící a spící“. I ty ostatní průvodní texty k některým objektům aj. jsou velice vtipné.

A také si myslím, že kdyby se měli možnost vidět v takovémhle provedení slavní nebožtíci Einstein a Johannes Kepler, určitě by se autorovi poklonili. A konečně, do třetice by to platilo i o T.G. Masarykovi. Prostě, mnoho radosti a záplavu pozitiv si odnáší člověk z této výstavy.“

Dovolila jsem si ocitovat, téměř doslova, nejdelší zápis v knize návštěv muzea ve Valašském Meziříčí. Ponoukla mne k tomu prohlídka zápisů v knize, kterou jsem vzala do rukou po skončení výstavy meziříčského sochaře Ambrože Špetíka (29.3. - 7.6.1998). On sám dal přehlídce svých plastik, modelů a návrhů lehce nostalgický název „Na konci sochařské sezóny“. Musím se přiznat, že vyznání pisatele, který se přišel podívat na výstavu z Havířova, mne potěšilo svou podobností a příbuzností s mým soukromým názorem a zároveň mne inspirovalo k malému, téměř detektivnímu průzkumu zápisů.

Společným jmenovatelem většiny z nich je poděkování za „velice pěkné, zajímavé, neopakovatelné, vynikající a bohaté dílo“. Mnozí pisatelé vyjadřují překvapení právě nad bohatostí a šíří tvůrčí činnosti autora, který vtiskl svou výraznou estetickou pečť mnohým společensky exponovaným interiéřům i exteriěřům v okrese Vsetín i mimo něj, kde jsou umístěny monumentální sochy a reliéfy Ambrože Špetíka. Ukázalo se totiž, že jaksí mimochodem a nepozorně vnímáme místa, kde tyto objekty existují a fungují a jestliže si všimáme lépe, pak se spíše zaměříme na jejich působení v prostoru, který dominantně formují. Stranou našeho zájmu zůstává povětšinou autor díla, kterého, z různých důvodů, ani nemáme v úmyslu odhalit, či se jeho jména ani nestačíme dopátrat. Z velké části nám nedovoluje právě tento druh jisté „kulturní ignorance“, abychom odpovídali správně na otázky turistů a jiných tazatelů - kde je ten a ten zámek?, kde působí knihovna?, kde se nalézá to a to kulturní zaří-

zení? a také - kdo je autorem toho kterého pomníku a sochy ?

Nevíme, krčíme rameny a projevujeme rozpaký doprovázené ruměncem a pozdvíženým obočím. Mnozí z nás si jaksí maně připomeneme středověk s jeho anonymním, tenkrát normálním zastíráním fyzické jsoucnosti mistrů, jejichž díla tu stále jsou a zasahují světlem nejen naše horizonty, ale vysílají své paprsky ještě mnohem výš...

A tak jsem za sochaře Špetíka moc ráda, že návštěvníci výstavy poznali na fotografiích, návrzích a modelech soch, že nás jeho dílo obklopuje a že je to možná právě on, kdo svými keramickými mozaikami rozjasňuje, alespoň na chvíli, v meziříčské nemocnici zachmuřené nemocné, kdo svými plastikami a reliéfy charakterizuje a povyšuje prostory určené pro krátká a soustředná shromáždění ve společenských prostorách, v obřadních síních, kostelích, a v zeleni parků a zahrad rád přijímá roli k upoutání alespoň letmého pohledu na něco, co se libě odlišuje a současně propojuje s přírodním prostředím, a třeba i připomíná významnou osobnost nebo krásu a štěstí mateřství v sochařské allegorii.

Milan Borovička, umělecký fotograf
V popředí jeho zájmu je zachycení křehké krásy valašských dívek a paní. Jako kvalifikovaný znalec nenalezl zřejmě dosud takový objekt, který by byl hoden celkového zachycení. Svůj objektiv, jako pravý labužník, zaměřuje pouze na absolutně dokonalé části ženského těla, to znamená, že zachycuje jenom výřezy a výseky. Co dělá se zbytky rozřezaných a rozčtvrcených těl? Což lidská lhostejnost dospěla už tak daleko, že nikoho nezajímá, kde beze stopy mizí nejkrásnější květy Valašska? Zbývá mi jediné vysvětlení: Velký mág černobílé fotografie, kterým Milan Borovička bezesporu je, ovládá tajemství živé a mrtvé vody. Je velmi pravděpodobné, že po fotodokumentaci dává své oběti zase dohromady a vrací je ještě krásnější do života.

Milan Borovička jako krvavý fotograf, sádra, 1988

Zlatý věk medicíny, sádra, 1986

Ambrož Špetík, sochař

Narodil se 10. prosince 1921 v Bystřici pod Hostýnem

Studium - kurz modelování na Státní odborné škole pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí, kde jej ovlivnil prof. Miloš Bublík,

1939 - 1945 - Škola umění ve Zlíně u profesora Vincence Makovského

Žije a pracuje ve Valašském Meziříčí

*

Ve zlatém období medicíny, kdy byli lékaři odkázáni jen na klasickou metodu poklepu a poslechu, dochází k největšímu sblížení pacienta a lékaře. Jeho blahodárný účinek nepocítoval jen pacient, ale často docházelo i ke zpětné vazbě. Pacient působil terapeuticky na lékaře. Tato časově velmi náročná vyšetřovací metoda se mohla používat samozřejmě jen v dobách, kdy čas nebyl drahý.

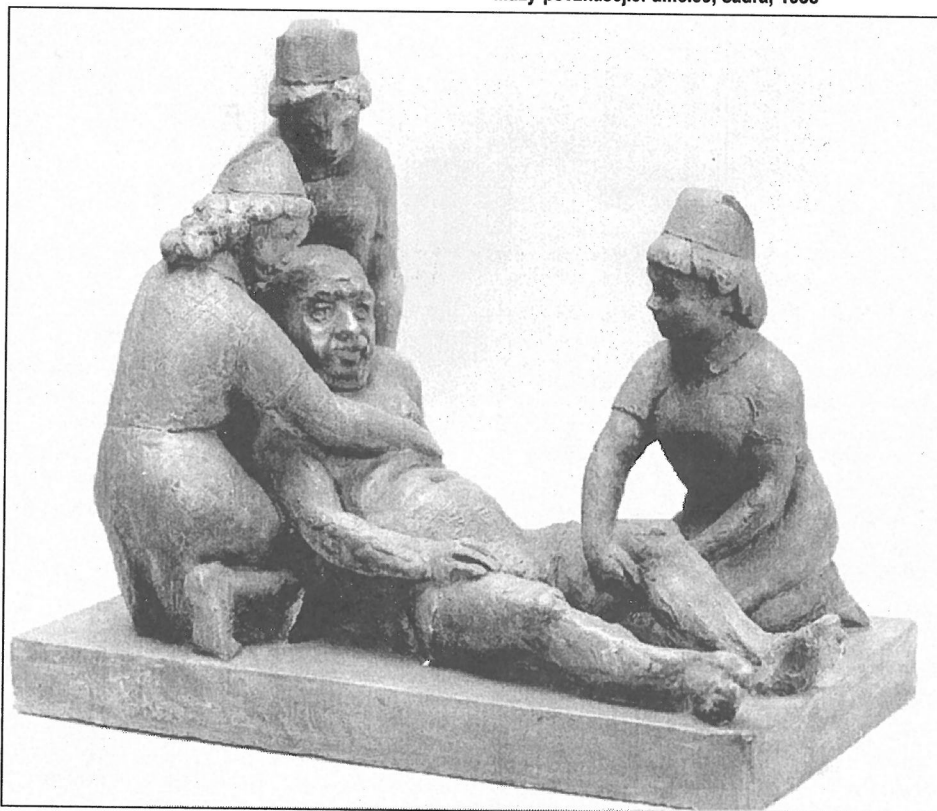
Múzy povznášející umělce, sádra, 1988

V díle sochaře je však zastoupena ještě jedna čtyřjedná mocnost, vévodící a vítězí, je to silný náboj lidskosti, shovívavosti, žertovné soucitnosti a humornosti. Jsou to vlastnosti, které, vetknuty v jeho komorních plastikách doprovázených vlastními texty, přitahují snad nejvíc pozornost, protože tolik chybí v našem životě i v umění. Člověk je jimi doslova mile utěšován, ...však není přece tak zle, nemusím se obdivovat zlu a ošklivosti, mohu se zasmát a úlevně oddychnout - vždyt, když někdo dokáže takové věci, není to s lidstvem tak špatné...

Proto se návštěvníci zmiňují o „tolika krásných a lidských dílech“ a „skvělém humoru“ a „půvabu“, „prvním chlapovi, který ocenil ženský maraton“ a svěřují se se svým radostným ověřením toho, „že umění je cesta k harmonii, nikoli k chaosu“ a připomínají „Krása je odlesk Boha. On je hlavním pramenem. Je obdivuhodné, jak jste dar, který jste dostal, rozvinul pro radost druhých“. Také citují Beethovena - „Komu je umění životem, tomu je život velkým uměním“ a obdivují „nádhery, která je přítom holou skutečností“ a důvěrněji vyjadřují podporu a přejí hodně zdraví a „intuici všech Múz“, „Nejméně do sta let“.

I výkřiky v knize, které jsou i kaligraficky pojednány, jako „Všichni jsou blázni, jenom my jsme letadlo“, „Hezká výstava, ahoj“, „Byli jsme tu“ a snad nejoriginálnější „Tlak mé mixační krve stoupá“, vyjadřují radost a potěšení z výstavy, jež se stala návštěvnícké veřejnosti skutečným překvapením. Zároveň jsou, spolu s ostatními, důkazem lidské citlivosti a vnímavosti, kterých se dotklo dílo, jež „hladí duši“.

Lze si jen přát, aby sochařská sezóna Ambrože Špetíka ještě dlouho nebyla na svém konci a zůstala již napořád pro širokou veřejnost zdrojem tolik potřebného, chápajícího, ozdravného a úlevně úsměvného lidského a uměleckého soucítění a estetického poučení.

Zdravotní sestry, sádra, 1987

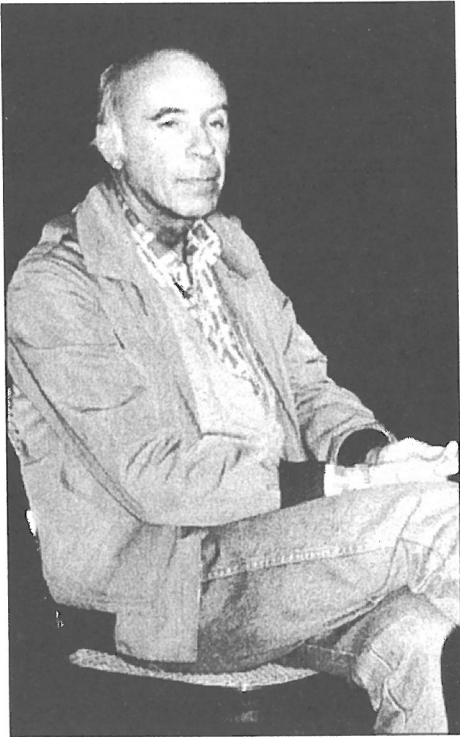
Když r. 1860 založila Florence Nightingalová první ošetrovatelskou školu (tenkrát ještě bez maturity), netušila, kolik bude mít nadšených následovnic. Celá armáda žen v bílém a modrém provází obětavě náš život od dětství do stáří. Mladé i starší, štíhlé i baculaté, veselé i vážné, jsou tu, aby nám pomáhaly.

Svěží, mladičké budoucí sestřičky v rámci praktických cvičení ošetřují dědouška. Tolik hezkých žen kolem starého pána!

*Poslední příležitost dozrávající generace ...
Vřelý dík vám všem, sestřičky!*

Ženský pětiboj II. kategorie, sádra, 1986

Autor při setkání sběratelů - vsetínský zámek 19. 10. 1991

*Jsou lidé, kteří nemají vůbec žádného konička, ale takové osoby jsou zvláštní hříčkou přírody, tak jako leváci, svatí, vegetariáni a jiné výjimečné zjevy.
Normální člověk se však vyznačuje jistým víceméně tichým šilenstvím, kterému se říká koniček.*

Karel Čapek

Vyznání sběratele autogramů

JIRÍ HANIBAL

Jako každý malý kluk jsem něco sbíral. Bylo to ještě za války. Sledoval jsem letecké bitvy nad Prahou, už tehdy mi učarovala letadla a zůstalo mi to dodnes. Ale k těm začátkům! V nejmladších letech to samozřejmě byly známky, také co jiného? Ale u mne to bylo s leteckou tematikou. Jak šly roky a dospěl jsem, začal jsem sbírat letecké společnosti z celého světa - prospekty, vlaječky, odznaky, fotografie letadel, atd. Dodnes toho mám ještě plnou skříň. K tomu jsem také sbíral hotelové nálepky a znaky měst. No, ale potom přišel den, kdy mne zaujaly některé osobnosti, jako byl Jan Werich, Dana Medřická, Karel Höger a další. Rozhodl jsem se je navštívit a požádat je o podpis. Začal jsem shánět materiály o těchto osobnostech a s těmi jsem se vypravil do terénu. Tak nějak začíná éra mého sbírání autogramů. Psal se rok 1969, byla to éra Alexandra Dubčeka, který byl jedním z prvních, s kterým jsem se setkal, a nakonec jsme si psali až do jeho záhadné smrti...

Znám mnoho sběratelů, kteří cokoliv sbírají jenom pro počet, kvantum, a ne pro své potěšení, což je, myslím, velká chyba. Všichni ti tzv. sběratelé jsou ochuzeni o to nejhezčí - radost ze sbírky. Já osobně se snažím sbírat jen autogramy těch lidí, kteří mne něčím zaujali - osobními vlastnostmi, statečností ve sportu, výzkumem kosmu nebo zajímavou prací. Nemusí to být mistr světa ani olympijský vítěz, pro mne to musí být osobnost! Musím mít radost ze svého snažení - sběratelství. Největší odměnou je pro mne poznání zajímavých

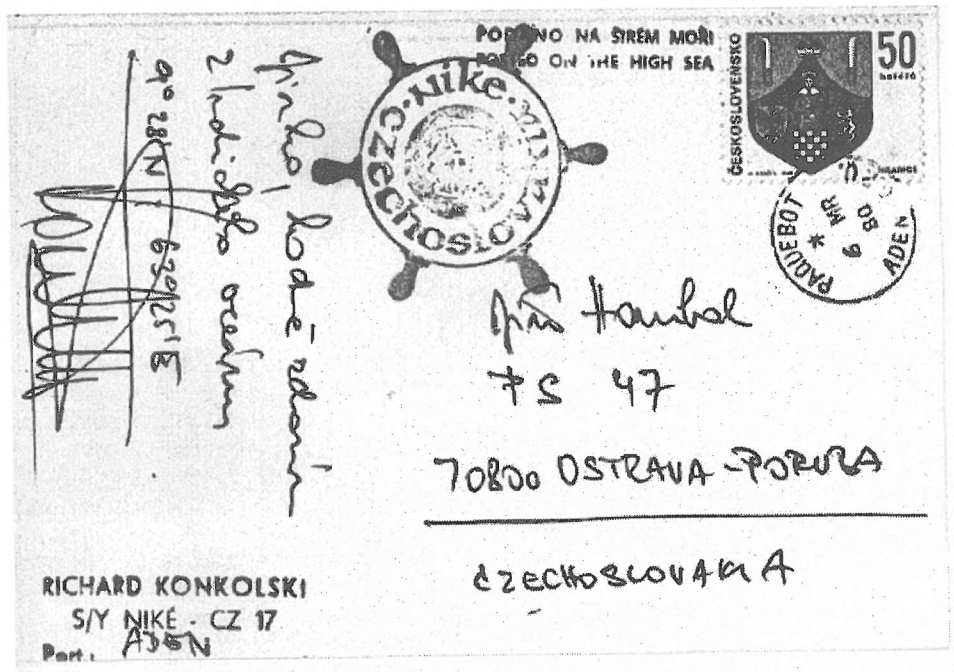
lidí ze všech oborů lidské činnosti, a k tomu všemu navázaná přátelství, kterých si nesmírně vážím. Jak už jsem se zmínil, byli to velikáni našeho kulturního života - Jan Werich, Karel Höger, Dana Medřická, Jiřina Šejbalová, Vlasta Fabiánová, Ladislav Pešek a mnoho dalších. Byli to také sportovci Pepa Bican, František Plánička, ale také Pepa Mikoláš a Franta Schmucker, Mirek Vlach, Josef Masopust a velký kamarád a sportovec Richard

Konkolski, náš slavný mořeplavec. Vážím si, samozřejmě, i sportovců z jiných zemí, jako Reinholda Messnera nebo Manuela Fangia, ale i mnoha dalších, včetně slavného fotbalisty Pelého. Ti všichni jsou v mé sbírce na předních místech. Nesmím ale zapomenout ani na další osobnosti - politiky. Vlastním mnoho autogramů prezidentů a předsedů vlád i králů z asijských zemí. Psal jsem si dlouhé roky s paní Hanou Benešovou, manželkou našeho pana prezidenta E. Beneše. S Oldřichem Černíkem jsem se setkával také často, a vždy bylo o čem hovořit! Velmi jsem si vážil politika šedesátých let Zdeňka Mlynáře. Také s ním jsem měl tu čest párkrát posedět. Nebo politik Fedor Gál ze Slovenska - vynikající člověk!

Ale jak už jsem se zmínil dříve, nemuseli to být jen známí lidé, abych jim věnoval svou pozornost. Například mistr hodinář Rudolf Vesecký, který po mnoho let udržoval pražský orloj v chodu. Byl to zážitek jít s ním po schodech do věže orloje a dívat se úplně obráceně, tedy dolů na lidi, co čekají, až udeří celá hodina. Jsou to krásné vzpomínky! Kdo znal hodináře Veseckého? Já ano a byla to pro mne velká čest. Nechal jsem si třeba podepsat poslední pražskou lampářku. Kdo ji znal? Nikdo, ale pro mne je to zajímavá osoba a také pražská rarita, která již není a nikdy nebude.

Znám sběratele, který je vzorem pro všechny, co něco sbírají. Je to Jaromír Cervenka, jinak pro mne a všechny naše kamarády prostě Merry - kamarád s velkým "K". Sbírá vše o Osvobozeném divadle, má desky do toho nejstaršího gramofonu s troubou. Je to zážitek u něj posedět a jen tak poslouchat, jak vypráví třeba o Hašlerovi nebo Werichovi, když k němu chodil na "džéz". Je to člověk, o jakých se říká kamarád na život a na smrt - takových dnes už moc není, ne.

To všechno prožívám, když se setkávám s lidmi, kteří mne zaujali, kteří něco znamenají, kteří něco udělali nebo dělají pro druhé a

třeba za to ani nic nechtějí. Je to ještě dnes možné? Ano, je, světe, div se! Víte, ono také posedět s panem Radovanem Lukavským, vynikajícím člověkem a hercem, to je tedy zážitek! Jeho slova, stejně jako přednes básní, pohladí snad každého na duši. Když jsem sedával s paní Medřickou v jejím pražském bytě na Vinohradech jenom tak u kávy, paní Dana v natáčkách a já vedle ní v křesle, bavili jsme se o všem možném - není už jenom to zážitek? U paní Šejbalové bylo těch návštěv dost. Vždy jsem si chtěl udělat nějakou fotografii, vždy odmítla. Až jednou řekla, že si mohu udělat tu fotografii na památku. Udělal jsem a paní Šejbalová za měsíc zemřela. Byl to osud nebo už to člověk cítí? Je to vzpomínka na celý život? Ano, je. U Jana Wericha ani nemluví. To byly tak krásné chvíle, které by zabraly hodiny vyprávění a mnoho stránek psaní.

Někdy se mne lidé ptají, kterých osobností si nejvíce vážím? Je jich mnoho a mnoho, ale přece mám pár těch nej... Jsou to Richard Konkolski, Jan Werich, Reinhold Messner a první člověk na měsíci Neil Armstrong. Je to málo? Je. Mám jich samozřejmě daleko více, ale když se ptáte?!

Do dnešních dnů jsem uspořádal celkem 86 výstav po celé naší dnešní i bývalé vlasti, včetně Bratřslavy a Prahy. Jsem rád, když mohu svoje sbírky ukázat těm, co se o podobný druh zábavy zajímají. Zúčastnil jsem se také mnoha a mnoha besed, rozhlasových i televizních pořadů. Bylo to moc fajn posedět s lidmi stejného ražení. Vyšlo i mnoho článků v novinách i v časopisech. Je to dobře nenechávat si vše pro sebe, ale podělit se o svou radost s těmi, kteří o to stojí.

V našem sběratelském oboru mně nejvíce vadí, když se podpisy kupují nebo prodávají. To je proti sběratelské etice. Je to můj názor a nikomu jej nevnučuji. Některé lidi nepřesvědčíte, že na svém koníčku nemůžete zbohatnout. Vždyť každý koníček něco stojí a ne málo! Stále opakuji, že jediným výsledkem či ziskem je krásná VZPOMÍNKA a krásné PŘÁTELSTVÍ! Nic více a nic méně...

Vzpomínám na dobu, kdy se mi na Václavském náměstí podepsal, někdy v roce 1986, člověk, na kartičku přidal i pár slov, ale někde nablízku byli lidé, kteří ho hlídali. Ano, byl to Václav Havel. Napadlo by někoho tenkrát v tu dobu, že se z něj vyklube budoucí prezident republiky? Vidíte, a to jsou právě ty začarované vzpomínky, jediná to ODMĚNA za všechno snažení. Jenom tak na okraj - ve své sbírce mám 3 900 autogramů. Není to vůbec podstatné... Velmi rád bych však toto všechno jednou napsal do nějaké publikace nebo knížky, ale vím, že to asi nebude tak brzy možné.

To Jiří Hanibal
Dost štěstí,
Shirley Temple-Black
1990

Shirley Templová-Blacková

Pam
Jiřímu Hanibalovi
v upomínku na naše
sbláznění
Jana Kovárka
20.1.72

Dana Medřická

Milý pane Hanibale
moc vás obdivuji za
vaši sběratelskou péči!
Diky!!
Váš
Ladislav Pešek
27. XI. 83

Ladislav Pešek

as Bellew

J. P. Belmondo

Jan Werich

To Jiří Hanibal
Every good wish, from
Ginger Rogers
1988

Ginger Rogersová

Mille amities
pour Hanibal
Jean Marais

Jean Marais

Jan
Charlie Chaplin

Charlie Chaplin

Pierre Brice

Pierre Brice

Bon Jiri Hanibal
amities
Louis de Funès
1970

Louis de Funés

Mariene Dietrichová

Mariene Dietrichová

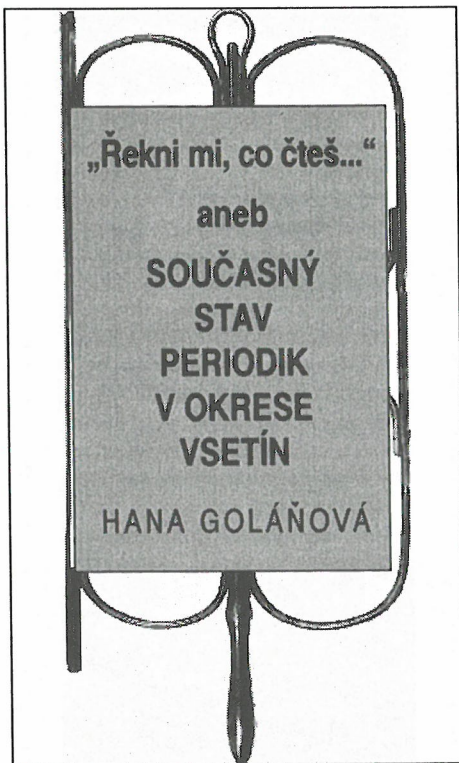
For Jiří Hanibal
Katharine Hepburnová

Katharine Hepburnová

Jiří Voskovec

Jiří Voskovec

a meji se tu ověř
Jan Werich

Nepochybuji o tom, že téměř každý občan ve věku, kdy se již noviny stávají automatickým doplňkem denního režimu, nejednou sáhl po místním tisku se slovy: „Co tam zase píšou, koho tam zase pomlouvají ...“ A tak podobně. Jenomže, abychom mohli po některých místních novinách či jiném informačním zdroji sáhnout, musíme předně znát, jako správný zákazník, chceme-li se chovat tržně, jak je dnes módní říkat, co se v tomto směru nabízí a jakou lze očekávat kvalitu. Na značkové zboží narazíte v této „branži“ jen náhodou. Především proto, že jeho mírou není kvalita materiálu, ale úroveň, která se nachází někde v duchovní sféře a tu má položenu každý někde jinde. Je skutečně nesnadné zavděčit se všem, ale myslím, že je docela snadné klesnout pod hranici. Obyčejní lidé ani pořádně nevědí, které noviny čtou, jak poznamenal šéfredaktor Valašských novin Roman Švidrných. Podle výzkumu pražské agentury STEM/MARK - GfK čte Valašské noviny asi 55 tis. čtenářů. Toto číslo je i dle mínění šéfredaktora novin výrazně nadsazené, vždyť náklad Valašských novin je pouze 6 tisíc. Je smutné, že lidé mnohdy opravdu nevědí, který tisk čtou, ale přičítáme to na vrub třeba neinformovanosti. Mimo jiné i z tohoto důvodu vznikl výzkum periodik, vycházejících v okrese Vsetín.¹⁾ A tak mně dovolte, abych se o několik zajímavostí s vámi podělila.

Naše první zastavení bude mířit k regionálním novinám nejčtenějším, a zároveň také nejdiskutovanějším, k **Našemu Valašsku**. Je pravda, že si snad lidově řečeno „každý druhý Valach“ kupuje Naše Valašsko, vždyť jeho náklad dosahuje z oblastních novin podobného zaměření zdaleka nejvyšší hodnoty. Ale položme si otázku. Proč je Naše Valašsko tak populární, když jeho úroveň se v současné době „vyšplhala“ na stupeň celostátního Blesku, za což si od čtenářů jiné kategorie vysloužilo příznačné označení „Valašský blesk“. Zdá se, že mnoho občanů je kupuje jaksi ze stereotypu. Navazují takto na dobu minulou, kdy vycházelo pouze Nové Valašsko a ne dvoje dceřinné noviny.²⁾ Možná že některým lidem opravdu stačí nekomplikovaný styl, černá kronika a bulvární titulky, které někdy naplňují i úvodní stranu, např.: „*Než si zakouřil, tak se nadřel*“, „*Matka pišla, děti hladověly*“, „*Kouření způsobilo smrt krávy*“ ap.³⁾ Také „Počteničko“ s dívkou týdně by chtělo zrenovovat nebo zcela změnit. To, co noviny čtenáři nabízejí už víc než dva roky, zcela jistě ztrácí na půvabu. A co strana „Zavzpomínejte si s námi“? Také tupě zíráte na fotky, které vám nic neříkají? A proč nepopsat dva listy sportem? Vždyť jistě každého „pořádného Valacha“ musí zajímat úspěchy vsetínské hokeje. Kultura se jaksi z povinnosti krčí na jedné straně, ono se asi na Vsetínsku nic neděje. **Valašské noviny**, vycházející rovněž ve Vsetíně, si na ose kvality stojí lépe. Nekladou si za cíl vychrlit na čtenáře jen spoustu nepodložených informací, dokáží se, na rozdíl od Našeho Valašska, nad leccím zamyslet, přináší kvalitní humor, mnoho zajímavostí z nejrůznějších oborů a jsou rozhodně aktuálnější. Kdybychom však některým z regionálních novin měli dát nejlepší známku, nebyly by to Valašské noviny, ale možná nečekaně **Spektrum Rožnovska**. Spektrum Rožnovska je sice tisk, který se orientuje jen na problémy města Rožnova a okolí, ale přesto je tady znát profesionalita, praxe i znalosti. Velmi zajímavé jsou především rubriky určené publicistice a kultuře. Ve většině novin nacházíme krátké zprávy se záměrem informovat či bavit, avšak Spektrum jde dál. Nesnaží se jen poukázat na problémy, mnohdy naznačuje jejich řešení, také zprávy mají hloubku. Kulturní aktuality nabízejí informace z různých oblastí, nechybí ani rozhovory s významnými postavami kulturního odvětví, reportáže z akcí, recenze, v neposlední řadě seznámení se zajímavými knihami. Bez povšimnutí by neměl zůstat ani valašskomeziříčský **Obelisk**. Pozornost je, také jako v případě Spektra, soustředěna jen na město, tentokrát Valašské Meziříčí, ale přináší zajímavé komentáře. Zcela výjimečným doplňkem je v Obelisku publikovaný „Koutek mladých autorů“, který v jiném oblastním periodiku nenajdete. Mladí lidé se mohou poprvé veřejně předvést se svými básněmi, povídkami, fejetony či reportážemi, což je jedinečná příležitost a skutečně ve sdělovacích prostředcích schází. Zamysleme se nad jedním takovýmto příspěvkem s názvem Protestují:

„Můj otec je pivař. Denně urazí nejmíň čtyři, když se zadarí, většinou v pátek a v sobotu, osm až deset. Zrzavou vodu si rád ochutí ještě kořalkou... Když to nezvládne, většinou v pá-

tek a sobotu, bije matku, dřív i mě a bráchu, ale dneska už se neodvází... Je mi 21 a kouřím trávu. Už čtyři roky... Dřív jsem ji dostával od kámošů, poslední dva roky jsem si ji vypěstoval. Nikdy jsem za ni neplatil, nikdy ji neprodával... Pivo nepiju vůbec, kořalku výjimečně... Tvrdé drogy mě nelákají, neměl jsem potřebu je zkusit, i když jsem mohl... Podle rozhodnutí našeho Parlamentu jsem zločinec, překračuju zákon. Můj fotr bude spofádaný občan, i když si na zádech potáhne sud piva pro vlastní potřebu. Asi bych se měl naučit chlastat...“⁴⁾

Lidé se odedávna rádi baví a také vy, mám pocit, jste si jistě nejednou zalistovali ve stránkách místního **Vyškeřáku**. Vyhovuje-li vám tento typ lidového, často košilatého humoru, to ponechám na vás. Nejprve vycházel jako doplněk Nového Valašska, později Našeho Valašska. Po té, co ho přestalo vydávat Naše Valašsko, Vyškeřák se osamostatnil a začal vycházet v Rožnově. Příspěvky kdysi bývaly psány valašským nářečím, ale to dnes s měnící se dobou kamsi mizí. Uvedme alespoň jeden vtip z lidové tvořivosti:

„Plynový sporák je výborná věc“, pochvaluje si tetina z vesnice, když jim zavedli plyn. „Představte si, před týdnem jsem ho zapálila a ještě hoří!“⁵⁾

Podíváme-li se do zájmové sféry, najdeme něco, co zaujme svým obsahem a dosahem v celé republice, jde o **Rómské listy**. Tento časopis vydává nejen pro naše rómské společenství Občanské sdružení Rómů ČR pod vedením Petra Tulii. Rómové se tak konečně na stránkách valašskomeziříčského časopisu mohou dočíst o svých problémech, rozvíjet svoji kulturu, jazyk, protože mnohé články vycházejí v rómštině, doplněny českým překladem. Podobné časopisy by neměli číst jen Rómové, ale také bílí, „gadžové“, aby už obě strany konečně pochopily, že neexistuje jiná cesta než cesta vzájemného soužití. Ve šlépějích Rómských listů jde dětský rómský časopis **Kereka**. Jedná se o obrázkový časopis určený sice dětem, ale ne výhradně. Na jeho stranách najdeme mnoho aktualit z rómského světa, části, které se snaží vzdělávat v rómských dějinách, naučit Rómy orientovat se v praktických problémech. Kromě toho využívá pozitivních rómských vzorů, aby Rómům nastínil cestu a poradil mladým, jak se prosadit. Kereka chce Rómy také bavit a přináší básně napsané dětskou rukou třeba ve zvláštní škole:

„Řikáš, že miluješ slunce, ale, když svítí, tak skrýváš svou tvář. Řikáš, že miluješ dešť, ale, když prší, tak otvíráš deštník. Řikáš, že miluješ vítr, ale, když fouká, tak zavíráš okno ...“⁶⁾

Vy, kteří jste pracovali nebo pracujete v některém ze závodních podniků, jistě víte, že i takovéto instituce si čas od času vydávají nějaké podnikové noviny. Před rokem 1989 to byla stranická povinnost, která zajišťovala vycházení takového tisku, dnes vznikají jen z čisté potřeby nových společností. Z doby minulé přetrvával jen **Valašský chemik**, noviny akciové společnosti DEZA, který se tváří ze všech nejlíp.

Nejen, že tváří, on takový skutečně je, protože nemá téměř komu konkurovat. Existuje pouze druhé pořadí, a tím je **Věstník** akciové společnosti Tesla Sezam. Ostatní závodní noviny se zánikem svých institucí rovněž zmizely, což platí i o vsetínském Zbrojovákovi či Elektromotoru.

Mnohým se dostávají do rukou nejrůznější městské zpravodaje. Pochopitelně také ty mají rozdílnou úroveň a zaměření. V městských zpravodajích najdete kromě tradičního, zejména kulturního, infoservisu, také zajímavosti z různých oblastí veřejného života, někdy historie, vzpomínky na významné rodáky, reportáže z kulturních akcí, sport ap. **Zpravodaj města Vsetína** je klasickým dokladem nevyhraněného informátora, který pravidelně vydává MÚ Vsetín. Občané města se na jeho stránkách bohužel často jen letmo dozvídají zprávy o činnosti městského zastupitelstva či problémech města. V tomto směru byly lepší někdejší Vsetínské noviny, které se přednostně orientovaly na problémy města, avšak s obnovením Zpravodaje už nevycházejí.⁷⁾ Zamysleme se společně se zářijovým Zpravodajem města Vsetína nad "marketovou" invazi v souvislosti s nedávným otevřením supermarketu Mana ve Vsetíně. Nejen že supermarkety ničí drobné nezávislé obchodníky, ale:

"Především jsou projevem zvlášť destruktivního způsobu uspokojování lidských potřeb. I když ve své nabýskané formě chtějí vzbudit zdání svobody výběru, v mnoha ohledech svobodu výrazně omezují... Aby zajistily uniformitu nabízeného zboží, určují dodavatelům a odběratelům zboží podmínky, za nichž budou vyrábět... Určují jim, jaké výrobky budou odebírat a kdy je budou odebírat..."⁸⁾

S ukončením činnosti Okresního kulturního střediska se ztratil z trhu periodik kvalitní kulturní informátor a ten okresnímu městu skutečně chybí. Kulturněji zaměřeným městským zpravodajem jsou valašskomeziříčské **Šipinky**. Z okresních zpravodajů dosahují nejvyšší úroveň možná také proto, že si Valašské Meziříčí zvlášť vydává svoje noviny (Obelisk), kde máme možnost nahlédnout pod pokličku některých politických problémů, a městskému úřadu zároveň vychází vlastní informátor se zprávami ze zastupitelstva a městské rady. Díky tomu si může Valašské Meziříčí vydávat zpravodaj, který se do jisté míry přednostně věnuje kultuře a zájmovým sférám. Z městských zpravodajů se jako nejchudší jeví rožnovský **KAM** (kam za kulturou), zredukovaný pouze na infoservis.⁹⁾

Ani kulturní instituce nezůstávají většinou pozadu, a tak svoji kulturnost mohou potvrdit vlastní produkcí periodik. Okresnímu vlastivědnému muzeu Vsetín vycházel do r. 1997 jediný odborný časopis v okrese, ale bohužel i ten se změnou vedení přestal existovat. Ve Zpravodaji Okres. vlastivěd. muzea Vsetín se o mnoho zajímavého mohli obohatit a nejednu esej si mohli přečíst příznivci historie, národopisu a folklóru, umění a zároveň přírodovědných oborů. Vlastivědné muzeum v té době také nabízel velmi příjemný popularizovaný muzejník s názvem Kustod. Rovněž Kustod přinášel mnoho nového z kulturně historických sfér a snažil se čtenáře zároveň bavit, např. pravidelnými

testy. Jakýmsi velice volným populárně zaměřeným pokračovatelem obou periodik by měl být časopis **Valašsko - vlastivědná revue**, který právě držíte v ruce. Valašské muzeum v přírodě si již dlouho vydává **Kalendář Valašského roku**. Svou povahou se jedná spíše o informátor, který jen okrajově doplňuje články k zamýšleným kulturním akcím "rožnovského skanzenu".

Také církevní stánky, kam se chodí mnozí povznést od hmotného světa, zapomenout na bolest nebo jen tiše spočinout, si často vydávají své občasníky. Některé církevní věstníky slouží jen jako informační leták příslušné farnosti, ale i tehdy jsou jeho stránky doplněny o postřehy z duchovní sféry, myšlenky církevních autorit, až po obyčejné rady pro všední den. Za všechny vyberme alespoň některé. Aktivnější je v tomto směru římskokatolická církev, třebaže je Valašsko místem s protestantskou tradicí. Z českobratrské evangelické církve vychází církevní zpravodaj snad jen vsetínskému Hornímu sboru. Ukázkovým tiskem z římskokatolického prostředí je vsetínská **Farní rodina** Panny Marie Nanebevzaté. I nezavěšeného čtenáře jistě zaujme článek o misionářském působení otce Mariana v africkém Zairu, úvahy nad smyslem lidského konání, možná vás upoutají i jemně básně psané rukou mladistvých či novinky z křesťanské literatury. Snad ještě kvalitnější než Farní rodina je **Kateřinka** Římskokatolické farnosti sv. Petra a Pavla v Kelči, kde najdeme také části určené pro dětský úsměv. Rovněž starší si na jeho stránkách odpovědi na nejednu otázku. Přečteme si část modlitby sv. Františka, je to posláni nejen pro dnešní den:

"Pane, ...

Pomoz mi, abych netoužil po útěše, ale těšil, netoužil po porozumění, ale rozuměl, po lásce, ale miloval.

Vždyť ten, kdo dává, dostane, kdo odpouští, tomu je odpuštěno, kdo umírá, vstane k životu. Amen. "¹⁰⁾

Horké novinky se nešíří světem jen pomocí novin. Už byla řeč o nejrůznějších zpravodajích a právě tato forma nejvíce vyhovuje vesnicím, které tak dávají na vědomost svým občanům vše potřebné. V okrese Vsetín vychází obcím asi 34 obecních zpravodajů. Což není rozhodně málo, a tak tento pro některé možná zapadlý kout naší vlasti rozhodně nezaostává. Tyto zpravodaje se sobě často velmi podobají. Ale v každém případě je dobře, že vycházejí, neboť tak obohacují nejen kulturu vesnice, ale zároveň informují o její činnosti. Zpravodaje většinou odvozují svůj název od názvu obce, takže se můžete setkat např. s Ratibořským, Karlovským zpravodajem, se Střelňanem ap. O čem se asi v takovémto obecním informátoru dočtete? Většina z nich přirozeně řeší problémy v obci, podávají zprávy z jednání obecního zastupitelstva. V tuto chvíli není možné nepromluvit o jedné zajímavosti objevené na stránkách Karolinského zpravodaje. Proto, aby lidé v obci měli přehled, byla ve zpravodaji otiskována tabulka, zaznamenávající docházku poslanců do obecního zastupitelstva. Každý z nás

by jistě rád viděl podobný doklad z Poslanecké sněmovny ČR. V informátorech tohoto typu najdete také pozvánky na kulturní, sportovní či netradiční akce obcí (např. závody v sečení kosou - Hošťálková), činnost zájmových organizací, společenskou kroniku, zajímavosti z nejrůznějších oborů a často rady k praktické činnosti. Přes uniformitu obecních zpravodajů můžeme vystopovat několik skutečně dobrých nebo těch, které z řady vystupují. Zvláštní místo zaujímají **Zašovské** a **Zuberské noviny**, mající spíše, jak název napovídá, charakter novin, rovněž grafickou úpravou a celkovou úrovní se od ostatních liší. Ke skupině informátorů novinově orientovaných bych zařadila také **Zpravodaj Valašské Polanky**, na jehož úpravě se podílí profesionální novinář Jan Filgas. Dá se říci, že opravdu všestranně pečuje o své občany. Zajímavým periodikem je literárně upravený **Halenkovský zpravodaj**, jehož příjemná beletrizace a občasně citáty skutečně ožívají a činí tak obvykle strohé informátora lákavějším. Některé vsi zpravodaj jednoduše nepotřebují, neboť si zřídily obecní televizi (Hutisko - Solanec, Prostřední Bečva).¹¹⁾

A závěrem se podívejme do kuchyně nejmłodších. Zatím ještě sedí v lavicích, ale sami už občas píšou a vydávají si pro rozptýlení sebe i svých spolužáků rozmanité školní časopisy či noviny. Možná právě tady jsou počátky jejich kariéry. Občasník z školního prostředí je v okrese poměrně hodně. Ani školy v obcích nezůstávají pozadu a rovněž zvláštní školy si vydávají své školní časopisy. Pro lepší přehlednost bych se zaměřila jen na město Vsetín. Ze 6 základních škol hned ve čtyřech pravidelně vychází školní nebo třídní časopis. Ostatní si také něco podobného vydávali, ale s odchodem žáků bohužel zanikl, což je klasický problém u tohoto druhu periodik. Kdybyste šli do ZŠ Sychrov, najdete tam **Bombu**. Ne, že by chtěl tuto ZŠ ohrozit nějaký anarchista, tak se zkrátka nazývá jejich školní časopis a vězte, že bombou skutečně je. Objevíte tam zajímavé povídky, aktuality, básničky, písničky, testy, rébusy, prostě vše, co zajímá mladého člověka a třeba rozesměje i vás. Dobře se vede i trávnickému **Životu v Trávě** a **Třesku** ze ZŠ Ohrada. A jako pozornost školy dostane každý žák ZŠ Vsetín - Rokytnice ke svému vysvědčení ještě **Školní zpravodaj**, aby se mohli jeho rodiče dozvědět o úspěších vzdělávacího zařízení, kam posílají své dítě. Přesuneme-li se do školství středního stupně, narazíme na dvě zajímavé aktivity středoškoláků. Studenti Soukromé střední podnikatelské školy Vsetín si po vzoru týdeníků zavedli **Školní noviny** (čtvrtletní). Na první místo bych ale postavila **Viru** Střední průmyslové školy Vsetín, který není zaměřen jen na tematiku počítačů, jak by snad mohl napovídat titul. Tento beletrizovaný časopis řeší všechny problémy mladého člověka, který tápe v novém světě dospělých a cítí se zejména po stránce citové v něm beznadějně ztracen. Čtenáře zaujmou především pasáže s vlastní tvorbou žáků, ať už se jedná o povídky, fejetony či básně. Všemi těmito útvary se jako nit táhne ústřední téma mladých - tematika lásky, ale ani toto zdánlivě opakovaní se na originalitě mnoho neubírá. A tak toto „početníčko“ může být krásným exkursem pro všechny, kterým je o něco a nebo o mnoho víc.

" Proč je osud,
proč je čas,
proč je to všechno v nás,
proč smutek je hutný

...
proč takhle na této planetě žijem,
proč na sebe jak zvířata vyjem
proč, je to zapotřebí,
aby jsme mezi sebou byli jako mezi zvířfi." ¹²⁾

Závěrem bych chtěla poděkovat všem, kteří
mně k této práci poskytli potřebné informace.

POZNÁMKY:

¹⁾ Tento výzkum probíhal v červnu až září 1998
z podnětu Okresního vlastivědného muzea Vse-
tín. Byla do něj zahrnuta jak periodika vycháze-
jící v současné době, tak ta, která se vydávala
po r. 1990, ale z nejrůznějších důvodů zanikla.

²⁾ V letech 1960 - 1993 vycházel tento týdeník
pod názvem Nové Valašsko. V r. 1993 se novi-
ny rozdělily, a vzniklo Naše Valašsko a Region
Valašsko. Region Valašsko byl posléze přejme-
nován na Valašské noviny, které ovšem i nadá-
le vydává opavský Region a jsou víceméně jeho
odnoží.

³⁾ Naše Valašsko, 1998, roč. VI., č. 28, č. 30,
č. 31, 1. s.,

⁴⁾ Obelisk, 1998, roč. VI., č. 5, s. 7

⁵⁾ Vyšekeřák, 1998, č. 4., s. 8 - 9 / Podobné
periodikum jako Vyšekeřák byl humoristický ča-
sopis Potmělůch, avšak jeho existence trvala jen
krátce v letech 1991 - 1993.

⁶⁾ Kereka, 1998, roč. I., č. 3., s. 5, Denisa
Peštová, ZvS Kralupy n.Vltavou

⁷⁾ Zpravodaj ve Vsetíně vycházel v letech 1980
- 1990. V roce 1991 byl přechodně nahrazen
Vsetínskými novinami. Roku 1997 ho vystřídal
současný Zpravodaj města Vsetína.

⁸⁾ Zpravodaj města Vsetína, 1998, r.1, č. 8, s.
12

⁹⁾ Možná proto, že v Rožnově vycházejí kva-
litní noviny, které vše nahrazují. Svůj zpravodaj
má samozřejmě také město Kelč (kvalitní) a
nejmladší město ve vsetínském okrese Karolin-
ka (městem od 1. 6. 1998).

¹⁰⁾ Farní periodika si vydávají také římskoka-
tolicke farnosti ve Valašském Meziříčí (Život far-
nosti) a na Hovězí (Farní věstník).

¹¹⁾ Mezi obecní zpravodaje s dobrou úrovní
patří např. Zpravodaj obce Horní Bečva, Valaš-
skobystřický zpravodaj, Francovo-lhotský zpra-
vodaj, Liptálský aj. Obecní zpravodaje jsou bo-
hužel distribuovány jen v rámci obce jako větši-
na periodik zájmových organizací nebo podni-
ků.

¹²⁾ Virus, 1997, roč. 1., č. 2, s. 12 / Když už
jsme v prostředí školy, bylo by dobré připome-
nout zpravodaj vsetínského vzdělávacího cen-
tra Alcedo se stejným názvem, který se snaží
informovat o mimoškolních aktivitách pro děti,
nabízí vzdělávací programy, kurzy pro školáky a
učitele, stáže pro studenty, typy na mimoškolní
činnost.

“Od ogarů po staříčky”

(nabídka nové publikace)

Nový stejnojmenný sborník s celovalešskou územní působností (rozsah I. a 2. dílu - každý 76 stran, od 3. dílu 88 stran, brožura, formát A5) je projektem, který předpokládá více pokračování (cca 30 dílů). Záměrem je ročně vydat 4 díly sborníku (zpravidla jako dvojčísla). Počinaje 3. dílem bude zlepšena i grafická úprava sborníku - bude vybaven národopisnými fotografiemi, zejména starými a staršími, ale i ukázkami z děl valašských malířů, kreslířů, grafiků, sochařů, řezbářů apod. Projekt byl zahájen na počátku roku 1998, 1. a 2. díl sborníku byly vydány v měsíci červnu. Vydání 3. a 4. dílu (dvojčíslo) je plánováno na měsíc říjen 1998. Ukončení projektu se předpokládá asi v roce 2005.

Časopisecká a knižní literatura, publikovaná v období od roku 1890 do roku 1960 ve valašském nářečí, roztroušená v mnoha titulech, je již mnoho desetiletí obecně nedostupnou pro čtenářskou veřejnost. Leží bez obecného využití v archivech, muzeích, regionálních odděleních okresních knihoven, v univerzitních a státních vědeckých knihovnách. Projekt si klade za cíl učinit takto uložené nářeční bohatství Valaška obecně dostupným a poukázat na regionální jedinečnost odumírajícího valašského dialektu. Výhodou projektu je oslovení obyvatel celého Valaška a umožnění poznávat odlišnosti jednotlivých částí jinak jednotného regionu, apelace na mravní, duchovní a kulturní hodnoty starých Valachů, jejich vztah k přírodě, rodnému kraji, domovu a vlasti. Nevýhodami projektu jsou náročnost při opatřování podkladů, překonávání bariéry vytrácejícího se regionálního čtení a seberealizace obyvatel Valaška v regionální kultuře, partiální zájem o daný druh literatury a tudíž i menší komerční atraktivnost, respektive návratnost prostředků a úsilí vložených do projektu. Jedinečnost projektu je ve zpřístupnění nářečního literárního fondu Valaška širokému okruhu čtenářů v regionu i mimo něj se zvláštním důrazem na mladé generace, jejichž regionální identita byla již mnoha vlivy setřena a tento proces se dále prohlubuje.

Sborník se týká nás, Valachů, našeho Valaška - oblastí přírodně nesmírně krásné a kulturně velmi bohaté. Literární látka zasahuje celé území Valaška, na němž se nachází cca 250 obcí a měst a zahrnuje několik okresů - Vsetín, Zlín, Kroměříž, Nový Jičín a Frýdek - Místek. Záměrem je literárně zobrazit celé Valaško, nejen jeho některé části. I když je Valaško regionálním celkem, je ve svých jednotlivých částech odlišné v lidových kulturních projevech od částí jiných. Ve sborníku se obyvatelé různých částí Valaška dovedí o lidových kulturních projevech, které se zrodily v jiných částech. Celovalešské regionální sborníky přestaly vycházet zhruba v polovině tohoto století. Od té doby se také počíná vytrácet vědomí celoregionální valašské pospolitosti, kulturní identita Valaška jako celku i jeho jednotlivých částí rovněž. Valaško je povětšinou pak zužováno jen na dnešní správní okres Vsetín.

Sborník je složen z příspěvků (cca 17 v jednom dílu) valašských spisovatelů, básníků, etnografů, folkloristů, dále pak lidových spisova-

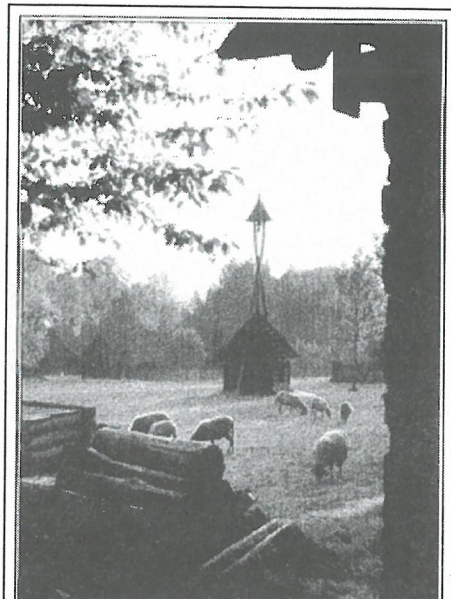

OD OGARŮ. PO STAŘÍČKY - 1

telů, básníků, vypravěčů, kronikářů i prostých Valachů, od nichž byly převzaty. Příspěvky vycházejí z knižních titulů a regionálních sborníků a časopisů, které byly publikovány od konce minulého století do 60. let tohoto století (např. Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí, Naše Valaško, Valaško, Dolina Urgatina, Dědina pod Beskydem, Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka, Podřevnicko, Zprávy muzeí na Valašku apod.). Za příspěvky autorů následuje stručný medailón o jejich životě a díle, pokud se takový podklad dal zjistit. U některých jsou připojeny jejich vzpomínky na dětství, rodinu, život, přátele, názory na svět a život i na rodné Valaško, které nesmírně milovali. Čtenáři se tak mohou, kromě zajímavého obsahu a city k domovu a rodnému kraji probouzejících příspěvků, seznámit s osobnostmi Valaška, které třeba vůbec neznali, případně znali jen některá jejich jména či díla. O mnohých lidových spolupracovnících dřívějších regionálních periodik se mohou jejich spoluobčané z jednotlivých valašských dědin dovědět z našeho sborníku. Kdo to vůbec byl, co napsal, něco o jejich životním osudu apod. Někteří dosud neznámí lidoví valašští spisovatelé a básníci vystoupí také na veřejnou scénu poprvé, neboť jejich tvorba, která nebyla dosud publikována, byla na valašských dědinách teprve nyní vypátrána a bude se po ní pátrat dále.

Dominantním rysem sborníku je jeho jazyk. Je psán (až na některé výjimky) valašským nářečím ve variantách, jaké se používaly v různých nářečových okrscích Valaška (Vsacko, Valašskomeziříčsko, Rožnovsko, Frenštátsko, část Novojičínska, část Frýdeckomístecka, Karlovicko, povodí Senice, Valašskokloboucko, Brumovsko, Vizovicko, Podřevnicko a další) i v jednotlivých valašských obcích.

Příspěvky v jednotlivých dílech sborníku svým obsahem představují a oživují obrazy starého Valaška (způsob hospodaření, těžkou obživu, vztah k přírodě, domovu, rodnému kraji, pospolitost Valachů, jejich povahu, pestrou paletu lidových kulturních projevů, zvyků, obyčejů, ale i hodně radosti, veselosti, žertů a humoru) v dobách od poloviny minulého století (např. povídky U Křupalů, Vlk Krampotů, aj.), zhruba do polo-

OD OGARŮ. PO STAŘÍČKY - 2

viny tohoto století. Zahrnují všechny generace Valachů, čemuž napovídá název sborníku „Od ogarů po staříčky“. Tento název by mohl bez bližšího vysvětlení názor na obsah sborníku zužovat. Jsou však zobrazováni všichni - jak ogárci a ogáři, tak i cérečky, cérky, naši rodiče, staříčci, dědáčci, stařenky, baběnky, strýčci, tetičky, sousedi i svérázná a typická figurky již minulých dob valašských dědin. Takže, nebude to „enom o ogaroch, z kerých sa po rokoch trmácání, zvěča těžkým životem, ale přecaj enom takéj moc razů ze ščúfením aj smíchem, stali chlapi a po jakýchsi rokoch staříčci“.

Sborník by měl být kromě regionálního kulturního obohacení obyvatel Valaška také apelací na mravní a duchovní hodnoty starých Valachů a přispěním k dalšímu regionálnímu probouzení, vlastenectví a národní hrdosti. Měl by být rovněž duchovním postojem k životnímu způsobu založenému na konzumu, bezohlednému vztahu k přírodě a jejímu ničení, ale též k importu kulturních produktů nevalné hodnoty či přímo škodlivých (násilí, narušování mravnosti, vulgárnost, primitivnost apod.), ubíjejících skutečné duchovní a kulturní hodnoty. Máme zato, že kultura země a národa se vytváří nejen v centrech, ale především v regionech a místech. Proto ten akcent na regionální tvorbu a kulturní hodnoty.

Distribuce sborníku byla zahájena do všech středisek Valaška - Vsetína, Valašského Meziříčí, Rožnova p. Radh., Frenštátu p. Radh., Štamberku, Kelče, Bystřice pod Hostýnem, Zlína, Vizovic, Brumova, Valašských Klobouk, ale i na Hornolidečsko, do obcí v povodí Vsetínských Bečvy, do obcí v povodí Rožnovské Bečvy a do všech ostatních obcí Valaška, které o to projeví zájem. Nabídku na odběr sborníku písemně obdržely všechny valašské obce a města, knihkupci, knihovny, školy, muzea, kulturní památníky, občanská sdružení, umělci, lidové soubory, hudby, pěvecké sbory, spolky, sdružení mládeže a dětí, domovy důchodců apod., pokud byly k dispozici jejich adresy. Jejich zjištění na celém Valašku je však problémem.

Autorem (pořadatelem) sborníku je Petr Halenkovský, vydavatelem Marie Korabíková ze Vsetína.

Vážený příteli,

představuji si (vždy, když slyším nebo použiji toto slovo, tak mi v uších zní Lennonovo Imagine), představuji si, jak urovnáváš svůj zamilovaný koutek francouzské literatury a žárlivým okem bedlivě měříš každého blížícího se zájemce, zda můžeš vydat poklady Tebou strážené.

Když jsem Ti naposledy telefonoval, nepodařilo se mi Tě sice zastihnout, ale hovořil jsem s Honzou, který mne informoval o brzkém stěhování knihkupectví do rozlehlejších prostor a dokonce o uvažované galerii. Držím palce a lituji, že u toho nebudu. Moc se těším, až to vše uvidím...

Jsem tady (t.č. v Chicagu) v takové - dá-li se to tak říci - komunikační opuštenosti, protože nemám s kým rozebrat nakupené pocity. V podstatě si psaním tohoto dopisu přes oceán urovnávám svoje myšlenky a jsem v tuto chvíli docela zvědav, k čemu dospějí na konci.

Svého času jsem napsal Esej o domu (o vztahu člověka a jeho domu v kontextu současné evropské politiky) a snad díky tomu, že mně toto téma není cizí, jsem vnímal rozpory obsažené ve vztahu prostého Američana k jeho obydlí, k jeho domu. Prostor tohoto tématu mi v Americe otevřel nesoulad mezi konstrukcí a jeho vzhledem - tedy jeho tvář. Jeho tvář předstírá, jako by byla něčím jiným, než ve skutečnosti je. Nejvíce informací nám poskytne řez stěnou tohoto domu, nikoliv nepodobný tomu, který bychom ostrým nožem vedli hamburgerem, snad nejtýpičtější složkou americké kuchyně. Základní dřevotřískovou stěnu se zpevňujícími profilovými nosníky následuje tepelně izolační vrstva, kterou zakryje překližková stěna. Nátěr je možná pro oko tím, co pro chuť kečup. Uvnitř člení prostor sádkartonové příčky, jejichž zvuková propustnost činí intimní život věci veřejnou. Venkovní strana je obkládána různě tvarovanými umělohmotnými, plechovými nebo méně často alespoň lisotřískovými lištami, které mají imitovat skutečné dřevo. U domů hlásících se o třídu výš je překrytí tvořeno pomocí uzoučkého panelu červených cihel či kamene, což má pocitově předstírat pevnou zeď. Tento zdánlivě drobný podvod je při bližším pohledu snadno odhalitelný a výsledkem je pocit, že se člověk, a já jsem nebyl výjimkou, cítí tak trochu oklamán. Je to něco jako zařívací potíže po pozření „hambáče“, který proložen rajčaty a zelenými listy byl přece na první pohled něčím tak lákavým.

Tento základní konstrukční plán domu průměrného Američana je použit jako kostky lega pro výstavbu domů několika základních architektonických variací. Montážní jednoduchost a cenová dostupnost jsou rozhodující. Většinou je jeden typ domu s malými odlišnostmi použit pro celou čtvrť - tady označenou jako village; původní význam tohoto pojmu též odkazuje k něčemu jinému, než vidíme ve skutečnosti.

Zmíněná nevolnost může být rychle zaježněná třeba plechovkou Milwaukee best (v Americe je všechno best nebo great atd.), pokud se ale dům chová uměřeně k použitému stavebnímu materiálu. Skutečný otřes pro vycvičené oko Evropana vyrostlého mezi kulturními památkami nastává, když se dům začne honosit velkolepými vstupy často hlídanými dvojicí gypsových lvů nebo k nebi se pnoucími štíty (dokonce vížkami jako u šlechtického sídla) či jinými pozoruhodnostmi, jejichž rejstřík je zřejmě nevyčerpatelný. Tehdy vyznívá poměr konstrukčního materiálu a podoby domu obzvlášť žalostně. Kolikrát jsem nevěřicně zíral a ptal se sám sebe, jestli je něco takového vůbec možné. Copak to ti lidé nevnímají? O co vlastně jde?

Rozporné informace se mi začaly ujasňovat, když jsem si uvědomil, k čemu tato architektura odkazuje, kam míří; totiž k anglickému venkovskému domu 19. století a jedné z jeho inspirací - anglickému lidovému vesnickému domu. (Celá situace se opakuje, a to je příznačně potvrzující, pokud se dům hlásí k architektonickému dědictví přistěhovalců z jiných zemí.) Venkovský dům se zahradou viktoriánské doby evokuje pocity domova a s ním spojenou synonymitu jistoty, bezpečí; šlehačící plameny v krbu probouzí atavismy kruhu táborového ohně... Jednota domu a zahrady, která přechází v krajinařsky komponovaný park ane-

bo volnou krajinu, je rys v dnešní době zvláště sympatický a vybízí k zamyšlení. Celé uspořádání vzbuzuje pocit uměleckého díla, tedy klimatu pro život naprosto nezbytného a dnes možná až bolestně postrádaného. Američané pečují pouze o trávník před svým domem, jako by oživovali vzpomínku života na venkově.

Domnívám se, že nastíněná situace sama o sobě nabízí myšlenku o jisté manipulaci s vědomím prostého Američana, kterou on sám naprosto nevnímá. Jeho dům by v něm měl vyvolávat pocity domova a s ním spojené asociace, ale děje se tak prostředky neadekvátními, které odporují samy sobě. Jestliže je dům jednou z viditelných stránek jistého rozměru utváření průměrného Američana, pak svědčí o zkraslených vjemech neodpovídajících skutečnosti anebo - proč to neříci přímo - lži. Ta je součástí velkého amerického mýtu a má mj. prosté Američany přesvědčit, že jsou v této zemi opravdu doma, ale především, že domov si lze - jako cokoliv jiného - koupit.

Utváření prostého vědomí a zkušenosti Američana se vztahuje k podobě jeho domu více se navzájem ovlivňujícími vazbami, než by se na první pohled zdálo. Další zvláštností, která se vynoří na povrch po zhlédnutí - nebojím se to říci - téměř nekonečného počtu těchto domů, je jakási úzkostlivě udržovaná vyleštěnost, jako by ty domy měly zůstat stále nové.

Když jsem se setkal - většinou v problémových částech měst, kam většinou prostý Američan (natož Evropan) nevkočí, pokud nechce riskovat své zdraví - s domy, které se začínají rozkládat, měl jsem pocit zapáchajícího smetiště. Odtud již není daleko ke zjištění, že tyto domy prostě neumí stárnout. Přirozená poezie a kouzlo domů, které se nemusí obávat času - naopak získávají půvab a něco jako vyzrálou důstojnost - je domu průměrného Američana naprosto cizí. Má-li v něm podoba jeho domu vyvolat pocity domova, který lze koupit, pak se v této věci promítá další z amerických model - věčné mládí a s tím spojený strach ze stárnutí. Tato obava vytěsňuje vše, co by jen mohlo stáří připomínat, mimo obzor každodenního života. Reklama, průmysl, který přináší zaručené prostředky k omládnutí...

K tomuto tématu by bylo možné snášet další a další postřehy, které by sice potvrzovaly nastíněné myšlenky, nicméně nepřinášely by nic nového. Přesto bych se rád vrátil k pojmu village (ves, vesnice, ale v americké angličtině městská čtvrť). Zmínil jsem různé gryfy při okázalých vstupech, ale není bez zajímavosti, že Američané umísťují na trávník před své domy i jiná zvířata. Nejsou výjimkou hejna gypsových hus, kachen, stádečka srnek.... (Pokud se jedná o jednotlivou husu - má to znamenat, jak jsem se dozvěděl - matku husu, která vypráví dětem pohádky. Ta je často oblečena do pestrobarevných šatiček, což je mírně řečeno šokující a vypovídá to o typickém americkém nevkusu, o čemž by se dalo dlouho povídat.) Zde se projevuje stesk prostého Američana po dvorku kejhačící drůbeže, blízkosti lesa, k čemuž směřuje i etymologie slova village.

Před domy Američanů je možné ustrnout v úžasu i vlivem jiných pozoruhodností, které však odkazují k hlubším významům. Nechci si hrát na psychoanalytika, přesto se domnívám, že miniaturní kapličky s madonou či soškami jiných svatých svědčí o potřebě skutečné duchovnosti v té nejruznějšími církvemi a hnutími přeplněné Americe. (To by bylo opět téma na dlouhou diskusi.) Architektonické přepjatosti, jakási neuvědomělá touha po životě na vesnici, potřeba zaplnit prázdnotu... To vše, i jiné signály vypovídají o jisté nespokojenosti, je-li to správný výraz, která může vést k hledání skutečné povahy věcí. To masivní hnutí 60. let je dávno pryč a jestli mně současná Amerika v tomto směru něco připomíná, pak Řím pozdního císařství. Hlasy básníků, jako je např. Snyder, jsou dost ojedinělé... Snad ta nespokojenost prosté Američany probere.

Ted' se ale půjdu prověřat. O některých manipulacích s vjemy Američanů (např. keep smiling a dalších) Ti napíšu příště. Horko pominulo a já zkusím překonat traffic. Rád se totiž procházím po břehu Michiganského jezera... Večer možná jazzový klub. Pozdravuj, prosím, naše přátele a doufám, že vás zastihnu po svém návratu už v novém.

(Pokračování příště)

Lada

HRST AMERICKÝCH IMPRESÍ

Archeolog Ladislav Štěpánek
píše knihkupci
Daliboru Malinovi do Vsetína

Od všeckého hrožen...

PRVNÍ JÍZDENKA TRATI VSETÍN - VELKÉ KARLOVICE

Pečlivě zapaspartovaná, ve zlaceném rámečku, připomíná významnou regionální historickou skutečnost - zahájení provozu na železniční trati Vsetín-Velké Karlovice. Vlaková jízdenka 2. třídy, s pořadovým číslem 0001 a dvojjazyčným německo-českým textem: „Velké Karlovice-Ustí-Vsetín, K 2.00, 1/2 K 1.00“, byla vystavena dne 21. prosince 1908, kdy podle jízdního řádu v 6,15 hodin vyjel první pravidelný vlak z Velkých Karlovic do Vsetína.

I když se tato zahajovací jízda nakonec musela obejít bez pompézních oslav a oficialit, původně připravovaných na den císařského jubilea 2. prosince 1908 (špatné počasí neplánovaně zbrzdilo dokončovací práce), přesto měla pro venkovany i místní podnikatele mimořádný význam. Znamenala konec dosavadní odtrženosti obcí „Horního Vsacka“ od nejbližších městských center. Dostat se například na hejtmanství ve

Valašském Meziříčí znamenalo na počátku našeho století pro obyvatele Karlovice šestihodinový pěší pochod do Rožnova a odtud ještě 14 km železniční lokálkou.

Úsilí o vybudování této místní dráhy vyvstalo z potřeb vsetínských průmyslníků (především Reichů a Thonetů) a už od konce osmdesátých let minulého století probíhala nejrůznější jednání s říšskou vládou. V roce 1903 byl ministerstvem železnic schválen projekt dráhy a v roce 1904 bylo zahájeno vyvlastňovací řízení pozemků v obcích Vsetín, Ústí, Johanová (Janová), Hovězí, Halenkov, Nový Hrozenkov a Velké Karlovice. V roce 1907 vyšel zákon o vybudování této dráhy a ministerstvo vnitřa vydalo koncesní listinu dráhy továrníkům Dr. Alfrédu Reichovi a Theodoru Thonetovi a starostům obcí Hovězí, Nový Hrozenkov a Velké Karlovice. Ustavující schůze akciové společnosti „Místní dráha Vsetín-Karlovice“ se konala ve Vídni dne 27. ledna 1908. Již v únoru 1908 byly zahájeny první výkopy v centru obce Nový Hrozenkov a od břez-

na se pak pracovalo na celé trati. Celá trať byla dlouhá 27,4 km, bylo na ní vybudováno 21 železných mostů a můstků a 72 zděných propustí, položeno bylo 14 000 q kolejnic a 40 000 dubových pražců. Nejobtížnějším tratovým úsekem byl asi dva kilometry dlouhý úsek „Na zákrutě“ pod Bečevnou u Vsetína, kde si podpůrná zeď ve strmém svahu vyžádala 1 700 m³ kvalitního cizího kamene. Stavba dráhy zaměstnala na 1 600 domácích, ale i potulných dělníků různých národností, tzv. „barabů“; specializované a dělnické práce konali Chorvati a Italové. Stavba byla dokončena celkovým nákladem 2. 308 535 K.

Smišený vlak, sestavený z osobních i nákladních vagonů, jezdil na nové trati třikrát denně v obou směrech. Jízda trvala, navzdory jízdním řádem proklamované celkové době 1,52 hodiny, vždy něco přes dvě hodiny. V zimě, kvůli závějím, vlak pak někdy nejel vůbec. Přesto tato technická vymoženost představovala před devadesáti lety pro obyvatele horských oblastí nejrychlejší a prakticky jediný spojení s okolním světem.

Hana Jabůrková

*

MĚSTSKÉ MUZEUM VALAŠSKÉ KLOBOUKY SE PŘEDSTAVUJE

Městské muzeum ve Valašských Kloboukách doznalo v poslední době významných změn. Budova bývalé radnice, sídlo muzea a Červený dům (čp. 196) jsou již, po náročných stavebních rekonstrukcích, zpřístupněny veřejnosti, přestože některé práce ještě pokračují.

Ve velké síni bývalé radnice se připravuje expozice dějin Valašských Klobouk a okolí, v přízemí se brzy znovu objeví výstava „Pravěk jihovýchodního Valašska“. Červený dům však už své expozice má: návštěvník může nahlédnout do interiérů z 19. století v zámožném selském domě, takto je zařízena černá kuchyně a soukenická jizba. V soukenické jizbě je navíc ukázán (nenápadně, ale názorně) proces výroby sukna. V komoře je umístěna expozice plátenictví a barvířství, takže se v Červeném domě dostalo pocty nejvýznamnějším klobouckým řemeslům; během příštího roku by se pak v patře měla objevit expozice valašského zemědělství.

Třetím klobouckým muzejním objektem je dům na náměstí (čp. 105) postavený ve 20. letech 18. století. Stavební rekonstrukce tohoto domu nyní probíhá, dokončena má být ještě letos v listopadu. Muzeum z tohoto domu využije jen „hůru“ - jako depozitář, v přízemí bude opět knihkupectví.

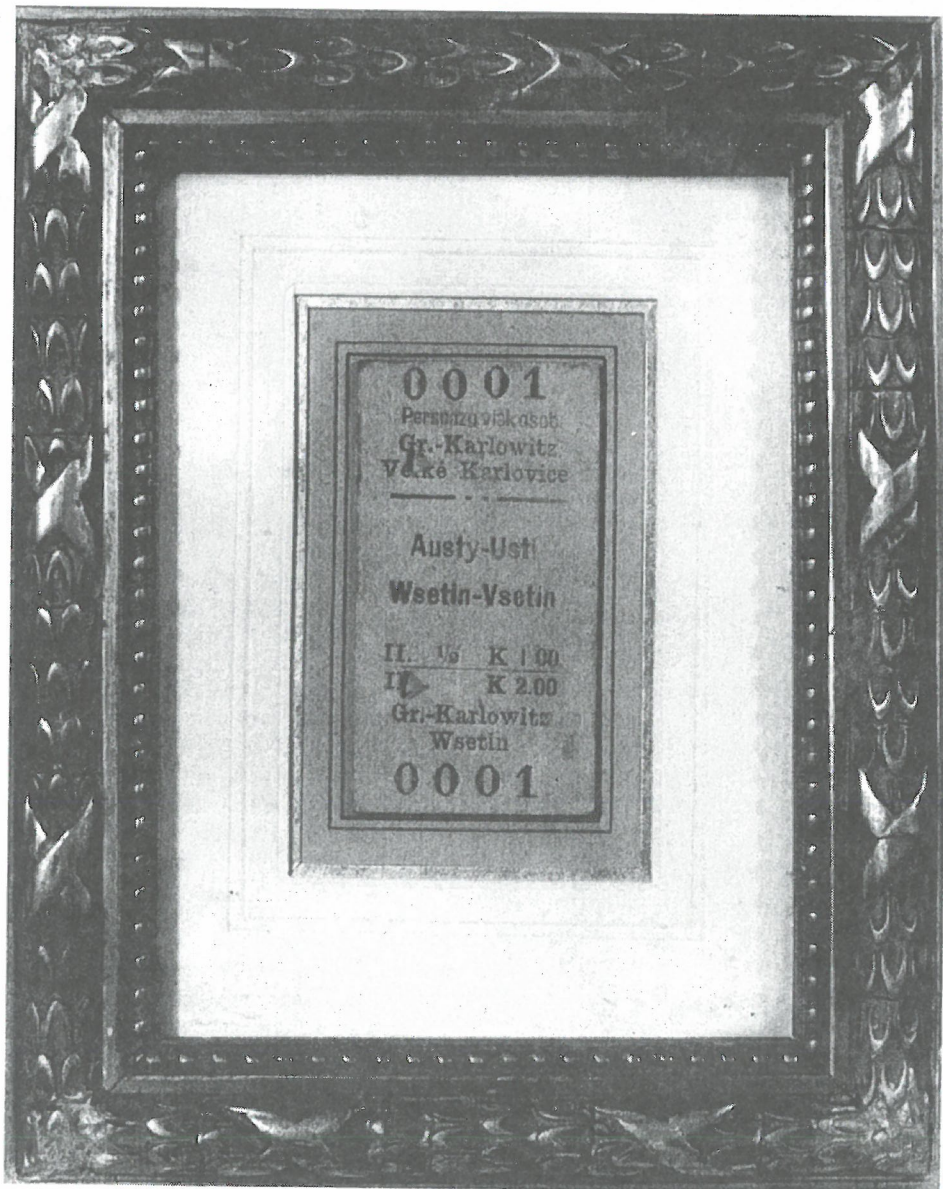
Nabídka našeho muzea se tedy bude pozvolna rozšiřovat, přesto si myslím, že již dnes máme co ukázat. K návštěvě proto všechny srdečně zve

Petr Odehnal

Muzeum otevřeno:

úterý, středa, čtvrtek: 9 - 11, 14 - 17 hodin
neděle: 14 - 16 hodin

Mimořádné návštěvy je lépe ohlásit předem na telefonu 0636/ 320095 nebo písemně na adrese: Městské muzeum, Masarykovo nám. 276, Valašské Klobouky.

POZVÁNKA NA VÝSTAVU INTERFOTOKLUB 98

Městský úřad ve Vsetíně spolu s Okresním vlastivědným muzeem Vsetín zvou všechny zájemce o uměleckou fotografii na jubilejní XX. ročník mezinárodní přehlídky fotoklubů. Jedná se o světově ojedinělou výstavu, pořádanou už tradičně jako bienále právě ve Vsetíně. Letošní ročník oblesalo 93 autorů ze 13 zemí Evropy a Asie. Ze zaslanych snímků jich bylo na výstavu odbornou porotou za předsednictví ing. Miroslava Bílka (MSCF, ASCF) vybráno 178.

V kategorii fotoklubů byla Hlavní cena Grand Prix města Vsetína udělena „Skupině Setkání Valašské Meziříčí“, zlatá medaile klubu „Duffelse Fotokring“ z Elewlij, Belgie, stříbrná medaile „Fotoklubu při Liptovskom múzeu Ružomberok“ ze Slovenské republiky a „Fotoklubu Jablunkov“, ČR, bronzová medaile klubu „TRIODYN“ z MEZ Brumov, ČR.

V kategorii autorů byli medailemi oceněni fotografové z Německa, Rakouska, Slovenské a České republiky. Mezi nimi i dva fotografové z Valašského Meziříčí - Miroslav Borovička a Rostislav Košťál (bronzové medaile).

Slavnostní zahájení výstavy, spojené s předáním cen vítězům soutěže, proběhne v neděli 13. prosince v 10 hodin v mramorovém sále vsetínského zámku. Výstava potrvá do 9. ledna příštího roku.

Eva Lidáková

TŘETÍ VELETRH MUZEÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Do třetice všeho dobrého - tak by se dal také charakterizovat 3. veletrh muzeí ČR v Třebíči ve dnech 27. 5. - 30. 5. 1998. Účast: tradičně hojná, program bohatší než u akcí předešlých. Bylo už přece možné čerpat z předchozích zkušeností. Účastníci zahajovacího ceremoniálu v Kameném sále Západoslováckého muzea v Třebíči byli svědky podpisu smlouvy projektu MATRA o spolupráci mezi Asociací českých a moravskoslezských muzeí a galerií, Asociací holandských

muzeí a OPEN SOCIETY FUND - projekt MATRA - nový styl týmové práce pro muzea. Hosté s doprovodem pak obešli jednotlivé stánky a to nebyla krátká cesta kvůli zastávkám spojeným s následnými diskusemi. Bylo na co se dívat i o čem rokovat. Pan Kees Plaisier z Historische Museum der Stad Rotterdam v Holandsku dokonce - patrně jako jeden z garantů budoucí spolupráce a jistě už i ze styků z minulých let - mluvil docela obstojně česky. Byl také autorem scénáře výstavy, zahájené další den veletrhu s názvem ABECEDARIUM NATURALIS - dle abecedy uspořádané muzejní exponáty flory a fauny doprovázené verši, samozřejmě přeloženými do češtiny. Výstava vtipná, poučná a poetická! Je přece milé, když se někdo v době vysoce tržní zabývá verši - co jich bylo a jaký měly hluboký filosofický podtext!

Jinak vše plynulo už zaběháným rytmem. Čilý ruch (a místy i trochu prodej - to kvůli té tržní době) u stánků. Už se tam lidé „od muzeí“ osobně znají a k sobě se hlásí. Výměny výstav a informací jsou časté a jsou samozřejmě jedním z přínosů veletrhu. Muzejní miniexpozice jsou vkusné a výstižné, lidé v nich vstřícní. Stánek OVM Vsetín byl tentokrát ve znamení lidové dovednosti Valašska s ukázkami výšivek a krajk, obrázků na skle, historického skla, keramiky a výrobků ze dřeva a byl středem zájmu. Šikovnost lidských rukou zaujme vždy. Bylo zde také mnoho dotazů na to, zda i dnes tu žijí lidé, z jejichž rukou vyjde taková kráska.

Sálem se míhali novináři, hned druhého dne vyšly Horácké noviny s fotografií reprezentanta stánku Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně, oblečeného v dobovém ústroji z doby národního obrození a představujícího historickou postavu Františka Palackého, jehož jméno je v tomto roce spojeno s jubilejním 200. výročí jeho narození.

Součástí programu byla i návštěva vodní elektrárny v Dalešvicích, spojená - velmi kontrastně a proto působivě - se zájžd'kou k státem chráněné hadcové stepi u Mohelna. Kontrastně proto, že jako hrozivá hradba a memento daně za náš život v civilizačním přepychu se nad utěšeným údolím hrdě vypínají věže atomové elek-

Expozice lidové umělecké výroby v muzejním stánku v Třebíči (foto K. Pavelka)

trány Dukovany. Také tu mohli účastníci veletrhu v rámci programu navštívit a obdivovat supermoderní a opravdu působivou prezentaci výrobních postupů, technologie a vybavení elektrárny.

Abychom vzpomenuli i tu konzumní část programu - nikdo nepohrdl bohatým sponzorským občerstvením, připraveným v atriu muzea pod širým nebem. Všem přišlo vhod.

Hodnocení není možno vynechat u žádné akce tohoto druhu. Hodnotily se klady a zápory, náznaky na přínos veletrhu pro muzejnictví i počet uzavřených dohod o výměně tištěných materiálů a výstav. Některé jsou zadané i rok a více dopředu. Slavnostní zakončení s ústním hodnocením ředitele trebičského muzea, jež mělo vysoce pozitivní tón, celou akci ukončilo. Za rok zase tady a ve stejnou dobu a s novými nápady, tak se lidé loučili a rozcházel. Tak tedy - i v roce 1999 v Třebíči opět nashledanou!

Stanislava Perutková

*

„KOLIK HLAV, TOLIK ROZUMŮ - - KOLIK LUDÍ, TOLIK NÁZORŮ.“

(Předvolební agitace na Pulčínách za první republiky)

Aj za staré republiky byly politické strany. Řečníci tych strán sa předhářali svými slubami, keré sa ale nigdy nesplnily. Na Púčinách byli agrárníci, sociální demogradi, národní socialisti, ludovci. Všemožně sa snažili kúpit co najvjecej hlasů. Strany byly očíslované - agrárníci mjéli jedničku, sociální demogradi dvojku, ludovci pětku Na Púčinách v maléj hospodě, pravilo sa tam „u Frycka“, si řečníci podávali dveři.

Agrárníci dávali ludom obyčajně předvolební guláš a chudobným rodinám kilo cukru. Guláš byl z nejakéj koze, kerá tak tak, že nezdechla, tož ju rači dali chudobě. A tak sa po dědině agitavalo: „Gdo je hlúpy jako bedna, volí kandydátku číslo jedna.“ Nebo: „Volte krávy, volte třeba býky, enem nevolte agrárníky.“ Starý Bačů před volbamy opravavolí vůz a při tem si brblá: „Gdyby ně ten náš Tonda ten vůz opravil, tož bych mu aj ty agrárníky volil, ale tak rači budu volit lidovce.“

Sociální demogradi dali burňa, pivo a děckom do školy laciné pastelky. Pravilo sa: „Martiš s Martišku majú dlúhé hnáty, volit istě budú sociální demogradi“ a „Antoš Vidličku je ve školní radě, vjerný bude sociální demogradi.“

Lidovci dávali čokoládu a pán farář dál pro zvýšení životní úrovně babkám laciný růženec a děckom malovaný svatý obrázek. Agitavalo a zároveň aj provokovalo sa adresně: „Pokladník strany ludovéj, ten gdyby svého posledního koňa ubil hned, absolutně volí kandydátku pět. Starý Kamas umí dobře pytláčit, ten sa bude dycky po něm opičit. Volte tela, volte krávu, volte třeba prasa, enem nevolte starého Kamasal“ Gdyž došlo na rozdávání čokolády od lidovců, už sa negde objavil plagát: „Ten gdo od lidovců čokoládu zed, vy...l sa na kandydátku číslo pět.“

Tož aj tak nekeří brali všechny ty strany, protože stejně enem ludom slubovali modré z nebe, ale na bídě sa tým nic nezmenilo.

(podle kronikářských zápisů v obci Pulčín z roku 1935 sestavila Ludmila Vráželová)

*Muzejní
zpěvník
valašských
písníků*

PŘIPRAVIL
ZDENĚK KAŠPAR

S poezií valašských Vánoc je už po staletí nerozlučně spjata stará píšťalková či gajdošská melodie Pásli ovce Vataši. Vždy znovu zaznívá každoročně v původní podobě u vánočního stromku v rodinách, souborech i chrámech tak, jak ji zpívali koledníci snad už od 17. století a písní oživovali dávný biblický příběh o betlémských pastýřích, kterým anděl zvěstoval narození Ježíše Krista. Podle Matouše Václavka se píseň zpívala na Vsacku také na závěr vánoční hry "Pastuši".

Po hudební stránce je tato varianta rozvinutím původní osmitaktové melodie valašského odzemku (na kterou se na Slovensku tato koleda zpívá), jeho augmentací. František Sušil uvádí ve své sbírce Moravské národní písně z roku 1859 na s. 33 dvojí znění ("pění") této koledy, z nichž druhé se shoduje až na malé odchylky v melodii a textu se zněním, zapsaným na Vsetíně - Jasence téměř po 100 letech.

PÁSLI OVCE VALAŠI

Andantino (♩ = 72)

Jasénka

Zp. Veronika Karolová * 1870

Sb. K Z 9. 9. 1950

1. Pá- sli ov- ce Va- ta- ši, pá- sli
2. An- dět- sa jím u- ká- zát, an- dět

ov- ce Va- ta- ši při bet- lém- ském sa- ta- ši,
sa jím u- ká- zát, do Bet- lé- ma jím ká- zát,

při bet- lém- ském sa- ta- ši.
do Bet- lé- ma jím ká- zát :

Neméně hudebně zajímavá je i první Sušilova varianta „Pastýřů betlémských“ v tónině a moll. Proti původnímu zápisu v 3/4 taktu ji uvádíme v přirozeném metru 2/4:

(Animato = 120)

1. Pá- sli ov- ce Va ta- ši,
pá- sli ov- ce Va- ta- ši,
při bet- lém- ském sa- ta- ši,
při bet- lém- ském sa- ta- ši.

3. /: Staňte rychle, pospěšte, :/
/: Ježíška tam najdete !
4. /: On tam leží v jesličkách :/
/: obvinutý v plénčičkách. :/
5. /: Maria ho kořebá, :/
/: svatý Jozef mu zpívá. :/
6. /: Spi, Ježíšku, synu můj, :/
/: svatý Jozef pěstún tvůj. :/
7. /: Spi, Ježíšku maličký, :/
/: navarím ti kašičky. :/
8. /: Kašičku mu vařila :/
/: a Ježíška křmíla. :/
9. /: Maria sa starala, :/
/: gde by přének nabrala. :/
10. /: Utrhneme z růže květ, :/
/: obvineme celý svět. :/

Betlém z vizovického pečiva od Ludmily Kalivodové z Vizovic - vánoce 1991

AGENTURA BESKYDY - VALAŠSKO

se představuje:

Agentura BESKYDY - VALAŠSKO je regionální agenturou cestovního ruchu v oblasti Beskyd a Valašska. Jejím hlavním cílem je:

- * stát se spolehlivým partnerem při jednání na všech úrovních o problematice cestovního ruchu a stát se hlavním koordinátorem těchto aktivit v regionu
- * zajistit komplexnější a profesionálnější propagaci regionu Beskyd a Valašska jak v tuzemsku, tak i v zahraničí
- * být garantem provozování společného informačního počítačového systému v informačních střediscích v regionu
- * vést a aktualizovat databáze informací o stravování, ubytování, sportovních a kulturních možnostech v regionu
- * vytvářet a poskytovat know-how pro spolupracující informační centra, podnikatelské subjekty a další orgány místní a státní správy
- * zpracovávat a podávat projekty k rozvoji cestovního ruchu v regionu

BESKYDY - VALAŠSKO VÁM POSKYTNE

- * veškeré dostupné turistické informace o ubytovacích, stravovacích, sportovních a kulturních možnostech v regionu
- * konzultační servis pro města, obce i podnikatele z různých regionů ČR a z různých oblastí podnikání souvisejících s cestovním ruchem
- * poradenský servis pro zájemce o podnikání ve venkovské turistice

BESKYDY - VALAŠSKO VÁM NABÍZÍ

- * ubytování v regionu podle Vašich představ
- * rezervaci míst a vstupenek na kulturní, turistické a společenské akce
- * prodej propagačních materiálů – map, image publikací, videokazet, atd.

BESKYDY - VALAŠSKO VÁM ZAJISTÍ

- * propagaci Vašeho zařízení na tuzemských i zahraničních veletrzích cestovního ruchu
- * přípravu a vydání Vašich propagačních materiálů a průvodců
- * finanční spoluúcast na vydávání společných propagačních materiálů regionu pro potřeby společností a firem
- * zařazení do databáze celorepublikového informačního systému NATIRES, podporovaného Českou centrálou cestovního ruchu
- * zařazení na domovské webovské stránky naší agentury - velmi zajímavé a snadno zapamatovatelné

AKTUÁLNÍ INFORMACE O DALŠÍCH KULTURNÍCH, SPORTOVNÍCH A SPOLEČENSKÝCH AKCÍCH VÁM RÁDI POSKYTNOU PRACOVNÍCI AGENTURY

BESKYDY - VALAŠSKO
regionální agentura cestovního ruchu
Palackého 484, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm
Tel. 0651/57 195, tel.fax. 0651/52351

URL: <http://www.valassko.cz> nebo <http://www.valasske.kralovstvi.cz>
E-mail: valassko@aplet.cz nebo info@valassko.cz nebo mluvka@valasske.kralovstvi.cz

Svěcení sousoší Cyrila a Metoděje olomouckým biskupem dr. Stavělem na Radhošti 5. 7. 1931 (vpravo A. Polášek)

JEDEN Z PŘÍBĚHŮ HORY RADHOŠŤ

JIŘÍ KLUČKA

Mám před sebou sugestivní rozměrný barevný litografický plakát Miloše Kašíka ke Slovanské pouti na Radhošti ve dnech 4. až 6. července 1931, jehož reprodukce je přílohou prvního čísla znovuoobjeveného časopisu Valašsko. Přemítám a rekapitujuji, kolik osobností umělecké obce, spolkového a veřejného života vůbec ona mytická hora Radhošť oslovila, zaštitila, vznik kolika příběhů literárních, výtvarných, hudebních a bájeslovných podnítila. Jeden z nich signoval i sochař Albín Polášek (nar. 14. 2. 1879 ve Frenštátě pod Radhoštěm - zemřel 19.5.1965 ve Winter Parku na Floridě v USA) a zasvětil jej uměleckému ztvárnění ideového střetu pohanství a křesťanské víry.

Jakkoliv byl Albín Polášek svému rodnému kraji vzdálen, nejdříve a ne nadlouho ve Vídni a od počátku století trvale v Americe, kulturní tradice a živá atmosféra doznívajícího národního obrození v městě nazvaném "jitřenkou východu" podnětně ožily v jeho díle až ve vzpomínkách na rodný kraj. Kulturní aktivity v místě byly v mnohém případě s Radhoštěm spojovány - Národní pouť na Radhošť v roce 1862, oslavy milénia příchodu křesťanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje v roce 1863, uložení základního kamene z Radhoště do základů Národního divadla v roce 1868, vysvěcení kaple Cyrila a Metoděje na Radhošti v roce 1898 - když uvedeme jen nejvýznačnější události ve vědomí veřejnosti uložené.

Celoživotní citová závislost sochaře na rodném kraji a vztah k jeho historickému a kulturnímu milieu jej přivedly k myšlence sochařského ztvárnění bohů slovanského nebe. Od dvacátých let k již dříve zhotovené verzi Radegasta (1925, polychromovaná dřevorezba) přidává další - Triglav (1927), Perun (1928), Svantovit, Vesna (1929), Lada (1932) a Živena (1945). Všechny jmenované, včetně první studie Radegasta, jsou v expozici Muzea a galerie Albína Poláška ve Winter Parku. Umělcův původní záměr realizovat tyto studie v monumentální velikosti v galerii v přírodě ve Frenštátě pod Radhoštěm, mimochodem v umělém kameni,

znemožnila jak osudová nemoc v roce 1949, tak změna politického systému v Československu. To již žil v nově vybudovaném sídle ve Winter Parku na Floridě. "Ano, měl jsem v úmyslu postavit na Albinovicích chalupu... Špatně bych pochopil a já viděl dopředu, že by tam pro mne nebylo možno žít. Tam bych všechno ztratil a pak bych byl u konce někde na hřbitově... Věřím, že tam mám už pěkné stromy... ale já už je nikdy neuvidím, možná, že jestli tam bude nějaká změna, že tam něco postavím, ale pro mě ne. Tam jsem kdysi pásával krávy... Zde je jiný svět, ve kterém jsem si zvykl tak, že bych ani jinde nechťel žít. Pán Bůh měl mě rád, že mě sem doved..." (z korespondence A.P. z roku 1955).

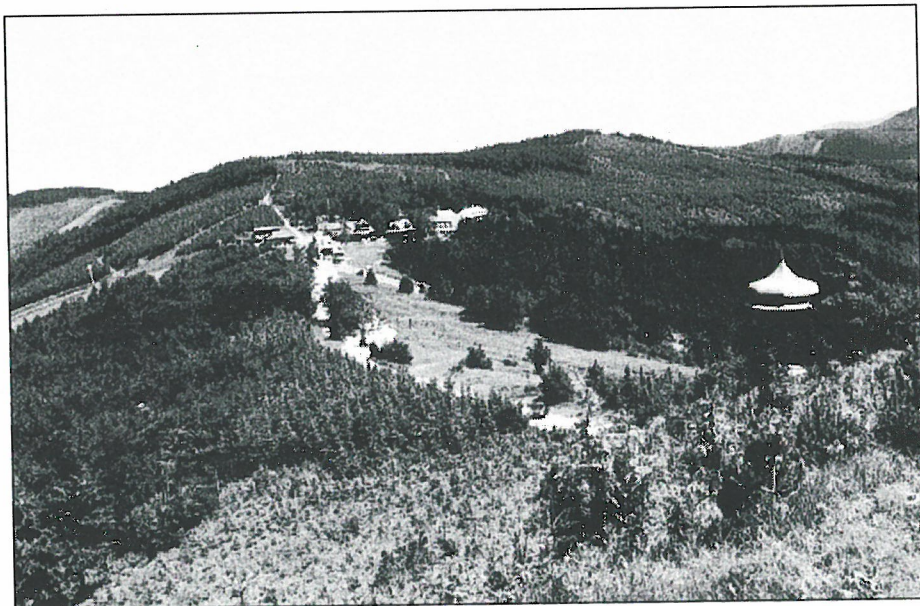
Do Československa se vrací na prázdninové a tvůrčí pobyty, poslední z nich v roce 1947. V létě 1929 v Praze v ateliéru sochaře K. Nováka, kde již dříve zhotovil sochu prezidenta W. Wilsona, pracuje na soše Radegasta, která se v ničem nepodobá již zmíněné verzi z roku 1925. Tělo má mužské, jeho tvář má podobu lví, hlavu zdobí přílbicí v podobě býčí hlavy s rohy, v jedné ruce drží roh hojnosti a ve druhé sekeru. Socha ve velikosti 320 cm je realizována v umělém kameni o váze 20 q. Její druhý odlitek, původně určený pro autorovu zahradu, skončí po roce 1948 v pražské zoologické zahradě. Současně s touto prací je do bronzu odlito v umělecké dílně V. Maška sousoší Cyrila a Metoděje (podle verze v chrámu sv. Pavla v Minnesotě, 1927, mramor). V září roku 1930 jsou obě díla po svízelné cestě instalována na hřebeni Radhoště.

Poláškův dar zpochybnily jednotlivé hlasy, mimo jiné i mínění frenštátského sochaře Jana Knebla: "Temeno hor s osamělým křížem působí přímo úchvatně jak ze stanoviska estetického, tak náboženského, žádná ruka neodvážila se dosud rušit toto místo, které má kulturní historickou tradici, až nyní. Kvůli postavení nových soch záhadné ceny..." Veřejnost, jak se ukázalo o necelý rok později a v letech dalších, byla mínění jiného.

Slavnostní předání sochy Radegasta a vysvěcení sousoší Cyrila a Metoděje se uskutečnilo v rámci Slovanské pouti v neděli 5. července 1931 za velké účasti veřejnosti, osobností společenského života, Albína Poláška a jeho amerických přátel. Slavnostní chvíle poznamenala smutná událost. V předvečer odhalení byl za bouře bleskem zabit jeden z vojáků strážících sochu Radegasta. Lidská pověřivost označila tuto tragédii za další oběť pohanskému bohu.

Sochu Radegasta a sousoší Cyrila a Metoděje, na jehož podstavci slova "SPRAVEDLIVÍ NA VĚKY JSOU ŽIVI" jsou i krédem Poláškovým, daroval autor Pohorské jednotě Radhošť a Matici radhošťské, frenštátským spolkům, které slavnost pořádaly.

V průběhu dalších let byla socha Radegasta, poznamenaná nepřizní drsného klimatu Radhošťských Beskyd, několikrát restaurována. V letošním roce byla nahrazena kopií vytesanou do žulového kamene. Autorův původní záměr, podtrhující sverepou robustní primitivnost Radegasta kontrastem světla a stínů umělého kamene v protikladu se vznosnou ušlechtilostí bronzového sousoší Cyrila a Metoděje, byl tak potlačen. Pro veřejnost, která tuto záměnu až tak nevnímá, je socha Radegasta nadále symbolem hojnosti, úrody a plodnosti a je již po věky neoddělitelně spojená s horou Radhošť.

NEJNOVĚJŠÍ HISTORIE SOCHY RADEGASTA

* **22. května 1996** - sejmutí poškozeného originálu sochy Radegasta a jeho odvoz do dílny Kamenického a restaurátorského sdružení Vsetín se sídlem v Leskovci

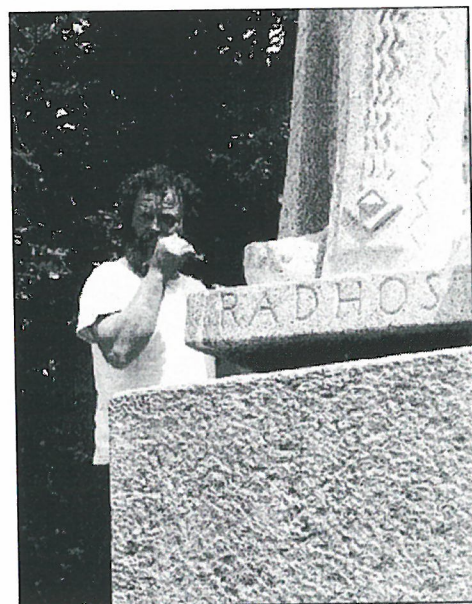
* **léto 1997** - hrubé opracování 16,5 tuny těžkého žulového bloku z lomu Vápenice na Sedlčansku

* **1998** - práce na vyhotovení kopie sochy provádějí kameníci Jan Sobek a Miroslav Zubíček; v poslední fázi vypomáhají Eduard Krasňák a Milan Sušen; odborný dohled poskytuje a konečné cizelování provádí ak. sochař Miroslav Machala ze Vsetína

* **29. června 1998** - instalace kopie sochy (3 420 kg) na původním místě na Radhošském hřbetu

* **4. července 1998** - slavnostní odhalení kopie sochy

* **říjen 1998** - opravený originál sochy Radegasta předán Městskému úřadu ve Frenštátě pod Radhoštěm

NAVŠTÍVENÍ ABRAHÁMA, tuš a pastel, 1997

CHANUKA, (slavnostní svícen), olej na sololitu, 1998

RACHEL, kresba, 1998

V ATELIERU

TALES, (modlitební šál), olej na lepence, 1997

THORAH, (posvátné svitky), kombinovaná technika, 1991

KOŘENKY, kombinovaná technika, 1998

JAN FRANTIŠEK KOVÁŘ se narodil v roce 1948 v Olomouci. Vystudoval UMRUM v Uherském Hradišti, obor grafika. Původně se věnoval užité grafice (plakáty, ilustrace). Od sedmdesátých let se věnuje téměř výlučně tvorbě s tematikou židovství a judaismu. Má za sebou několik desítek výstav (jen od roku 1970 je jich přes čtyřicet), převážně v zahraničí. Jeho díla jsou zastoupena v mnoha veřejných i soukromých sbírkách po celém světě, mimo jiné i v památníku Jad Vašem v Jeruzalémě, na radnici v Tel Avivu a v izraelském Knésetu (parlamentu).

V letech 1970 až 1976 se šestkrát pokoušel dostat na AVU. "Ale Husákova normalizace a soudruzi profesori mě neshledali vhodným, i když jsem talentovky pokaždé udělal...", říká. Dnes žije a tvoří v Rožnově pod Radhoštěm, kde také učí keramiku děti na ZUŠ.

Kde jsou kořeny Vaší současné inspirace židovským světem?

Ty jsou někde mimo slovní možnosti vyjádření ... Neumím je vysvětlit dokonale slovy, lépe to snad dokáže moje tvorba.

Letos slavil stát Izrael své padesátiny. I Vy jste se podílel na mnoha z kulturních akcí, probíhajících k tomuto výročí. Která z nich Vás nejvíc uspokojila?

K abrahamovinám státu Izrael připravilo muzeum na Vsetíně mou rozsáhlou výstavu, včetně perfektní instalace obrazů, objektů a plastik. Velice nápadité bylo doplnění výstavy židovskými reáliemi z moravských judaik - svitky Ester, channukije, menory, talisy, knihy, etc. Kurátorem byl a úvodu k výstavě se výborně zhostil dr. L.F. Piperek. Další výstava byla v synagoze v Mikulově, kdysi věhlasným sídelním městem moravských rabinů. Vernisáže se zúčastnil tajemník izraelské ambasády pan Yuval Fuchs s chotí. Také přišlo osobní pozvání od velvyslance státu Izrael pana Raphaela Gvira pro mou ženu a pro mne na slavnostní recepci k výročí. Akce se konala z hojně účasti různých celebrit v Praze.

A plány do budoucna?

Další výstavy - a snad se podaří i výstavy na místech nečekaných a vzdálených ... no, uvidíme!

VODNÍK, tapiserie, 210 x 116, značeno vpravo dole HS, 1911 MGM ve Valašském Meziříčí ve spolupráci s Hanušem Schwaigrem; replika, 98 x 162, značeno vpravo dole HS, vlevo dole MGM, 1925

Autorem návrhu nástěnné tapiserie *Vodník* je malíř, kreslíř a ilustrátor Hanuš Schwaiger (1854-1912), jehož stylizovaný monogram je vetkán do pravého dolního rohu gobelínu. Novoromanticky zaměřená tvorba H. Schwaigra zahrnovala nejen stylový i námětový historismus, ale také silnou inspiraci lidovými a umělými pohádkami, bajkami a pověstmi. Výraz jeho prací bývá často groteskní nebo bizarní. K tématu vodníků, skřítků a krysářů se autor vyjadřoval několikrát různými technikami již od konce 70. let 19. století.

Starší gobelín je tkán klasickou jemnou technikou realizovanou velmi kvalitním materiálem - vlnou. S největší pravděpodobností se jedná o jeden ze šesti kusů původních gobelínů stejného námětu, vytvořených v době po roce 1908, kterou osobitým způsobem ovlivnil zakladatel gobelínových a kobercových dílen na Moravě, malíř Rudolf Schlattauer (1860-1915). Ten vytvořil v českém prostředí první, prostě a přehledně komponované tapiserie, tematicky svázané se secesně stylizovanými přírodními a krajinnými motivy. Hanuš Schwaiger však vytvořil návrhy dvou prvních figurálních prací s postavami vodníka a krysáře, které se realizovaly ve Valašském Meziříčí.

Tlučená barevnost gobelínu, v níž dominují fialové, stříbřité šedé, růžové, zelenavé, modré a hnědé tóny, i námět se schýlenou postavou na vrbě sedícího vodníka, jež se spolu se zlatavým měsícem, stromy a lekníny zrcadlí na hladině rybníka, obklopeného starými vrbami s havranem (krkavcem) a větrným mlýnem, vyjadřují nejlépe snahy svých tvůrců o symbolický a nový dekorativní výraz.

V příštích dvou desetiletích, po roce 1910, bylo vytvořeno dalších asi 100 kusů replik gobelínu *Vodník*, které se od první série odlišují svou barevností i některými technickými detaily. Replika z roku 1925 je menších rozměrů a má v levém dolním rohu vetkanou značku MGM, v pravém dolním rohu HS. Sytější barevnost a převaha hnědých tónů ji odlišují od původní verze.

Oba gobelíny byly do sbírek Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně získány v sedmdesátých letech tohoto století a spolu s dalšími gobelíny a sbírkovými předměty jsou součástí stálých expozic v muzeu ve Vsetíně a ve Valašském Meziříčí.

Alena Podzemná